

ANALIZA STANJA SOCIJALNE ZAŠTITE U TUZLANSKOM KANTONU S POSEBNIM OSVRTOM NA UTJECAJ PANDEMIJE KORONAVIRUSA NA SISTEM SOCIJALNE ZAŠTITE

SUADA SELIMOVIĆ
LEJLA SADIKOVIĆ
SAMRA MAHMUTOVIĆ

TUZLA, AUGUST 2020. GODINE

Izjava o odgovornosti

Analiza stanja socijalne zaštite u Tuzlanskom kantonu s posebnim osvrtom na utjecaj pandemije koronavirusa na sistem socijalne zaštite izrađena je uz podršku UNICEF-a u BiH. Stavovi, mišljenja, zaključci i preporuke iznesene u ovoj analizi u potpunosti su odgovornost autora Analize.

Izrada Analize rezultat je kontinuirane stručne saradnje ustanova socijalne zaštite, Ministarstva za rad, socijalnu politiku i povratak Tuzlanskog kantona i Društva socijalnih radnika Tuzlanskog kantona kao strukovnog udruženja.

Autori Analize su dr. sc. Suada Selimović, dr. sc. Lejla Sadiković i mr. Samra Mahmutović. U izradi Analize učestvovali su članovi ekspertnog tima: doc. dr.sc. Edin Šestan, mr. Samra Mahmutović, Mahir Huremović, Elvir Čamdžić i Selma Kazić, UNICEF BiH, Amela Tupajić, menadžer projekta i mr.Vesna Huremović, koordinator projekta.

ANALIZA STANJA SOCIJALNE ZAŠTITE

U TUZLANSKOM KANTONU S POSEBNIM OSVRTOM NA UTJECAJ PANDEMIJE KORONAVIRUSA NA SISTEM SOCIJALNE ZAŠTITE

SUADA SELIMOVIĆ
LEJLA SADIKOVIĆ
SAMRA MAHMUTOVIĆ

Izradu i štampanje ove analize omogućio je UNICEF BiH uz finansijsku podršku Vlade Švedske. Stavovi i mišljenja izneseni u ovom dokumentu ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja UNICEF-a

SADRŽAJ

1. UVOD	9
2. SVRHA I CILJ ANALIZE	12
3. METODOLOGIJA	14
3.1 Metoda	14
3.2 Postupak prikupljanja podataka	14
3.3 Instrumenti istraživanja	15
3.4 Osnovni metodološki principi	16
3.5 Mjesto, vrijeme i uzorak istraživanja	17
3.6 Analiza podataka	18
4. SISTEM SOCIJALNE ZAŠTITE TUZLANSKOG KANTONA	19
4.1 Demografske karakteristike Tuzlanskog kantona	19
4.2 Pravni okvir na nivou Bosne i Hercegovine	19
4.2.1 Pravni okvir na nivou Federacije BiH	20
4.2.2 Pravni okvir na nivou Tuzlanskog kantona	21
4.2.3 Nadležnosti centara za socijalni rad	22
4.2.4 Uloga i struktura nevladinih organizacija u pružanju socijalnih usluga u Tuzlanskom kantonu	24
4.2.5 Vrste socijalnih usluga koje pružaju nevladine organizacije i korisnici.....	25
4.3 Nezaposlenost	26
4.3.1 Trend nezaposlenosti u periodu od 2017. do 2019. godine u TK.....	27
4.4 Korisnici socijalne zaštite	27
4.5 Prava iz socijalne zaštite	28
4.6 Prava zaštite porodice s djecom	28
4.7 Pregled ustanova socijalne zaštite, broj korisnika i finansiranje	29
4.7.1 Način finansiranja ustanova i prava iz socijalne zaštite	30
4.7.2 Pregled ukupnog broja korisnika i visine finansijskih izdvajanja za ostvarena socijalna prava u Tuzlanskom kantonu.....	31
4.7.3 Pregled prava, broja korisnika i visine finansijskih izdvajanja iz federalnog budžeta za lica s invaliditetom i civilne žrtve rata u TK	33
4.7.4 Pregled kategorija korisnika socijalne zaštite u Tuzlanskom kantonu i visine finansijskih izdvajanja iz općinskih/gradskih budžeta	35
4.7.5 Pregled broja korisnika, iznosa sredstava i socijalnih prava koja se finansiraju iz budžeta Tuzlanskog kantona	37
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	43
5.1 Direktori ustanova socijalne zaštite	43
5.1.1 Opće karakteristike uzorka direktora	43

5.1.2 Organizacija rada i promjene u radu ustanova socijalne zaštite u periodu pandemije	45
5.1.3 Planovi i procedure o postupanju ustanova socijalne zaštite u vanrednim okolnostima	46
5.1.4 Saradnja i podrška ustanova socijalne zaštite na području Tuzlanskog kantona s organima vlasti tokom pandemije	48
5.1.5 Baze podataka i vođenje evidencije	50
5.2 Stručnjaci u ustanovama socijalne zaštite	51
5.2.1 Opće karakteristike uzorka stručnjaka	51
5.2.2 Utjecaj pandemije na mentalno zdravlje stručnjaka i reakcije na pojavu koronavirusa	52
5.2.3 Stavovi ispitanika/profesionalaca o podršci gradskih/općinskih i kantonalnih nivoa vlasti tokom pandemije	54
5.2.4 Mjere psihosocijalne zaštite	55
5.2.5 Sigurnosne mjere pomoći koje su pružili gradski/općinski i kantonalni organi	56
5.2.6 Organizacija rada i procedure u radu ustanova u vrijeme pandemije koronavirusa	57
5.3 Korisnici prava iz oblasti socijalne zaštite	64
5.3.1 Opće karakteristike uzorka korisnika	64
5.3.2 Struktura domaćinstva	65
5.3.3 Uslovi stanovanja korisnika i socijalna uključenost	67
5.3.4 Utjecaj pandemije na mentalno zdravlje i socijalne aspekte korisnika	69
5.3.5 Stavovi korisnika o sigurnosnim mjerama koje su poduzeli lokalni i kantonalni organi vlasti tokom pandemije	70
5.3.6 Prikaz stavova korisnika o organizaciji rada i pruženim uslugama u ustanovama socijalne zaštite tokom pandemije	71
5.3.7 Mišljenja korisnika o dodatnim potrebama	73
5.4 Utjecaj pandemije na potrebe djece korisnika usluga smještaja u hraniteljske porodice i ustanove socijalne zaštite	74
5.4.1 Procjena rizika djeteta	77
5.5 Utjecaj pandemije na potrebe starijih lica koja su smještena u ustanove socijalne zaštite	79
5.6 Osobe koje su tokom pandemije ostale bez zaposlenja	82
5.6.1 Opće karakteristike uzorka osoba koje su tokom pandemije ostale bez posla	82
5.6.2 Struktura domaćinstva	84

5.6.3 Uslovi stanovanja ispitanika i socijalna uključenost	85
5.6.4 Radni status	86
5.6.5 Socio-ekonomski status osoba koje su ostale bez posla tokom pandemije	88
5.6.6 Utjecaj pandemije na mentalno zdravlje i socijalne aspekte osoba koje su ostale bez posla u periodu pandemije	91
6. ZAKLJUČCI	92
7. PREPORUKE	97
8. REFERENCE	102
9. DODACI	104
9.1 Pregled tabela u tekstu	104
9.2 Pregled grafikona u tekstu	105

SPISAK SKRAĆENICA

BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
TK	Tuzlanski kanton
MSP	Mala i srednja preduzeća
BDP	Bruto društveni proizvod
UNICEF	Fond za djecu Ujedinjenih nacija
OSI	Osobe s invaliditetom
NVO	Nevladina organizacija
HRBA	<i>Human Rights Based Approach</i> (Metodologija zasnovana na ljudskim pravima)

1. UVOD

BiH, kao i cijeli svijet se u martu 2020. godine suočila s novim zdravstvenim izazovom, pandemijom koronavirusa, Covid-19. Definicija slučaja za Covid-19 bazirana je na trenutnim dostupnim informacijama i može biti predmet revizije kada budu dostupne novije informacije. Sumnjiv slučaj predstavlja pacijent s akutnom respiratornom bolesti (povišena temperatura) koji ima jedan ili više znakova/simptoma respiratorne bolesti (npr. kašalj, kratkoća daha), historiju putovanja/boravka u zemlji/području koje prijavljuje lokalni prijenos oboljenja Covid-19, u periodu od 14 dana prije pojave simptoma ili pacijent s bilo kojom respiratornom bolesti koji je bio u kontaktu s potvrđenim ili vjerovatnim slučajem COVID-19 u zadnjih 14 dana prije pojave simptoma.¹

Proglašenje vanrednog stanja u državi uzrokovanog gore opisanim zdravstvenim izazovom u konačnici je rezultiralo usporavanjem društvenog razvoja ne samo u zdravstvenom sistemu, već i u socijalno-ekonomskom sistemu čije će se posljedice evidentirati i moći mjeriti u narednih nekoliko mjeseci i godina. Sve spomenuto nam ukazuje da će BiH, kao zemlja u razvoju, pretrpjeti ogromnu zdravstvenu, ekonomsku i socijalnu štetu, koja se ogleda u porastu broja porodica u stanju socijalne potrebe. Nadalje, posljedice pandemije direktno će utjecati na život i socijalni status porodica. Uprkos činjenicama da je BiH država s nedovršenim reformskim procesima, izvršeni su veliki napori i poduzete su različite mjere s ciljem prevencije širenja bolesti i zaštite stanovništva, pojedinaca i porodica. Vlade i lokalne vlasti oba entiteta (FBiH i RS) i Brčko Distrikta izdale su nekoliko hitnih mjera i preporuka koje su se odnosile na mjere zatvaranja škola, poslovnih objekata, zatvaranja granica, uvođenja karantina i izolacije, ograničavanja putovanja, mjere zaštite na radnim mjestima.²

Mjere fizičkog distanciranja, uz mjere zatvaranja škola, jedne su od prvih uvedenih mjera koje su vlade preduzele u borbi protiv širenja virusa Covid-19. Porodice s djecom, porodice u riziku i disfunkcionalne porodice, siromašne porodice, te one koje žive u ruralnim sredinama susreću se s novim problemima i postaju još ranjivije s pojavom rizika od siromaštva zbog gubitka posla i/ili drugih stalnih izvora primanja. Posljedice pandemije svakako će imati ogroman negativan utjecaj na mentalno zdravlje i psihosocijalno stanje djece i roditelja, ali i povećati rizik od pojave nasilja nad djecom, vaspitnog zanemarivanja i zapuštanja djece. Suštinski, konačni rezultat je dodatni pritisak na aktualni sistem socijalne zaštite koji je ujedno opterećen vlastitim

1 <http://www.zjztk.ba/view-more/definicija-slucaja-za-covid-19/205>

2 <http://www.fucz.gov.ba/koronavirus-naredbe/>

nedostacima (decentralizacija, neujednačenost standarda i nedovoljni izvori finansiranja) i općenito porast socijalne nestabilnosti. Prema podacima Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, u BiH se značajan dio bruto društvenog proizvoda (BDP) izdvaja za budžetske transfere za socijalnu zaštitu (stalna novčana pomoć, dječija zaštita, zaštita civilnih žrtava rata, civilne osobe s invaliditetom, boračke naknade uključujući i ratne invalide). Međutim, ta sredstva nisu dovoljno dobro usmjerena i raspoređena.³

Od ukupnih izdvajanja na socijalne transfere u BiH skoro dvije trećine sredstava odlazi na finansiranje davanja za ratne vojne invalide, dok se svega jedna četvrtina koristi za finansiranje prava ostalih socijalnih kategorija. Ostali socijalni transferi najvećim dijelom odnose se na finansiranje prava neratnih invalida i civilnih žrtava rata, dok najmanji iznos sredstava odlazi na finansiranje klasične socijalne pomoći (Obradović, 2015). Ta davanja sama po sebi su izuzetno niska i nedovoljna, te kao takva ne mogu utjecati na poboljšanje životnog standarda korisnika. U kontekstu visokih izdvajanja na nekontributivne socijalne transfere, a niskih izdvajanja za ranjive kategorije važno je istaknuti da određene ranjive grupe u Bosni i Hercegovini ostaju u potpunosti bez zaštite. Dok veliki procenat odlazi na tzv. „statusna prava“, za čije ostvarivanje nisu bitne socio-ekonomske i porodične prilike korisnika ili njegovo imovinsko stanje, najugroženije kategorije stanovnika ostaju ranjive. Sistem socijalne zaštite ima za zadatak da pomogne ranjivim korisnicima u svakodnevnom, a posebno vanrednim okolnostima, da lakše prebrode rizike i brže se oporave. Cilj mu je da spriječi siromaštvo i negativan utjecaj kriznog perioda uzrokovanog pandemijom koronavirusa na djecu, porodicu, stara lica, osobe s invaliditetom i druge ranjive kategorije.

Izuzetno je važno da se u periodu nastanka i trajanja pandemije uradi detaljna analiza sistema socijalne zaštite, ispituju kapaciteti, problemi, nedostaci, utvrdi tačan broj korisnika i potencijalnih novih korisnika. Tako će se dobiti uvid u brojne i sve kompleksnije potrebe korisnika u kriznom periodu, a ujedno i otežavajuće okolnosti u radu pružaoca usluga.

3 Nivo potrošnje u Federaciji BiH na nekontributivna socijalna davanja je u diskrepanciji s decentralizovanim uređenjem ovog entiteta te Ustavom definisanim zajedničkim nadležnostima kantona i entiteta u pogledu socijalne politike i zdravstvene zaštite. Sam sistem socijalne zaštite je statusno uslovljen i nije fokusiran na stvarne potrebe korisnika. Socijalnu pomoć u Federaciji BiH finansiraju kantoni u skladu sa svojim mogućnostima, transferirajući novac općinskim centrima za socijalnih rad ili općinskim službama za socijalnu zaštitu (općine mogu finansirati proširena prava, što se vrlo rijetko događa). U FBiH oko 40% entitetskog budžeta odlazi na finansiranje nekontributivnih socijalnih davanja (boračko-invalidsku zaštitu i sl.). Svjetska banka (2012.: 40) napominje da je potrošnja na socijalnu pomoć zanemariva i iznosi oko 4,6% ukupne potrošnje koja se finansira preko centara za socijalni rad i skoro je sedam puta niža od potrošnje na jednokratnu novčanu pomoć i druga ad hoc socijalna davanja. Zbog toga je najsiromašnija petina stanovnika BiH u 2011. godini primala svega 17,3% ukupnih transfera (FBiH - 15,4% i RS - 20,07%), dok je najbogatija petina stanovnika BiH primala 20% ukupnih transfera (FBiH - 21,2% i RS - 18,1%).

Stoga smatramo da je izrada kratkoročne analize stanja socijalne zaštite u ovom periodu neophodna i od posebne važnosti jer će uvid u rezultate analize biti dobar osnov za poduzimanje adekvatnih i korisnih aktivnosti i mjera. Shodno opisanim činjenicama, smatramo da djelatnosti, iskustva i doprinos ustanova socijalne zaštite zauzimaju posebno mjesto u ovom istraživanju. Ovim pristupom će se omogućiti donosiocima odluka i pružaocima usluga da definišu svoje vlastite prednosti i nedostatke, istraže, mobilišu i unaprijede vlastite kapacitete, ali i sagledaju potrebe i probleme s kojima se susreću korisnici. Na osnovu toga bit će im omogućeno da definišu početne korake, donesu adekvatne mjere i pruže korisne odgovore na izmijenjenu novonastalu socijalnu situaciju uzrokovanu pandemijom Covid-19.

2. SVRHA I CILJ ANALIZE

Primarna svrha izrade Analize stanja socijalne zaštite u Tuzlanskom kantonu (TK) s posebnim osvrtom na utjecaj pandemije Covid-19 je stjecanje uvida u postojeći nivo socijalne zaštite, kapacitete ustanova socijalne zaštite, kao i broj, strukturu i potrebe korisnika, spektar dostupnih i neophodnih socijalnih usluga, te obim finansiranja socijalnih usluga.

Cilj istraživanja je bio da se opiše i analizira trenutno stanje socijalne zaštite u TK, iskustva u radu ustanova socijalne zaštite u vanrednim okolnostima, periodu pandemije koronavirusa, iz perspektive rukovodilaca, stručnih radnika, korisnika i osoba koje su ostale bez posla u vrijeme proglašenja pandemije.

Zadatak istraživanja bio je uraditi analizu svih zakonskih i podzakonskih akata na temelju kojih se ostvaruju prava iz socijalne zaštite u TK, koja se primarno finansiraju iz budžeta TK putem Ministarstva za rad, socijalnu politiku i povratak TK. Uz analizu zakonske regulative i podataka o broju korisnika, visinama naknada, pravima i cenzusu također su interpretirani korisni pokazatelji dobijeni analizom korištenih anketnih upitnika.

Analiza ima za cilj i da ispita uzrok povećanja stope nezaposlenosti i identifikuje broj osoba koje su ostale bez posla tokom perioda pandemije, razloge zbog koji su ostali bez posla (da li su uzrokovani pandemijom Covid-19), kao i socijalni status i potrebe njihovih porodica.

Analizom su obuhvaćene sve kategorije korisnika socijalne i dječije zaštite za period 2017, 2018. i 2019. godine, te osobe koje su ostale bez posla tokom pandemije virusa Covid-19. Ova trogodišnja analiza je neophodna kako bi se bolje objasnio sam kontekst funkcionisanja sistema socijalne zaštite, pružanja socijalnih usluga korisnicima, a i trend nezaposlenosti u TK. Kao pokazatelj kretanja broja korisnika u vrijeme pandemije, dobijeni podaci će se usporediti s podacima iz marta 2020. god., a sve u cilju sagledavanja posljedica pandemije COVID-19 na korisnike usluga socijalne zaštite i osobe koje su ostale bez posla.

Praktična namjena istraživanja odnosi se na mogućnost primjene dobijenih nalaza u daljnjem djelovanju ustanova socijalne zaštite u TK u vanrednim okolnostima i predlaganju konkretnih preporuka i mjera kantonalnim, ali i entitetskim vlastima.

S obzirom da se istražuje utjecaj pandemije COVID-19 na sistem socijalne zaštite, uzorak koji će biti korišten u istraživanju i anketiranju korisnika je

20% od ukupnog broja korisnika u TK, posebno vodeći računa da procenat obuhvata svaku kategoriju korisnika pojedinačno u sistemu socijalne zaštite.

Rezultati dobijeni ovom analizom bi mogli poslužiti kao podloga za definisanje akcionog plana, preporuka i mjera za lokalne, kantonalne i entitetske vlasti, te druge interesne organizacije, da kvalitetno odgovore na situaciju uzrokovanu pandemijom virusa Covid-19. Takav pristup će povećati fleksibilnost, dostupnost i efikasnost sistema u periodu trajanja pandemije, što će u konačnici rezultirati smanjenjem i pravilnim raspoređivanjem raspoloživih sredstava za socijalna davanja, ali i drugih oblika socijalne zaštite i podrške. Kao takva, trebala bi predstavljati inovativni i savremeni pristup u planiranju, implementiranju i unapređenju sistema socijalne zaštite posebno u situaciji suočavanja s novim zdravstvenim izazovom ili nekom drugom kriznom situacijom.

Izrada dokumenta rezultat je pozitivne prakse u profesionalnoj i stručnoj saradnji vladinog i nevladinog sektora u cilju uočavanja nedostataka i iznalaženja mogućih rješenja za unapređenje cjelokupnog sistema socijalne zaštite. Stoga će se zaključci i preporuke Analize uputiti kantonalnoj vladi, koja će, na osnovu njih, planirati adekvatne mjere, odluke i aktivnosti na provođenju socijalne politike i socijalne zaštite u kantonu, a u cilju prevazilaženja socijalnih posljedica pandemije.

Hronološki prikaz isključivo zvaničnih podataka ustanova socijalne zaštite i Ministarstva za rad, socijalnu politiku i povratak TK omogućava komparaciju dobijenih podataka s podacima i definisanim preporukama drugih kantona i time predstavljaju relevantne podatke korisne za izradu analize utjecaja pandemije virusa Covid-19 na sistem socijalne zaštite na nivou FBiH. Također, oni mogu poslužiti kao čvrst osnov za izradu zaključaka, preporuka i mjera za unapređenje sistema socijalne, porodične i dječije zaštite i kvalitetnije i fleksibilnije zadovoljenje potreba korisnika na nivou FBiH.

Na osnovu analize su definisani zaključci, preporuke i mjere, koje treba da posluže kao čvrst osnov za definisanje akcionog plana, kantonalnim i entitetskim vlastima, zatim lokalnim zajednicama i drugim organizacijama, da efikasno odgovore na potrebe korisnika u situaciji uzrokovanoj pandemijom koronavirusa. Cilj je da se poveća fleksibilnost sistema u periodu krize, skрати vrijeme odgovora na povećane i izmijenjene zahtjeve korisnika i drugih osoba u stanju socijalne potrebe, odnosno poveća efikasnost i ekonomičnost postupaka za priznavanje prava, pružanja socijalnih usluga i drugih mjera socijalne podrške, te unaprijede multisektorski i zajednički modeli svih nivoa vlasti u cilju sinhronizovane podrške i povećanja kapaciteta sistema da adekvatno odgovori na krizne situacije.

3. METODOLOGIJA

3.1 Metoda

U skladu s ciljem istraživanja odabran je kvantitativni i kvalitativni pristup prikupljanja i analize podataka. Za prikupljanje podataka koristile su se istraživačke grupe, a pri analizi prikupljenih odgovora koristio se pristup poznat u literaturi kao analiza okvira (eng. *framework analysis*).

3.2 Postupak prikupljanja podataka

Odabirom holističkog pristupa u izradi metodologije istraživanja omogućili smo realan uvid u potrebe i kompleksnosti problema s kojima se suočavaju korisnici, s posebnim akcentom na djecu i porodice u periodu krize uzrokovane koronavirusom, kao i na raspoložive usluge i kapacitete pružalaca usluga socijalne zaštite. Holistički pristup nam je omogućio definisanje mjera za unapređenje sistema socijalne zaštite s ciljem pružanja adekvatnog odgovora na potrebe koje su definisali predstavnici relevantnih ustanova uz uvažavanje percepcije potreba korisnika i kvalitete ostvarenih prava. Rezultati istraživanja predstavljaju snažan resurs u unapređenju procesa planiranja i definisanja socijalne politike i mjera socijalne zaštite kako na lokalnom tako i na kantonalnom nivou, a sve s ciljem zaštite najboljih interesa i zadovoljenja potreba krajnjih korisnika, posebno djece i porodica. Analiza predstavlja rezultat aktivnog učešća krajnjih korisnika u kreiranju odgovora sistema socijalne zaštite na krizu uzrokovanu pandemijom virusa Covid-19, jer su se u procesu definisanja preporuka i mjera za efikasniji odgovor sistema socijalne zaštite uzimale u obzir potrebe, mišljenja i stavovi krajnjih korisnika, što predstavlja inovativnu praksu u skladu s međunarodnim standardima.

Pored navedenog, predmet istraživanja odnosio se i na to koliko korisnici poznaju prava i raspoložive usluge te njihov stepen zadovoljstva trenutno raspoloživim uslugama i načinom pružanja tih usluga. Također, definisani su i novi oblici usluga kao odgovor na kompleksnije i brojnije potrebe krajnjih korisnika, a posebno u ovakvim i sličnim kriznim situacijama.

Nadalje, s ciljem dobijanja jasne analize o načinu funkcionisanja sistema socijalne zaštite analizirani su aktualni zakonski i podzakonski akti, pravilnici, odluke, informacije i primjeri postojeće prakse na području TK-a. Njihova analiza je omogućila uvid u prednosti i nedostatke trenutnog stanja u zakonskoj regulativi sektora socijalne zaštite na području TK-a, što dodatno

olakšava proces izmjena i donošenja novih odluka i mjera neophodnih za unapređenje postojećeg sistema socijalne zaštite, s posebnim osvrtom na mjere neophodne u kriznim situacijama.

Na osnovu dobijenih rezultata, članovi tima za analizu su definisali olakšavajuće i otežavajuće faktore i utjecaje u okruženju, te razmotrili zaključke i niz mogućih opcija za prilagođavanje i poboljšanje sistema socijalne zaštite tokom krize uslovljene pandemijom koronavirusa.

Zaključci su poslužili za definisanje i formulaciju preciznih preporuka za adekvatan odgovor sistema socijalne zaštite na negativni društveni utjecaj trenutnog zdravstvenog izazova, kako bi prevenirali ili umanjili stopu siromaštva i socijalne isključenosti stanovništva TK.

3.3 Instrumenti istraživanja

S obzirom na to da je jedan od ciljeva analize komparacija rezultata dobijenih s područja različitih kantona u FBiH, u cilju olakšavanja procesa prikupljanja podataka za trinaest općina TK, formiran je ekspertni tim koji je izvršio uvid u instrumente/anketne upitnike korištene za prikupljanje podataka na području Zeničko-dobojskog i Srednjo-bosanskog kantona. Nadalje, predložene su određene izmjene, te su anketni upitnici kao takvi korišteni u svrhu procjene trenutnog stanja socijalne zaštite i eventualnog utjecaja pandemije na sistem socijalne zaštite. Instrument istraživanja bio je visokostrukturirani upitnik podijeljen prema četiri kategorije ispitanika:

- a. rukovodioci ustanova socijalne zaštite, (n1)
- b. stručni radnici zaposleni u ustanovama socijalne zaštite, (n2)
- c. krajnji korisnici prava iz oblasti socijalne zaštite (odrasle osobe, stara lica i djeca) (n3)
- d. osobe koje su tokom perioda pandemije ostale bez zaposlenja (n4).

Za prikupljanje podataka u ovom istraživanju kao metoda ispitivanja korištena je metoda intervju. Intervju su provodili ispitivači (anketari) koje je prethodno educirao ekspertni tim. Za vrijeme edukacije anketari su dobili smjernice o načinima i potencijalnim ili mogućim poteškoćama tokom anketiranja. Anketarima je stavljen akcenat na sljedeće obaveze: poštivanje etike i dobrovoljnog učešća korisnika u istraživanju, socijalnu osjetljivost prema korisnicima socijalne zaštite, vođenje posebne pažnje prilikom anketiranja malodobnih korisnika, dužnosti i pravila ponašanja na terenu, te obaveze jasnog i tačnog popunjavanja ankete i vođenje brige o

osipanju uzorka. Edukacija uključuje napomene o prisutnoj deprivaciji, te primjerenom odijevanju i načinu reagovanja. Anketarima je objašnjeno da su krajnji korisnici socijalne zaštite osobe u statusu materijalne, a moguće i drugačije deprivacije, odnosno siromaštva. Upravo zbog takvog položaja, a pogotovo u situaciji nezaposlenosti ili ostvarivanja prava na stalnu novčanu pomoć, potrebno je prema korisnicima odnositi se s posebnom pažnjom. S obzirom na karakteristike ispitanika, anketari su zamoljeni da koriste adekvatnu odjeću (izbjegavanje nošenja skupih i upadljivih odjevnih predmeta ili upotrebe skupih pomagala) i da izbjegavaju neverbalne reakcije na izgled i ostale karakteristike ispitanika. Također, u situacijama kada je neki od korisnika imao potrebu podijeliti s njima svoje iskustvo ili razlog zbog kojeg koristi usluge socijalne zaštite, anketarima je preporučeno da ga strpljivo saslušaju. Takav vid edukacije je implementiran s ciljem ostvarenja visokog standarda i kvaliteta prikupljenih podataka.

Metodologija podrazumijeva višestruko prikupljanje podataka, od krajnjih korisnika (nosilaca prava socijalne zaštite), od rukovodilaca i zaposlenih u institucijama socijalne zaštite (pružalaca usluga) i nezaposlenih osoba koje su ostale bez posla u toku pandemije (mogući korisnici usluga socijalne zaštite). Time je omogućen detaljan uvid u broj korisnika, njihove potrebe, raspoložive i potrebne usluge, ali i raspoložive resurse, probleme, potrebna poboljšanja i neophodna ulaganja u sistem socijalne zaštite. Na osnovu toga formulisani su zaključci, mjere i preporuke lokalnim, kantonalnim i entitetskim vlastima kako bi efikasno mogle odgovoriti na situaciju uzrokovanu pandemijom koronavirusa.

3.4 Osnovni metodološki principi

Osnovni metodološki principi su:

- a. Aktivno učešće krajnjih korisnika i potencijalnih novih korisnika, posebno predstavnika marginalizovanih grupa;
- b. Poštivanje osnovnih ljudskih prava, prava djece, posebno djece iz ranjivih i socijalno isključenih grupa;
- c. Reprezentativnost uzorka osigurana tokom procesa istraživanja;
- d. Proces identifikacije potreba korisnika, procjene raspoloživih resursa i kapaciteta donosilaca odluka i pružalaca usluga baziran je na metodologiji zasnovanoj na ljudskim pravima;
- e. Adekvatne mjere odgovora pružalaca usluga na situaciju uslovljenu

pandemijom virusa Covid-19 usaglašene s realnim potrebama krajnjih korisnika i osiguranje po najvišim mogućim standardima u skladu s raspoloživim resursima;

- f. Odgovornost svih subjekata uključenih u proces, uključujući i korisnike;
- g. Jednakopravnost, pravičnost, uključenost, s posebnim akcentom na ranjive i socijalno isključene kategorije.

3.5 Mjesto, vrijeme i uzorak istraživanja

Primarni podaci prikupljeni su od direktora ustanova socijalne zaštite, stručnih lica zaposlenih u ustanovama socijalne zaštite koja direktno rade s korisnicima, te krajnjih korisnika i potencijalnih novih korisnika prava iz oblasti socijalne zaštite iz svih (13) općina TK-a koristeći precizne, jasne, koncizne, posebno kreirane upitnike. Podaci su prikupljeni i od osoba koje su ostale bez posla nakon proglašenja pandemije. Sve javne ustanove socijalne zaštite u Tuzlanskom kantonu za čije korisnike Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK osigurava potrebna finansijska sredstva bile su pozvane u ovo istraživanje, i to: trinaest centara za socijalni rad, zatim Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK, JU Služba za zapošljavanje TK, JU Dom penzionera Tuzla, Fondacija „Selo mira“ Turija, HO MFS EMMAUS – Prihvatni centar Duje, Doboj Istok, SOS Dječije selo Gračanica, JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla, Kuća za djecu bez roditeljskog staranja „Duga“ Gradačac.

Nadalje, prikupljeni su podaci o njihovim materijalnim, tehničkim i kadrovskim kapacitetima kao i potencijalnim potrebama za unapređenje tih kapaciteta. Istraživanje je provedeno u periodu trajanja pandemije koronavirusa, odnosno juni–august 2020. godine.

Uzorak je reprezentativan, izbor uzorka (n) je slučajan i stratificiran i predstavlja podskup populacije (N) korisnika socijalne zaštite u TK. Ukupan uzorak istraživanja je n=2648 ispitanika, strukturiran prema četiri kategorije:

- a. poziciji rukovodioca ustanova socijalne zaštite (n1=19);
- b. poziciji stručnog zaposlenika u ustanovi socijalne zaštite, a koji direktno radi s korisnicima (n2=286);
- c. poziciji korisnika prava iz oblasti socijalne zaštite (n3=2098) i
- d. poziciji osobe koja je tokom pandemije ostala bez radno-pravnog

statusa (bez posla) a prijavljena je u Službu za zapošljavanje TK (n4=245).

Reprezentativnost uzorka krajnjih korisnika omogućena je standardnom statističkom metodom uz uključivanje osoba koje su tokom pandemije ostale bez posla kao potencijalnih novih korisnika uz postojeće korisnike socijalne zaštite.

3.6 Analiza podataka

Podaci su analizirani tzv. analizom okvira koja se koristi kad je iz dotadašnjih spoznaja moguće unaprijed izabrati teme koje će predstavljati „okvir” prikupljanja i analize kvalitativne građe. Postupak su razvili Ritchie i Spencer (1994.) kao analitički proces koji uključuje nekoliko različitih, premda vrlo povezanih faza [proces upoznavanja s građom, postavljanje tematskog okvira, indeksiranje (kodiranje), unošenje u tabele, povezivanje i interpretacija. Analiza okvira razvijena je specifično za primijenjena istraživanja, posebno istraživanja u području politika (zdravstvene, socijalne i sl.). Za razliku od drugih kvalitativnih metoda prikupljanja i analize kvalitativnih podataka, kod analize okvira ključne teme za koje želimo dobiti odgovore unaprijed su definisane. Istraživanje se u pravilu provodi jednokratno i u vremenski ograničenom razdoblju. Iako odražava originalna opažanja i refleksije ljudi koji učestvuju u prikupljanju podataka, prikupljanje podataka je strukturiranije nego što je to tipično za kvalitativna istraživanja, a analiza podataka je jednostavnija (Pope i Mays, 2000.; Lacey i Luff, 2007.). U temelju ove metode je deduktivna analiza. Ipak, ovaj postupak omogućava identifikovanje novih tema koje nisu bile postavljene u polaznom okviru analize.

4. SISTEM SOCIJALNE ZAŠTITE TUZLANSKOG KANTONA

4.1 Demografske karakteristike Tuzlanskog kantona

Tuzlanski kanton (prvobitno organizovan kao Tuzlansko-podrinjski kanton) prvi je konstituisani kanton u procesu kantonizacije FBiH (1994). Formiran je na većem dijelu teritorije regiona Sjeveroistočna Bosna i zahvata cjelinu ili dijelove 13 od 19 ranijih općina i to: Banoviće, Gračanicu, Gradačac, Kalesiju, Lukavac, Kladanj, Srebrenik, Tuzlu i Živinice, uključujući novoformirane općine: Čelić, Teočak, Sapnu i Doboju Istok. Tuzlanski kanton je odvojen od svojih prirodnih granica, rijeka Drine i Save, preko kojih je imao izlaz na istok i sjever. Obuhvata prostor od 2.649 km², što je 10,14% teritorije Federacije BiH, odnosno 5,17% teritorije BiH. Poslije Kantona Sarajevo, to je najgušće naseljeni kanton u FBiH. Grad Tuzla je raskrsnica regionalnih i međunarodnih puteva, kako na pravcu istok-zapad (Srbija-BiH-Hrvatska) tako i na pravcu sjever-jug (Hrvatska-Slovenija-BiH), i tako predstavlja prirodnu saobraćajnu raskrsnicu za šire područje jugoistočne Evrope. Prema osnovnim podacima za FBiH koji se odnose na popis stanovništva, domaćinstava i stanova u BiH za 2013. godinu, u Tuzlanskom kantonu živi 445.028 stanovnika⁴ što čini 20,12% stanovnika FBiH odnosno 12,58% stanovnika BiH. Gustoća naseljenosti u TK u 2013. godini iznosi 188 stan/km² i po tom podatku TK spada u kategoriju gusto naseljenih kantona i znatno je veći od prosjeka naseljenosti u Federaciji BiH (90 stan/km²) i BiH (75 stan/km²). Najgušće naseljeno područje u Kantonu je grad Tuzla (448 stan/km²). Najveći broj od ukupnog broja stanovnika (70%) predstavlja grupa stanovništva od 15 do 64 godine starosti, što istovremeno predstavlja i ukupno radno sposobno stanovništvo. Stanovnika od 0 do 14 godina starosti ima 17%, a ostatak od 13% čini stanovništvo od 65 godina i više. Najviše stanovnika ima grad Tuzla (110.979), a najmanje općina Teočak (7.424).

4.2 Pravni okvir na nivou Bosne i Hercegovine

Ustav Bosne i Hercegovine⁵ garantuje ostvarivanje međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda na području cijele Bosne i Hercegovine⁶.

4 Federalni zavod za statistiku

5 Ustav Bosne i Hercegovine je 21. 11. 1995. godine parafiran u Dejtonu, SAD, a potpisan je 14. 12. 1995. godine u Parizu.

6 Ustav BiH, Član II 1. Ljudska prava

Prava i slobode utvrđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini⁷. Ti akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima koji su na snazi u Bosni i Hercegovini. Oblast socijalne i zdravstvene zaštite je, u skladu s Ustavnim odredbama, ostavljena u nadležnost entitetima odnosno na području Federacije BiH i kantonima. Shodno navedenom na nivou države Bosne i Hercegovine ne postoji krovni zakon koji bi uredio oblast socijalne zaštite. Ti zakoni se donose na nivou entiteta. S obzirom na to da se radi o veoma značajnoj oblasti čija su prava uređena evropskim konvencijama i međunarodnim standardima, mnogo jednostavnije bi bilo da je za ovu oblast nadležna država jer bi se time umnogome ujednačio obim prava iz oblasti socijalne zaštite kao i nadzor i uređenje sistema socijalne zaštite. Takvo političko-pravno uređenje neposredno se odražava na cjelokupni sistem socijalne zaštite i neminovno dovodi do različitog uređenja ove oblasti na nivou Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, kao i na području Brčko Distrikta BiH. U Republici Srpskoj sistem je u potpunosti centralizovan, a u Federaciji BiH je decentralizovan i podijeljen između entiteta i kantona.

4.2.1 Pravni okvir na nivou Federacije BiH

Ustavom Federacije BiH⁸ je također zagarantovana socijalna zaštita svim građanima i primjena najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u aktima navedenim u Aneksu Ustava. Navedenim ustavom je nadležnost za oblast socijalne zaštite podijeljena između Federacije i deset kantona⁹. Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine oblast socijalne zaštite je uređena krovnim zakonom a to je Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom (u daljnjem tekstu: Federalni zakon).¹⁰ Ovaj zakon kao osnovni zakon utvrđuje prava i oblike socijalne zaštite, ali njime je data mogućnost kantonima da oni donesu zakone i na određeni način urede oblast socijalne zaštite. Posljedica navedenog je da se na području Federacije BiH primjenjuje jedanaest (11) zakona koji regulišu oblast socijalne zaštite. Zakoni doneseni na nivou kantona su različiti i umnogome ovise o finansijskim mogućnostima kantona, te je shodno tome prisutna diskriminacija u ovoj oblasti s obzirom na to u kojem kantonu žive građani koji ostvaruju prava iz socijalne zaštite. Federalnim zakonom je utvrđena obaveza kantona da donesu određene propise, ali tim zakonom nije predviđena nikakva sankcija niti odgovornost kantona koji to ne urade, te

7 Ustav BiH, Član II 2. Međunarodni standardi

8 Član II 2 (1) Ustava Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH”, broj: 1/94 i amandmani)

9 Član III 2. Ustava Federacije BiH

10 „Službene novine FBiH”, broj: 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 3/15 i 45/16.

tako imamo situacije da je određeno pravo propisano Federalnim zakonom ali ga u kantonu nema, jer kanton nije usaglasio svoj zakon s Federalnim niti osigurao sredstva za realizaciju tih prava.

4.2.2 Pravni okvir na nivou Tuzlanskog kantona

Saglasno odredbama Ustava Federacije BiH i odredbama Federalnog zakona zakonodavno tijelo Kantona je donijelo Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica s djecom TK (u daljnjem tekstu: Kantonalni zakon)¹¹ kojim su utvrđeni: korisnici socijalne zaštite, prava iz socijalne zaštite, uslovi za stjecanje prava iz socijalne zaštite, osnivanje i rad ustanova socijalne zaštite i uslovi za obavljanje djelatnosti socijalne zaštite pravnih i fizičkih lica, nadzor nad stručnim radom pravnih i fizičkih lica koja obavljaju djelatnost socijalne zaštite, oblast zaštite civilnih žrtava rata i pravo na naknadu, oblast zaštite porodice s djecom i prava na naknade, finansiranje prava utvrđenih ovim zakonom kao i nadzor nad provođenjem ovog zakona. Kada je u pitanju Tuzlanski kanton, najveći procenat prava propisanih Kantonalnim zakonom se i realizuje, i svake godine se kroz odgovarajuća budžetska planiranja realizuju određeni pomaci u smislu osiguranja sredstava za pojedina prava iz oblasti socijalne zaštite. Naime, sistem socijalne zaštite je vrlo specifičan i s aspekta potreba i s aspekta korisnika, te je sasvim očekivano da planirana sredstva u budžetu nisu dostatna. Ukupna socio-ekonomska situacija kao posljedicu ima povećanje broja korisnika usluga iz oblasti socijalne zaštite i nužno je da se problemi reflektuju kroz nedovoljna finansijska sredstva, ali i nedovoljno raspoloživih kapaciteta, prije svega za smještaj lica u stanju socijalne potrebe. Poseban problem, kada je u pitanju Tuzlanski kanton, predstavlja nepostojanje prihvatilišta za smještaj odraslih lica u kojem bi ona boravila privremeno i u okviru kojeg bi se pružila *ad hoc* pomoć licima u stanju potrebe, privremeno, dok se ne bi status te osobe riješio ili kroz povratak u porodicu ili kroz smještaj u ustanovu socijalne zaštite. Primjena Kantonalnog zakona je praćena velikim brojem uputstava i instrukcija koje daje resorno ministarstvo i koja umnogome olakšavaju sam proces provođenja postupka i ostvarivanja određenih prava. U članu 39. Kantonalnog zakona utvrđeno je da propisima općina može proširiti krug korisnika i prava iz socijalne zaštite utvrđenih ovim zakonom, u skladu s programima razvoja socijalne zaštite i specifičnim prilikama u općinama. Ta odredba omogućava gradovima i općinama na nivou kantona da, ako su u mogućnosti, prošire obim prava iz oblasti socijalne zaštite i krug korisnika, što je s jedne strane pozitivno jer omogućava da se prošire određena prava ili uvedu nova, ali s druge strane, poznajući finansijske mogućnosti i nejednaku razvijenost pojedinih jedinica

11 „Službene novine TK”, broj: 05/12,07/14, 11/15, 13/16 i 4/18.

lokalne samouprave, neminovno dolazi do neujednačenog statusa korisnika u sistemu socijalne zaštite i samim tim kršenja ustavnih odredbi i odredbi Konvencije o ljudskim pravima, koje promovišu jednakost i jednak pristup svih pravima iz socijalne zaštite.

Pravni okvir sistema socijalne zaštite na Tuzlanskom kantonu obuhvata prava iz socijalne zaštite u okviru kojih postoji čitav niz razrađenih oblika novčanih davanja i pružanja usluga socijalnog rada koji se realizuju u skladu s finansijskim mogućnostima Kantona.

4.2.3 Nadležnosti centara za socijalni rad

U okviru sistema socijalne zaštite posebno značajnu ulogu s aspekta pružanja svih usluga socijalne zaštite imaju centri za socijalni rad. Centri za socijalni rad se formiraju na području svih općina i gradova Tuzlanskog kantona i ima ih ukupno trinaest (13). Nadležnosti centara za socijalni rad proizilaze iz odredbi Federalnog zakona¹², Kantonalnog zakona, Porodičnog zakona FBiH¹³, Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH¹⁴, Zakona o hraniteljstvu¹⁵ i drugih propisa. Shodno navedenim propisima unutar centara za socijalni rad obavljaju se sljedeći poslovi:

- usluge socijalnog i drugog stručnog rada;
- realizacija poslova zaštite porodice i pružanja stručne pomoći u zaštiti prava i interesa djece i ostalih članova porodice u rješavanju sporova između članova porodice kao i u svim drugim slučajevima poremećenih bračnih odnosa;
- pružanje savjeta roditeljima kada su u pitanju prava i dužnosti roditelja i djece;
- pružanje pomoći roditeljima u sređivanju njihovih socijalnih, materijalnih i ličnih odnosa, kada to interesi djece zahtijevaju;
- vršenje nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja u svim slučajevima gdje to bude neophodno, na osnovu odgovarajućih programa;

12 „Službene novine FBiH”, broj: 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09.

13 „Službene novine FBiH”, broj: 35/05 i 31/14.

14 „Službene novine FBiH”, broj: 22/05 i 51/06.

15 „Službene novine FBiH”, broj: 19/17.

-
- zaštita djece bez roditeljskog staranja regulisanjem odgovarajućih oblika, mjera i usluga socijalne i porodično-pravne zaštite;
 - smještaj djece u hraniteljske porodice;
 - edukacija potencijalnih hranitelja i hraniteljskih porodica;
 - provođenje postupka usvojenja;
 - smještaj starih lica u ustanove socijalne zaštite;
 - smještaj starih lica u hraniteljske porodice;
 - obilazak i nadzor svih lica smještenih u ustanove socijalne zaštite;
 - vaninstitucionalni oblici smještaja djece i odraslih;
 - zaštita porodice s djecom u finansijskom smislu (dječiji dodatak, pružanje pomoći djetetu i majci porodilji, itd.);
 - davanje mišljenja sudu u postupcima oduzimanja i ograničenja roditeljskog staranja;
 - regulisanje starateljstva nad maloljetnim licima;
 - regulisanje starateljstva za odrasla lica kojima je oduzeta poslovna sposobnost;
 - regulisanje poslova starateljstva za posebne slučajeve;
 - zaštita civilnih žrtava rata;
 - provođenje postupka i odobravanje novčane i druge materijalne pomoći ostalim licima koja su u stanju socijalne potrebe;
 - provođenje postupka i odobravanje jednokratnih novčanih pomoći u slučaju smrti jednog ili više članova porodice, povratnicima s liječenja, otpuštenim sa izdržavanja kazne zatvora i drugima;
 - zdravstvena zaštita pojedinih kategorija građana;
 - rad s odgojno zapuštenom djecom i maloljetnim prestupnicima;
 - prevencija nasilja u porodici;
 - rad na sprečavanju trgovine ljudima;

- rad na sprečavanju skitnje i prosjačenja;
- savjetodavni rad prilikom sklapanja i razvoda brakova;
- obrada maloljetnih počinitelja krivičnih djela s prijedlogom odgojne mjere institucionalnog ili vaninstitucionalnog karaktera i izvršavanje mjera pojačanog nadzora organa starateljstva i mjera pojačanog nadzora roditelja odnosno staratelja;
- rad s osuđenim licima i njihovim porodicama, itd.

Problematika socijalne zaštite je vrlo obimna, po vrsti raznolika i u svojoj suštini komplikovana, te će i u narednom periodu zahtijevati primjenu različitih metoda upravnog, socijalnog, pedagoškog, psihološkog, sociološkog i drugog stručnog rada. Pored navedenog, u kontinuitetu se povećava obim poslova i nadležnosti svih sudionika u sistemu socijalne zaštite donošenjem određenih propisa na nivou entiteta, ali i kantona, s tim da isto ne bude propraćeno adekvatnom materijalnom i drugom podrškom.

4.2.4 Uloga i struktura nevladinih organizacija u pružanju socijalnih usluga u Tuzlanskom kantonu

Nevladine organizacije u BiH, ali i Tuzlanskom kantonu, pokazale su sposobnost da popunjavaju određene praznine u pružanju usluga koje privatni sektor smatra „nedovoljno profitnim“ ili nisu ključni prioritet države. Prednosti ovog sektora u pružanju javnih usluga su sve priznatije i trenutna situacija je da građani očekuju nastavak pružanja usluga u oblasti socijalne zaštite, obrazovanja, zapošljavanja. Na području Tuzlanskog kantona registrirano je oko 2000 udruženja. Pored tih udruženja, značajan broj njih je registrirano na federalnom ili državnom nivou a djeluju na području Tuzlanskog kantona. Analizom iz 2009. godine utvrđeno je da su na području Tuzlanskog kantona bila registrovana 1.603 udruženja građana. Evidencija udruženja vodi se po 19 glavnih grupa i više podgrupa, a razvrstane su na osnovu djelatnosti. Po brojnosti većina udruženja su: sportska (612), zatim privredna (154), zdravstvena (112), udruženja domovinskog rata (105), udruženja za zaštitu prava (106), kulturna (102), okupljanje djece, mladih i porodica (83), nacionalna i etnička (55), poljoprivreda i stočarstvo (48), prosvjetna (47), humanitarna (41), socijalna (25), okupljanje i zaštita žena (23), ekologija (28), tehnologija (20), duhovna, hobicistička, informacijska i zaštita životinja (16).

Analizom glavnih grupa i podgrupa udruženja došlo se do podataka o NVO koje pružaju socijalne usluge, a to su po djelatnosti: humanitarne (41), socijalne (25), okupljanje i zaštita žena (10), zdravstvena (podgrupe za lica s invaliditetom, psihološku podršku i podršku starijim licima - 29), udruženja za zaštitu prava (podgrupa: povratnici, izbjeglice i prognanici - 29) i zaštita ljudskih prava (47). Rezultati analize pokazuju da 181 NVO, po svojoj djelatnosti, može pružati socijalne usluge.

4.2.5 Vrste socijalnih usluga koje pružaju nevladine organizacije i korisnici

Istraživanjem koje je provedeno na području Tuzlanskog kantona na uzorku od 56 NVO koje pružaju socijalne usluge, većinom na području općine Tuzla, utvrđeno je da NVO pružaju značajne vaninstitucionalne vrste socijalnih usluga koje ne pružaju centri za socijalni rad.

Rezultati istraživanja¹⁶ su pokazali da najviše nevladinih organizacija (37,5%) pruža usluge psihosocijalne podrške, ali da značajan broj njih pruža socijalne usluge dnevnog zbrinjavanja, socijalne zaštite sa smještajem, kućne njege i pomoći u kući, socijalno poduzetništvo i zapošljavanje, edukaciju i usluge zastupanja i zagovaranja prava (Selimović, 2009). Rezultati istraživanja korisnika socijalnih usluga nevladinih organizacija pokazuju da su djeca i mladi primarni korisnici za 28,6% nevladinih organizacija; lica s invaliditetom za njih 17,9%; dok su za 16,1% nevladinih organizacija primarni korisnici lica koja su u posebnim okolnostima (porodice s poremećenim porodičnim odnosima, žrtve zlostavljanja i nasilja u porodici, traumatizirana lica, i sl.)¹⁷. Kada je u pitanju finansijska podrška razvoju i pružanju socijalnih usluga, Ministarstvo ima mogućnost da podrži projekte istih iz odgovarajućih programa, kao što je Program raspodjele sredstava za materijalno zbrinjavanje lica u stanju socijalne potrebe, a iznos sredstava za taj program u 2019. godini je bio 560.000,00 KM. Iz sredstava ovog programa podržava se rad Narodne kuhinje Imaret u Tuzli, ali i drugih NVO. Ministarstvo nema posebnu mogućnost (budžetsku poziciju) da podrži kontinuirano pružanje usluga od strane NVO, s kojima je partnerstvo formalno odnosno regulisano protokolom, memorandumom ili ugovorom, što predstavlja poteškoću u održivosti usluga. Održivost usluga NVO posebno je došla u pitanje u vrijeme pandemije izazvane koronavirusom jer su donatori u dosta slučajeva obustavili i već odobrenu finansijsku podršku. Troškovi rada i osoblja, kao i usluga korisnicima došli su u pitanje, što nije bio slučaj u javnom sektoru. Mjere podrške u zaštitnom i dezinfekcionom

16 Selimović, S. (2009), *Uloga menadžera nevladinih organizacija u pružanju socijalnih usluga*, Magistarski rad, Fakultet političkih nauka Sarajevo.

17 Isto

materijalu su uglavnom izostale, tako da su NVO sektor, odnosno njegovi korisnici uglavnom bili prepušteni sami sebi, što bi u narednom periodu trebalo preduprijediti mjerama jednakog postupanja prema pružaocima socijalnih usluga, bez obzira na sektor kojem pripadaju.

4.3 Nezaposlenost

Pojam nezaposlenosti se odnosi na širok spektar pravno-administrativnih određenja počev od neravnoteže ponude i potražnje na tržištu do ostvarivanja prava na osiguranje i socijalne sigurnosti u slučaju nezaposlenosti. Prema postojećim pravnim normativima FBiH, nezaposlenom osobom se smatra osoba koja je prijavljena na evidenciju službe za zapošljavanje, sposobna ili djelimično sposobna za rad, u dobi od 15 godina života do ispunjavanja uslova za penziju, a najkasnije do navršenih 65 godina života, koja nije u radnom odnosu, a koja aktivno traži posao i raspoloživa je za rad.¹⁸ U skladu sa ustavnim i zakonskim okvirom, nadležnost za segment rada i zapošljavanja u Federaciji BiH pripada Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike, dok je na kantonalnom nivou ova nadležnost povjerena nadležnim kantonalnim ministarstvima, u slučaju Tuzlanskog kantona Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i povratak TK. Resorno ministarstvo i kantonalne službe nadležne za rad i zapošljavanje rade na zadovoljavanju potreba u oblasti zapošljavanja te praćenja kretanja na tržištu rada u skladu s različitim internim dokumentima, zakonskim i podzakonskim aktima od kojih su važniji: Zakon o radu¹⁹ i Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba.²⁰ Kantonalne službe za zapošljavanje su nadležne za osnivanje, rad, prestanak rada i druga pitanja koja se tiču prava iz radnog odnosa. Nakon prestanka radnog odnosa, radnici imaju pravo na materijalnu i socijalnu sigurnost koja podrazumijeva: a) novčanu naknadu, b) doprinose za zdravstveno i penzijsko osiguranje, c) jednokratnu novčanu pomoć i naknadu putnih i selidbenih troškova. Pravo na novčanu naknadu ostvaruje nezaposlena osoba koja je u trenutku prestanka radnog odnosa imala najmanje osam mjeseci neprekidnog rada. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, novčana naknada u prva tri mjeseca korištenja iznosi 60%, a za preostalo vrijeme korištenja 35% prosječne neto plaće isplaćene nezaposlenoj osobi u posljednja tri mjeseca prije prestanka radnog odnosa i ne može biti viša od 80% prosječne neto plaće, niti niža od 35% prosječne neto plaće iz prethodne godine.²¹

18 Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba („Službene novine FBiH”, br. 41/01, 22/05, 9/08)

19 Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba („Službene novine FBiH”, br. 41/01, 22/05, 9/08)

20 Zakon o radu („Službene novine FBiH”, br. 26/16, 89/18)

21 Zakon o radu („Službene novine FBiH”, br. 26/16, 89/18)

4.3.1 Trend nezaposlenosti u periodu od 2017. do 2019. godine u TK

Pokazatelji trenda nezaposlenosti, broj prijava o prestanku radnog odnosa i broj ostvarenih prava na novčanu naknadu prikazani su u tabeli br. 1.

Tabela 1. Nezaposlenost, broj prijava o prestanku radnog odnosa i broj ostvarenih prava

	Broj nezaposlenih	Broj prijava o prestanku radnog odnosa	Broj ostvarenih prava na novčanu naknadu	Broj nezaposlenih	Broj prijava o prestanku radnog odnosa	Broj ostvarenih prava na novčanu naknadu	Broj nezaposlenih	Broj prijava o prestanku radnog odnosa	Broj ostvarenih prava na novčanu naknadu
	2017			2018			2019		
Mart	89.021	1.019	2.610	82.537	1.066	1.644	76.899	1.074	1.410
April	88.058	1.021	2.359	81.479	1.102	1.503	75.367	1.563	1.136
Maj	86.918	984	1.921	80.248	1.133	1.339	74.242	1.116	1.602

Izvor: Statistički bilteni Službe za zapošljavanje Tuzlanskog kantona

U periodu od marta do maja 2017, 2018. i 2019. godine veći udio nezaposlenih činile su osobe ženskog spola starosne dobi od 30 do 34 godine. Najviše nezaposlenih osoba je s područja grada Tuzla, a najmanje s područja općine Teočak. U spomenutom periodu prosječan udio stručnih osoba je iznosio 68%, a nestručnih 32%.²² Iz priložene analize primjetno je da je došlo do postepenog smanjenja broja nezaposlenih.

4.4 Korisnici socijalne zaštite

Korisnici socijalne zaštite, u smislu Federalnog zakona i člana 3. Kantonalnog zakona, jesu lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe i to:

1. djeca bez roditeljskog staranja;
2. odgojno zanemarena djeca;
3. odgojno zapuštena djeca;
4. djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama;
5. lica s invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju;
6. materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica;

²² JU Služba za zapošljavanje Tuzlanskog kantona, Statistički bilten, god. 7/3, str. 1-3

-
7. stara lica, bez porodičnog staranja;
 8. lica s društveno negativnim ponašanjem;
 9. lica izložena zlostavljanju i nasilju u porodici;
 10. lica i porodice u stanju socijalne potrebe, kojima je uslijed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

4.5 Prava iz socijalne zaštite

Prava iz socijalne zaštite, u smislu Federalnog zakona, Zakona o hraniteljstvu i člana 4. Kantonalnog zakona, su:

1. osnovna prava lica s invaliditetom;
2. novčana i druga materijalna pomoć;
3. osposobljavanje za život i rad;
4. hraniteljstvo;
5. smještaj u ustanovu socijalne zaštite;
6. usluge socijalnog i drugog stručnog rada;
7. kućna njega i pomoć u kući;
8. zdravstveno osiguranje.

4.6 Prava zaštite porodice s djecom

Osnovna prava koja, u smislu Federalnog zakona i člana 78. Kantonalnog zakona, ostvaruju porodice s djecom su:

1. dodatak na djecu;
2. naknada umjesto plaće ženi-majci, odnosno drugom licu u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta;
3. novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja ženi-majci, odnosno drugom licu koje nije u radnom odnosu;
4. jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta;
5. pomoć u prehrani djeteta do 6 mjeseci i dodatna ishrana za majke-dojilje;
6. posebni psihosocijalni tretman bračnih drugova koji žele djecu i trudnica;

-
7. smještaj djece uz osiguranu ishranu u ustanovama predškolskog odgoja;
 8. osiguranje jednog obroka u vrijeme nastave u školama osnovnog obrazovanja;
 9. prioritet u školovanju đaka i studenata;
 10. prioritet u zapošljavanju.

U prikazu rezultata zasebno su opisana četiri tematska područja u skladu s četiri grupe ispitanika: rukovodioci ustanova socijalne zaštite, stručni radnici u ustanovama socijalne zaštite (stručnjaci), korisnici prava socijalne zaštite i osobe koje su ostale bez posla tokom pandemije. Za svako tematsko područje označene su **specifične teme** (označene **podebljanim slovima**) koje su opisane kroz **kategorije** primjenom analize okvira. Prije analize anketnih upitnika dat je pregled ustanova socijalne zaštite u Tuzlanskom kantonu, broj korisnika prava i finansiranje.

4.7 Pregled ustanova socijalne zaštite, broj korisnika i finansiranje

Na području Tuzlanskog kantona socijalna zaštita se provodi putem resornog ministarstva i trinaest (13) centara za socijalni rad. Pored navedenih ustanova, u Tuzlanskom kantonu djeluju: jedna javna ustanova, dva (2) dječija sela i dvije (2) porodične kuće za smještaj djece bez roditeljskog staranja i mladih koji izlaze iz sistema javne brige, jedna javna ustanova za smještaj starijih lica, jedna ustanova za smještaj starijih lica i lica s invaliditetom u koju je osnovala nevladina organizacija, jedna ustanova za smještaj odraslih osoba s intelektualnim teškoćama, jedna ustanova za rehabilitaciju ovisnika o psihoaktivnim supstancama, Sigurna kuća za žene i djecu žrtve nasilja, a to su:

1. JU Centar za socijalni rad Banovići
2. JU Centar za socijalni rad Čelić
3. JU Centar za socijalni rad Doboј Istok
4. JU Centar za socijalni rad Gračanica
5. JU Centar za socijalni rad Gradačac
6. JU Centar za socijalni rad Kalesija
7. JU Centar za socijalni rad Kladanj
8. JU Centar za socijalni rad Lukavac
9. JU Centar za socijalni rad Sapna

-
10. JU Centar za socijalni rad Srebrenik
 11. JU Centar za socijalni rad Teočak
 12. JU Centar za socijalni rad Tuzla
 13. JU Centar za socijalni rad Živinice
 14. JU Dom penzionera Tuzla
 15. HO MFS EMMAUS - Prihvatni centar Duje
 16. JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla
 17. SOS Dječija sela Gračanica
 18. Fondacija „Selo mira“ Turija
 19. Porodična kuća Duga
 20. Kuća porodica Udruženja Tuzlanska Amica, Tuzla
 21. JU Centar za rehabilitaciju ovisnika o psihoaktivnim supstancama (CROPS) Smoluća
 22. Centar za socijalno uključivanje osoba s intelektualnim teškoćama Tuzla
 23. Sigurna kuća za žene i djecu žrtve nasilja Udruženja Vive žene Tuzla

4.7.1 Način finansiranja ustanova i prava iz socijalne zaštite

Socijalna zaštita je zakonom definisana i organizovana djelatnost u Federaciji BiH, usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti njenih građana i njihovih porodica u stanju socijalne potrebe. Teoretičari smatraju da postojeći sistemi socijalne zaštite u BiH počivaju na filozofiji i praksi pomaganja, zbog toga što među njihovim sadržajima i oblicima dominiraju novčana i druga materijalna davanja, kurativni umjesto preventivni oblici zaštite, formalno-pravne procedure i administrativno-papirnati rad, paternalizam i pasivna pozicija korisnika usluga i prava i usluge tzv. općeg tipa, uz skromno razvijene specijalizovane usluge, vještine i metode (Milosavljević, 2002). Međutim, u praksi su neophodne reforme jer „pored mjera koje podrazumijeva socijalna sigurnost (kontributivna i nekontributivna davanja), socijalna zaštita obuhvaća i socijalne usluge koje se sve više afirmiraju kao dimenzija moderne socijalne politike“ (Puljiz, 2005:11). U svojoj osnovi, socijalna zaštita je djelatnost usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti građana i porodica koje su se sticajem različitih društvenih i životnih okolnosti našle u stanju socijalne potrebe. Zbog toga je socijalna zaštita porodice, njenih članova i

građana pojedinaca usmjerena na otkrivanje i umanjenje odnosno otklanjanje posljedica uzroka koji dovode do stanja socijalne potrebe i ostvarivanje prava na pojedine oblike socijalne zaštite. Sredstva za finansiranje²³ socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom osiguravaju se, u skladu s propisom Federacije i Kantona, iz: budžeta Federacije; budžeta Kantona; budžeta općina/gradova; ulaganja osnivača; privrednih i uslužnih djelatnosti ustanova; ličnog učešća korisnika i njegovih srodnika; legata, poklona i zavještanja i drugih izvora u skladu s propisom. Iz federalnog budžeta finansiraju se osnovna prava lica s invaliditetom i 70% potrebnih sredstava za prava civilnih žrtava rata. Iz kantonalnog budžeta finansira se 30% potrebnih sredstava za prava civilnih žrtava, te sva ostala osnovna prava iz socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom. Iz budžeta Kantona finansira se rad javnih ustanova socijalne zaštite čiji je osnivač Kanton.²⁴ Iz budžeta općine/grada osiguravaju se sredstva posebne namjene za oblike socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom koje utvrđuje općina svojim propisom²⁵. Pojedine općine/gradovi u TK od proširenih prava finansiraju pravo na jednokratne/interventne novčane pomoći i pravo na zdravstveno osiguranje za neosigurana lica.

4.7.2 Pregled ukupnog broja korisnika i visine finansijskih izdvajanja za ostvarena socijalna prava u Tuzlanskom kantonu

Analizom podataka navedenih u tabeli broj 2. može se zaključiti da je iz budžeta Federacije BiH u 2019. godini izdvojeno 31.800.207,20 KM za 11.187 korisnika iz TK, što predstavlja 49,48% od ukupnog iznosa sredstava sa svih nivoa.

Tabela 2. Pregled ukupnog broja korisnika i visine finansijskih izdvajanja za ostvarena socijalna prava u Tuzlanskom kantonu

Izvor finansiranja	Broj korisnika	Iznos
Budžet Federacije BiH	11.187	31.800.207,20
Budžet TK	27.544	27.491.021,00
Budžet gradova i općina	3.028	4.966.693,12
Ukupno	41.759	64.257.921,32

Izvor podataka: centri za socijalni rad, općine/gradovi TK, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK

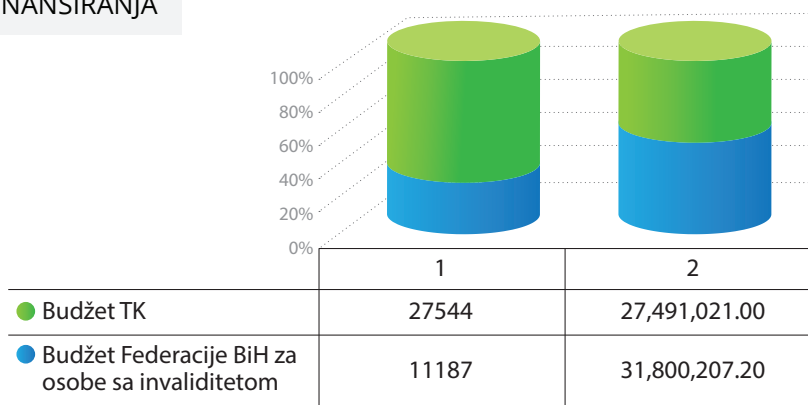
23 Član 117. Kantonalnog zakona

24 Član 118. (Isto)

25 Član 119. (Isto)

Iz budžeta Tuzlanskog kantona za isti period izdvojeno je 27.491.021,00 KM za 27.544 korisnika, što predstavlja učešće od **42,78%** od ukupnog iznosa izdvojenog sa svih nivoa. Ako posmatramo ukupan iznos budžeta TK u 2019. godini koji je iznosio 405.003.633,00²⁶, onda dolazimo do podatka da je od ukupnog iznosa budžeta TK u 2019. godini 6,78% izdvojeno za korisnike socijalne zaštite, odnosno za navedena socijalna prava. Daljnjom analizom ostvarenih socijalnih prava po osnovu odluka lokalnih zajednica u 2019. godini, prema podacima centara za socijalni rad, ta prava je ostvarilo 3.028 korisnika.

IZVOR FINANSIRANJA

Grafikon 1 Broj korisnika i iznos finansijskih izdvajanja za ostvarena socijalna prava iz budžeta FBiH i budžeta TK

Podaci u grafikonu br. 1. pokazuju da je za 11.187 korisnika iz federalnog budžeta isplaćeno 31.800.207,20 KM bez provjere imovinskog cenzusa, a da je iz kantonalnog budžeta nešto manje (27.491.021,00 KM) isplaćeno na ime socijalnih prava za skoro tri puta veći broj korisnika (27.544), i uz obaveznu provjeru imovinskog cenzusa za većinu prava, odnosno za više od polovine sredstava izdvojenih iz budžeta TK. Ti podaci potvrđuju kritičke osvrte naučne i međunarodne zajednice da se na ime socijalne zaštite isplaćuju značajna budžetska sredstva, ali da ona ne dolaze do najugroženijih kategorija stanovništva prema kriteriju potreba.

²⁶ Budžet TK za 2019. godinu. („Službene novine TK“, broj: 3/2019) i Ispravka budžeta TK za 2019. godinu („Službene novine TK“, broj: 5/2019)

4.7.3 Pregled prava, broja korisnika i visine finansijskih izdvajanja iz federalnog budžeta za lica s invaliditetom i civilne žrtve rata u TK

Unutar postojećeg zakonodavnog okvira, status **lica s invaliditetom** je regulisan propisima na nivou entiteta, kantona i općina, a politike u ovoj oblasti provode nadležni organi kroz pojedinačne politike u oblasti zdravstvene zaštite, rada, zapošljavanja, boračko-invalidske zaštite, socijalne zaštite i zaštite civilnih žrtava rata.

Prava koja proizilaze iz Federalnog zakona su sljedeća:

1. lična invalidnina,
2. dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica,
3. ortopedski dodatak,
4. pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala,
5. osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija),
6. prioritetno zapošljavanje.

Sredstva za ostvarivanje osnovnih prava lica s invaliditetom (lična invalidnina, dodatak za njegu i pomoć od drugog lica i ortopedski dodatak) ostvaruju se u budžetu Federacije.

Civilna žrtva rata je lice kod kojeg je tokom rata ili neposredne ratne opasnosti, usljed ranjavanja ili nekog drugog oblika ratne torture, nastupilo oštećenje organizma, što uključuje mentalno oštećenje ili značajno narušavanje zdravlja ili nestanak ili pogibiju tog lica.

Civilne žrtve²⁷ rata imaju pravo na: ličnu invalidninu ili mjesečno lično novčano primanje;

1. dodatak za njegu i pomoć od strane drugog lica;
2. ortopedski dodatak;
3. porodičnu invalidninu;
4. pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala;
5. osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija);

²⁷ Član 77. Kantonalnog zakona

6. prioritarno zapošljavanje;
7. prioritarno stambeno zbrinjavanje;
8. psihološku pomoć i pravnu pomoć.

Prema evidenciji u 2019. godini, prava lica s invaliditetom na području Tuzlanskog kantona ostvarilo je 9.742 lica i 1.445 civilnih žrtava rata, što je zajedno **11.187** korisnika prava koji ostvaruju novčana primanja po osnovu invaliditeta (tabela br. 3). S obzirom na zakonsku mogućnost, jedan korisnik može ostvariti veći broj navedenih propisanih prava.

Tabela 3 Pregled broja korisnika iz socijalne zaštite i visine finansijskih izdvajanja iz kantonalnog i federalnog budžeta po općinama za prava osoba s invaliditetom u 2019. godini

Općina	Lica s invaliditetom		Civilne žrtve rata	
	Broj	Iznos u KM	Broj	Iznos u KM
110300100, BANOVIĆI	503	1.400.289,37	51	173.713,09
110303800, GRAČANICA	837	2.341.750,65	98	380.689,17
110303900, GRADAČAC	710	1.909.736,20	128	455.950,07
110304500, KALESIJA	619	1.743.976,22	133	524.886,25
110304900, KLADANJ	275	711.372,78	49	172.273,20
110306000, LUKAVAC	976	2.522.275,26	101	375.796,28
110309800, SREBRENİK	797	2.261.523,50	110	377.031,81
110310800, TUZLA	3.044	8.012.368,37	348	1.469.313,43
110312100, ŽIVINICE	1.273	3.500.006,39	120	470.820,54
110312300, ČELIĆ	178	475.857,55	43	151.402,78
110312500, DOBOJ ISTOK	199	561.094,76	77	292.534,70
110313100, SAPNA	182	500.693,56	144	461.030,60
110313300, TEOČAK	149	397.277,72	43	156.542,95
Ukupno za kanton:	9.742	26.338.222,33	1.445	5.461.984,87

Izvor podataka: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK i baza podataka SOTAC

Prema podacima u junu 2020. godine, prava je ostvarilo 9.920 lica s invaliditetom i civilnih žrtava rata. Prestanak rada Instituta za medicinsko vještačenje s proglašenjem stanja nesreće utjecao je i na prestanak prava korisnicima i nemogućnost da se utvrdi i prizna pravo novim korisnicima ili izvrši kontrola za postojeće korisnike. Prestanak rada Instituta je doveo u pitanje ostvarivanje njihovih osnovnih prava, a za mnoge tek naknadne isplate po osnovu ostvarenih prava.

4.7.4 Pregled kategorija korisnika socijalne zaštite u Tuzlanskom kantonu i visine finansijskih izdvajanja iz općinskih/gradskih budžeta

U 2019. godini evidentirano je 23.316 zakonom definisanih kategorija korisnika što je za 1.317 ili 5,6% više nego u 2018. godini. Kada su u pitanju djeca korisnici prava po osnovu socijalne zaštite, podaci u tabeli pokazuju da od 2017. godine opada broj djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama.

Tabela 4. Pregled kategorija i broja korisnika socijalne zaštite analiziran je za period 2017–2019. godina

Broj korisnika									
	2017			2018			2019		
Korisnici socijalne zaštite	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno
Djeca bez roditeljskog staranja	116	111	227	115	88	193	130	100	230
Odgojno zanemarena djeca	120	64	184	82	45	127	149	83	232
Odgojno zapuštena djeca	103	62	165	109	36	145	124	68	192
Djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama	1.024	1.470	2.494	733	951	1.684	573	818	1.391
Lica s invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihičkom razvoju	9.651		9.651	9.658		9.658	9.742		9.742
Materijalno neosigurana i za rad nesposobna lica	3.859	3.287	7.146	1.858	2.197	4.055	2.102	2.266	4.368
Stara lica, bez porodičnog staranja	998	462	1.460	732	332	1.064	644	345	989
Lica s društveno negativnim ponašanjem	1.255	1.063	2.346	521	236	755	988	462	1.450
Lica izložena zlostavljanju i nasilju u porodici	54	490	544	70	592	662	38	477	515
Lica i porodice u stanju socijalne potrebe usljed posebnih okolnosti	2.965		2.965	3.656		3.656	4.207		4.207
Ukupno			27.182			21.999			23.316

Izvor podataka: centri za socijalni rad i Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK

Podaci za 2019. godinu pokazuju da je u odnosu na 2018. godinu uglavnom povećan broj **četiri** kategorije korisnika: lica s invaliditetom i lica ometenih u psihofizičkom razvoju, materijalno neosiguranih i za rad nesposobnih lica, lica i porodica u stanju socijalne potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potrebna pomoć kao broj lica društveno negativnog ponašanja.

U periodu 2017–2019. podaci pokazuju trend kontinuiranog porasta za dvije kategorije korisnika: lica s invaliditetom i lica ometenih u psihofizičkom razvoju i lica i porodica u stanju socijalne potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potrebna pomoć. Jedan od mogućih razloga je povećanje broja evidentiranih korisnika, odnosno lica koja su informisana o svojim pravima i obraćaju se nadležnim ustanovama za ostvarivanje tih prava.

Tuzlanski kanton je jedan od rijetkih kantona koji je zakonom uveo kategoriju korisnika prava iz socijalne zaštite – lica izloženih zlostavljanju i nasilju u porodici. Podaci pokazuju značajno smanjenje broja lica izloženih zlostavljanju i nasilju u porodici u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu. To je rezultat multisektorskog djelovanja i realizacije mjera Akcionog plana za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici u TK.

Međutim, i pored toga u 2020. godini u vrijeme pandemije koronavirusa evidentan je porast prijavljenog nasilja u porodici jer je u periodu januar–august 2020. godine evidentirano 211 prijava nasilja u porodici, što je za 41 ili 24,11 % više nego u istom periodu 2019. godine kada je evidentirano 170 prijava²⁸.

Ti podaci ukazuju na negativan utjecaj pandemije na ponašanje pojedinaca i odnose unutar porodica i na potrebe za dodatnom savjetodavnom i drugom stručnom podrškom. Korisnici prava iz socijalne zaštite ostvaruju i pravo na usluge socijalnog i drugog stručnog rada, kao što su usluge savjetovanja, psihosocijalne podrške, podrške žrtvama nasilja i druge usluge za koje je bitna i podrška lokalne zajednice. Iz budžeta lokalnih zajednica u TK u 2019. godini finansirana su proširena prava za **3.028** korisnika u iznosu od **618. 687,12 KM** ili **0,96%** od ukupnog iznosa. Iz budžeta općina/gradova finansirane su plaće i materijalni troškovi centara za socijalni rad u iznosu od 4.348.006,00 KM, što zajedno sa sredstvima za proširena prava iznosi 4.966.693,12 KM.

28 Komparativni podaci o slučajevima nasilja za period januar–august 2019. i 2020, 31. 8. 2020, UG Vive Žene Tuzla

4.7.5 Pregled broja korisnika, iznosa sredstava i socijalnih prava koja se finansiraju iz budžeta Tuzlanskog kantona

Ukupan broj korisnika prava u 2019. godini je **27.544** i povećan je u odnosu na 2017. godinu za 1.915 korisnika. U okviru **prava iz socijalne zaštite** u 2018. i 2019. godini povećan je broj korisnika prava na jednokratne novčane pomoći sa 3.082 u 2017. godini na 4.627 u 2018. godini. Broj korisnika je povećan shodno povećanju iznosa sredstava za ove namjene u odnosu na 2017. godinu kada je iznos planiranog budžeta za jednokratne pomoći bio smanjen na 300.000,00 KM, a u 2018. i 2019. je povećan na 560.000,00 KM.

U okviru **prava zaštite porodice s djecom** ostvarivanje prava na pomoć u prehrani djeteta do 6 mjeseci je započelo u dugoj polovini 2017. godine pa je njegova primjena potpuno upostavljena u 2018. i 2019. godini. Također, u 2018. godini započela je realizacija prava na osiguranje obroka u vrijeme nastave u osnovnim školama, što je utjecalo na povećanje ukupnog broja korisnika. U Tuzlanskom kantonu **majke porodilje koje nisu u radnom odnosu ne ostvaruju pravo na naknadu**. Pravo na subvenciju smještaja djece u ustanove predškolskog odgoja se također ne ostvaruje.

Međutim, iako nije propisano, uvedeno je pravo na subvenciju prijevoza djece, učenika i studenata, koje se finansira iz posebnog programa i koje je primjer podrške obrazovanju i osposobljavanju za život i rad djece s invaliditetom.

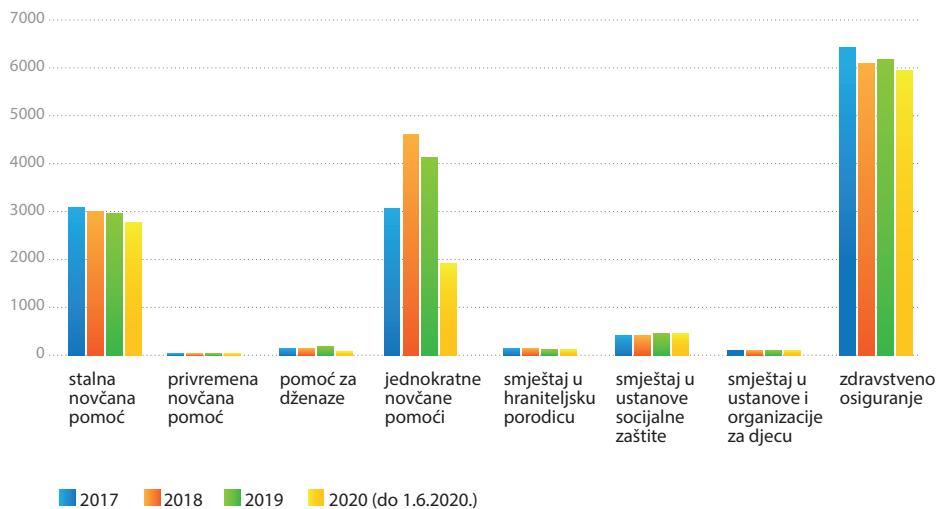
Tabela 5. Pregled prava, broja korisnika i iznosa sredstava za period 2017. - juni 2020.

a) Prava iz socijalne zaštite		2017	2018	2019	1-6. 2020
Stalna novčana pomoć		3.082	3.040	2.964	2.774
	KM	5.044.168	5.141.269	5.170.336	2.587.477
Privremena novčana pomoć	broj	4	4	13	11
	KM	3.326	3.100	13.416	9.200
Pomoć za dženaze	broj	167	152	179	72
	KM	83.699	79.189	92.089	41.513
Jednokratne novčane pomoći	broj	3.082	4.627	4.156	1.936
	KM	297.971	559.878	557.608	260.714
Smještaj u hraniteljsku porodicu	broj	148	144	129	128
	KM	809.165	749.225	633.818	333.116
Smještaj u ustanove socijalne zaštite	broj	415	421	437	468
	KM	3.479.327	3.656.614	3.702.760	1.727.142

Smještaj u ustanove i organizacije za djecu	broj	131	137	140	136
	KM	1.178.589	1.365.243	1.356.976	743.274
Zdravstveno osiguranje	broj	6.438	6.093	6.162	5.943
	KM	937.008	1.054.928	898.480	458.345
Ukupno	broj	13.477	14.618	14.177	11.360
	KM	11.833.253	12.609.446	12.425.484	6.160.780
b) Zaštita porodice s djecom					
Dječiji dodatak	broj	7.997	6.876	7.301	5.933
	KM	5.029.597	4.247.663	3.740.632	1.946.693
Naknada roditelju koji je u radnom odnosu	broj	950	1.111	1.052	550
	KM	6.396.674	7.346.906	8.159.909	4.376.567
Jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta	broj	640	827	678	228
	KM	96.984	128.956	108.963	38.664
Pravo na subvencioniranje troškova prijevoza	broj	883	904	894	764
	KM	846.942	937.141	994.555	305.699
Pravo na osiguranje jednog obroka u OŠ	broj	0	715	1.020	490
	KM	0	55.612	123.117	19.315
Pomoć u prehrani djeteta do 6 mjeseci	broj	208	827	1.019	508
	KM	16.401	298.144	342.246	142.342
Ukupno	broj	10.678	11.260	11.964	8.473
	KM	12.386.598	13.014.423	13.469.423	6.829.280
c) Civilne žrtve rata					
Ukupno	broj	1.471	1.433	1.400	1.400
	KM	1.657.830	1.720.731	1.596.114	77.8423
Sveukupno korisnika i sredstava iz Budžeta TK (a+b+c)	broj	25.626	25.878	27.544	21.233
	KM	25.877.681	27.344.600	27.491.021	13.768483

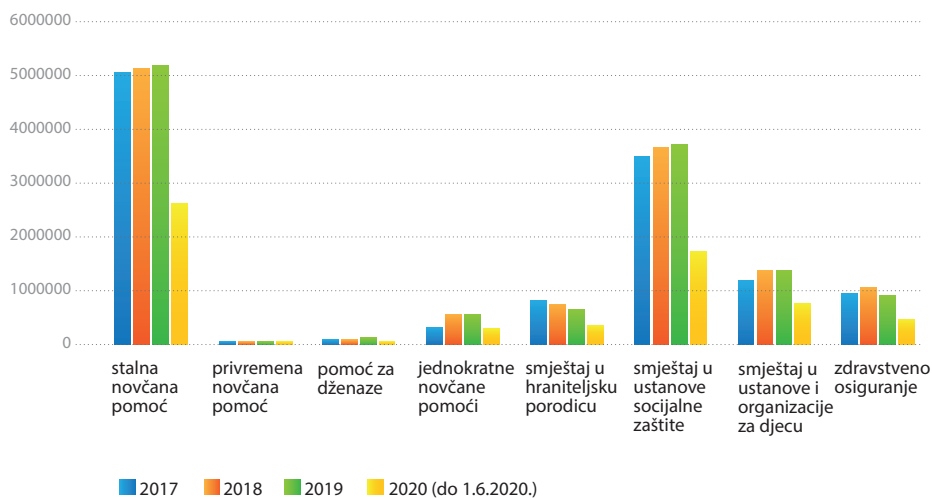
Izvor podataka: centri za socijalni rad u TK i Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK

PREGLJED BROJA KORISNIKA PRAVA IZ SOCIJALNE ZAŠTITE

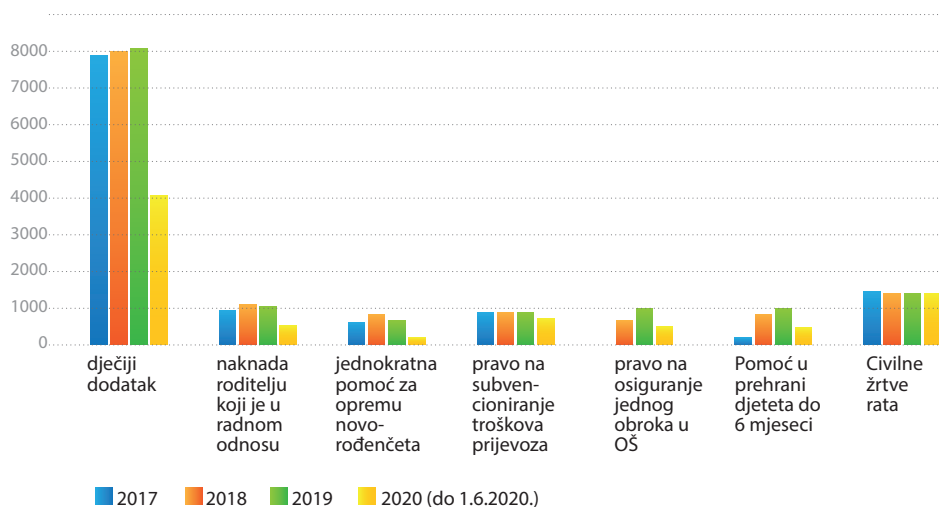
Grafikon 2: Pregled broja korisnika prava iz socijalne zaštite

PREGLJED BUDŽETSKIH IZDVANJA ZA PRAVA IZ SOCIJALNE ZAŠTITE

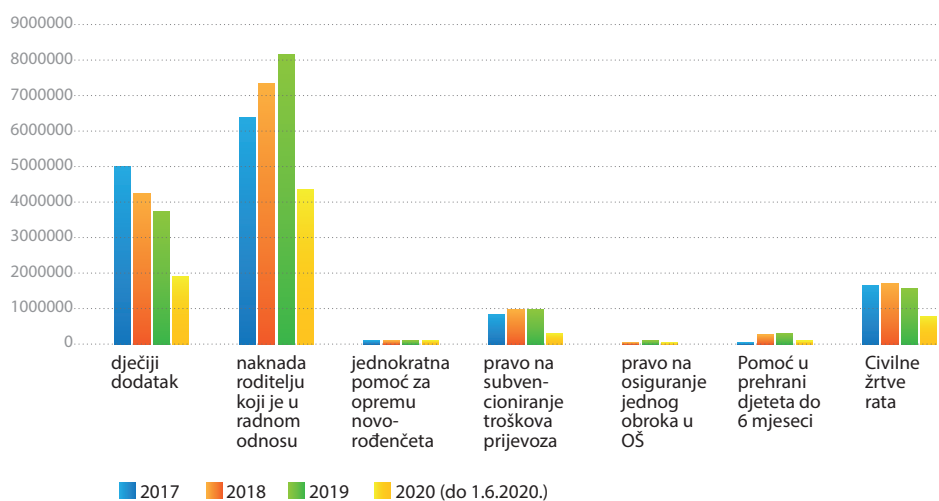
Grafikon 3: Pregled budžetskih izdvajanja za prava iz socijalne zaštite

PREGLJED BUDŽETSKIH IZDVAJANJA ZA PRAVA IZ SOCIJALNE ZAŠTITE

Grafikon 4: Pregled broja korisnika prava iz oblasti zaštite porodica sa djecom i civilnih žrtava rata

PREGLJED BUDŽETSKIH IZDVAJANJA ZA PRAVA IZ OBLASTI ZAŠTITE PORODICA SA DJECOM I CIVILNIH ŽRTAVA RATA

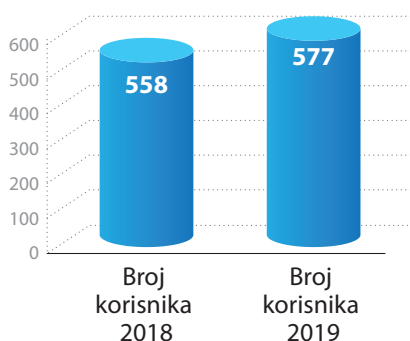

Grafikon 5: Pregled budžetskih izdvajanja za prava iz oblasti zaštite porodica sa djecom i civilnih žrtava rata

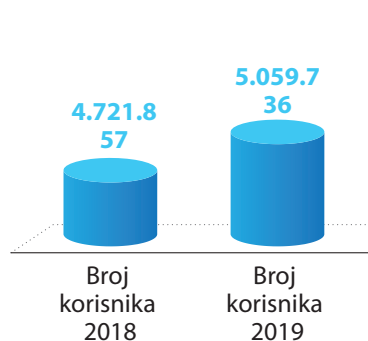
Korisnici koji su ostvarili pravo na stalnu novčanu pomoć, pravo na smještaj, zdravstveno osiguranje i dječiji dodatak, nastavili su ta prava ostvarivati i u 2020. godini, ukoliko su i dalje ispunjavali propisane uslove. Zbog toga podaci u tabeli pokazuju da u 2020. godini u periodu od šest mjeseci broj korisnika se približava broju korisnika u 2019. godini. Iznos realizovanih sredstava je za većinu prava približan polovini iznosa u 2019. godini, osim prava koja su vezana za pohađanje škole (subvencioniranje troškova prijevoza i osiguranje jednog obroka) čiji iznos je manji jer zbog obustave odlaska u škole ista u vrijeme pandemije nisu realizovana za učenike. Međutim, pravo na subvenciju prijevoza za djecu s posebnim potrebama, korisnike usluga dnevnih centara i stručnih tretmana intenzivno je realizovano i pokazalo se kao značajna podrška u vrijeme pandemije.

Iz budžeta Tuzlanskog kantona na ime finansiranja ostvarenih prava iz socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom, i sufinansiranja prava civilnih žrtava rata u 2019. godini isplaćeno je 27.491.021,00 KM što je za 1.613.340,00 KM, odnosno 5,88% više nego u 2017. godini. U 2020. godini planirana su dodatna sredstva za pravo na jednokratnu pomoć roditelju za novorođeno treće i svako naredno dijete u iznosu od 1.500,00 KM po djetetu. Iako navedena sredstva nisu dovoljna za zadovoljavanje svih njihovih potreba, ipak su značajna podrška porodicama s troje i više djece.

U 2019. godini **577 korisnika** s područja Tuzlanskog kantona koristilo je pravo na smještaj u neku od ustanova socijalne zaštite, što je za 19 korisnika više u odnosu na 2018. godinu kada je usluge smještaja koristilo **558 korisnika**.

Grafikon 6. Broj korisnika u ustanovama

Grafikon 7. Iznos sredstava za smještaj u ustanove

U tu svrhu je iz budžeta Tuzlanskog kantona izdvojeno **5.059.736,00 KM** ili 18,40% od ukupnog iznosa za socijalnu zaštitu iz budžeta TK, što je prikazano u grafikonima br. 6. i 7.

Troškovi na ime smještaja u ustanove socijalne zaštite su zajednička budžetska pozicija za djecu i odrasla lica, zbog čega je otežano praćenje troškova odvojeno samo za djecu, posebno za djecu s invaliditetom, i radi se na tome da se to unaprijedi.

U periodu januar–juni **2020. godine broj korisnika prava na smještaj u ustanovu je 604, (468 odraslih i 136 djece) što je za 27 korisnika više nego u 2019. godini. Novi korisnici prava na smještaj, posebno djeca**, evidentirani su u ovom periodu iako je obustavljena i otežana praksa smještaja u ustanove usljed pandemije virusa Covid-19. Naime, prema podacima centara za socijalni rad, pokazalo se da više porodica upravo u vrijeme pandemije nije bilo u mogućnosti djeci pružiti odgovarajuću zaštitu. Smještaj djece u ustanove pored djece u institucionalnom smještaju (JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja i druge institucije) obuhvata i djecu u porodičnim modelima smještaja (SOS Dječija sela BiH, Fondacija „Selo mira“ Turija, Porodična kuća Duga, Kuća porodica Tuzlanska Amica, Sumero i dr.). U 2020. godini vaninstitucionalne usluge koristilo je 89, a institucionalne 47 djece.

Podaci ukazuju na razvijenost vaninstitucionalnih usluga smještaja djece i mladih što potvrđuje da se u Tuzlanskom kantonu radi na deinstitucionalizaciji usluga smještaja djece i razvoju porodičnih oblika zbrinjavanja djece i na unapređenju i razvoju novih usluga podrške biološkoj porodici i porodici pod rizikom od razdvajanja. U prilog tome govori i činjenica da je JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla u završnoj fazi transformacije u pet novih usluga za djecu i porodice u TK: Prihvatilište za djecu, Materinski dom, Dnevni centar za djecu, Centar za savjetovanje i edukaciju s mobilnim timom i Mali porodični dom.

5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

5.1 Direktori ustanova socijalne zaštite

Prvu istraživačku grupu činili su direktori javnih ustanova i lokalnih organizacija socijalne zaštite s područja Tuzlanskog kantona (n1=19). Istraživanjem su obuhvaćene javne ustanove i lokalne organizacije socijalne zaštite u Kantonu, za čije korisnike Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i povratak TK osigurava potrebna finansijska sredstva. Cilj je bio prikupiti relevantne stavove i mišljenja rukovodilaca ustanova o sistemu socijalne zaštite u Tuzlanskom kantonu, objektivnim okolnostima u kojima se nalaze ustanove kojima oni rukovode, eventualnim posljedicama koje je prouzrokovala pandemija na funkcionisanje ustanova socijalne zaštite, te utvrditi tačan broj zaposlenih, kadrovsku strukturu, broj korisnika, način finansiranja i druge bitne informacije.

5.1.1 Opće karakteristike uzorka direktora

U skladu s ustavnim i zakonskim okvirom BiH, nadležnost i uslove za segment rada ustanova i organizacija koje pružaju usluge u oblastima socijalne zaštite na području entiteta Federacije propisalo je Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u Pravilniku o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine²⁹. Tim pravilnikom utvrđen je broj stručnih radnika, ali i drugog osoblja po profilima prema broju korisnika u ustanovama socijalne zaštite na području FBiH.

Ukupan broj zaposlenih osoba u ustanovama socijalne zaštite na području TK je 584, od čega je 190 osoba muškog spola, a 394 ženskog. Kao što je već ranije navedeno, u istraživanju je sudjelovalo 19 rukovodilaca ustanova socijalne zaštite (67,4% žena i 32,6% muškaraca). Najveći broj zaposlenih je u ustanovama za smještaj korisnika socijalne zaštite (djece, odraslih i starih lica). Kada govorimo o lokalnim službama socijalne zaštite, bitno je istaći da je najveći broj zaposlenih u JU Centar socijalni rad Tuzla (40), a najmanje u JU Centar socijalni rad Teočak 4. U strukturi zaposlenih 151 zaposlenik čini stručni kadar koji direktno radi s korisnicima, ostali zaposleni u ustanovama socijalne zaštite čine administrativno i pomoćno osoblje. Socijalnih radnika je 63, pravnika 16, defektologa 9, logopeda 2, psihologa 16, pedagoga

²⁹ „Službene novine Federacije BiH”, br. 15/13 i 44/16

22, ekonomista 10, sociologa 5, odgajatelja 105, ostalo čini ekonomsko, administrativno, zdravstveno i pomoćno osoblje.

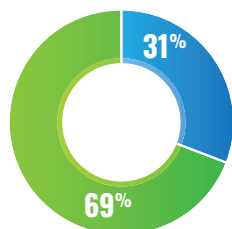
Također, kada je riječ o **popunjenosti i usklađenosti sistematizacija** s Pravilnikom, rukovodioci ustanova socijalne zaštite Tuzlanskog kantona smatraju da 69% ustanova **nema popunjena potrebna radna mjesta predviđena sistematizacijom**. Slične odgovore dali su i u vezi sa usklađivanjem sistematizacija s Pravilnikom. Rukovodioci ustanova čak u 56% slučajeva daju **negativan odgovor**, odnosno potvrđuju neusklađenost sistematizacija s Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine. Direktori smatraju da profili radnika koji nedostaju shodno spomenutom Pravilniku su prvenstveno socijalni radnici 21,6%, zatim pravnici i pedagozi 18,9%, IT stručnjaci 13,5%, a najmanje nedostaje sociologa 2,7%.

Članom 70. navedenog Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine propisuje se da za ukupni tretman i pružanje usluga centar za socijalni rad / općinska služba nadležna za poslove socijalne zaštite treba osigurati potreban broj stručnih radnika koji se određuje prema broju stanovnika koji imaju prebivalište na području koje centar / služba pokriva i broju korisnika, mjera, usluga i oblika pomoći ili podrške i to: jedan socijalni radnik na 4.000 stanovnika, jedan pravnik na 20.000 stanovnika, jedan psiholog na 15.000 stanovnika, jedan pedagog na 15.000 stanovnika i jedan sociolog na 50.000 stanovnika.

Uzimajući u obzir odredbe Pravilnika i činjenično stanje u ustanovama socijalne zaštite na području Tuzlanskog kantona, moguće je zaključiti da nisu zadovoljeni uslovi potrebni za adekvatno i uspješno funkcionisanje ustanova socijalne zaštite. Usporedbom uslova navedenih u Pravilniku i stavova rukovodilaca, primjetno je da ustanove nemaju dovoljan broj stručnih saradnika. Trenutna kvalifikaciona struktura **ne zadovoljava** minimum stručne zastupljenosti, postojeće sistematizacije **nisu** predviđena radna mjesta nisu popunjena i **nepovoljna** je kadrovska struktura u ustanovama socijalne zaštite, te kao takva može se negativno odražavati na pružanje usluga. Rezultati istraživanja koje je provedeno na području BiH također potvrđuju da 90% osnivača ustanova samo djelimično ili uopće ne postupa u skladu sa svojim nadležnostima vezanim za razvoj kadrovskih, prostornih, finansijskih i tehničkih kapaciteta. I preporučuje se uvođenje sistema praćenja i ocjene primjene politika i mjera, uz definisanje odgovornosti i obaveza na svim nivoima (Selimović, 2013:341).

5.1.2 Organizacija rada i promjene u radu ustanova socijalne zaštite u periodu pandemije

Da su promjene u organizaciji rada nastale u periodu pandemije prvenstveno otežale pristup stručnih lica koji pružaju usluge građanima i korisnicima u ustanovama prilikom ostvarivanja prava iz oblasti socijalne zaštite potvrdilo

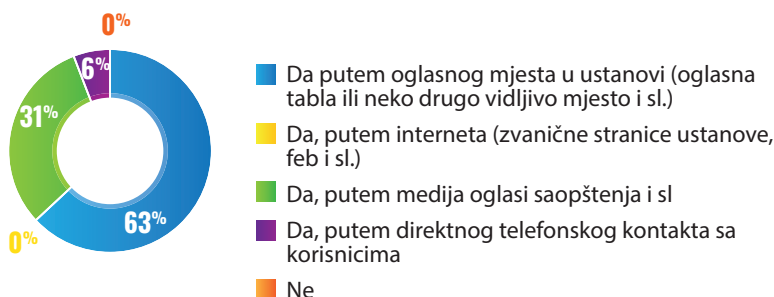

■ Više ■ Manje

je 50% rukovodilaca, 25% smatra da promjena nije bilo, a ostali smatraju da je taj pristup pojednostavljen. Rukovodioci navode da ustanove od početka trajanja pandemije bilježe veliki pad broja zahtjeva korisnika za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne zaštite i prema popunjenim upitnicima taj broj je za 69% manji, dok 31% smatra da je broj zahtjeva veći (grafikon 8).

Grafikon 8. Broj zahtjeva za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne zaštite

Rukovodioci, njih 62,5%, navode da se informisanje korisnika o načinu pružanja usluga tokom pandemije uglavnom odvijalo putem oglasnog mjesta što nam pokazuje da to svakako nije bilo najbolje rješenje jer se građani zbog propisanih mjera ograničenog kretanja nisu mogli slobodno kretati i imati pristup oglasnim mjestima. Da, putem medija i direktnim kontaktima ostvareno je informisanje u 31,5% slučajeva, a putem interneta nije bilo kontakata.

Grafikon 9. Jeste li bili informisani o načinu pružanja usluga tokom trajanja pandemije

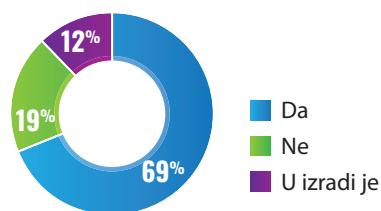
Ovakvi rezultati potvrđuju otežan pristup uslugama građanima i korisnicima, dok stručnjacima otežavaju odlazak na teren s ciljem utvrđivanja socio-ekonomskih i porodičnih prilika, dolazak korisnika s ciljem podnošenja zahtjeva i prikupljanja potrebne dokumentacije. Sve spomenuto se može staviti u usku vezu s nedovoljnom informisanošću korisnika o mogućnostima i načinima korištenja prava iz oblasti socijalne zaštite, jer su korišteni načini

informisanja za vrijeme pandemije bili nedovoljni i neadekvatni.

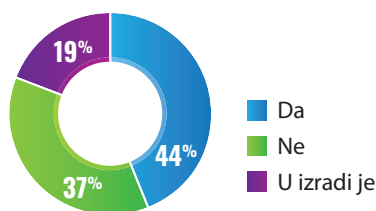
Iz odgovora rukovodilaca ustanova i analizom rezultata moguće je konstatovati da većina ustanova socijalne zaštite na području TK zbog pandemije **nije pojednostavila pristup prema korisnicima i građanima i nije poduzela određene mjere na informisanju korisnika i građana.**

5.1.3 Planovi i procedure o postupanju ustanova socijalne zaštite u vanrednim okolnostima

Procjene rizika i postojanje planova postupanja ustanova u slučaju nastupanja vanredne situacije su neophodni. Istraživanjem se nastojalo utvrditi da li ustanove socijalne zaštite imaju izrađene planove i procjene rizika/ugroženosti, a rezultati su prikazani u narednim grafikonima. Procjena rizika ugroženosti u organizacijama i ustanovama socijalne zaštite nažalost nije urađena u dovoljnoj mjeri, tako tvrdi 69% rukovodilaca, 12% navodi da je u izradi, a samo 19% njih ima urađenu Procjenu rizika ugroženosti. Procjena rizika ugroženosti i planovi postupanja u vanrednim okolnostima su prikazani u grafikonima ispod.

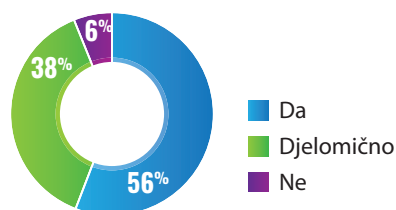

Grafikon 10.
Procjena rizika/ugroženosti

Grafikon 11. Plan postupanja ustanova u vanrednim situacijama

S obzirom na to da su korisnici i zaposlenici u ustanovama socijalne zaštite izloženi dodatnom riziku u vrijeme trajanja pandemije jer proces rada zahtijeva neposredni kontakt, obje grupe zahtijevaju posebnu brigu i društvenu odgovornost.

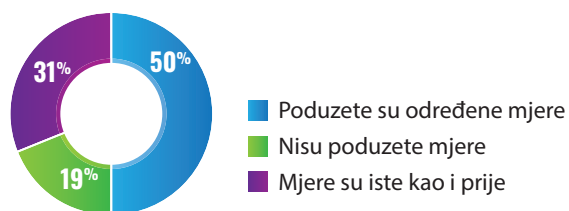

Grafikon 12. Da li su ispunjeni sigurnosni aspekti za adekvatan rad vaše ustanove u periodu pandemije koronavirusa?

Kada su u pitanju sigurnosni aspekti potrebni za adekvatan rad ustanova u periodu pandemije koronavirusa, 56% rukovodilaca smatra da ustanova radi u potpunosti i u skladu s preporukama kriznih štabova, 38% smatra da je to

djelimično, jer ustanove ne posjeduju potrebna materijalno-tehnička sredstva kao što su zaštitna oprema, dezinfekciona sredstva i drugo, a 6% njih smatra da nisu ispunjeni potrebni sigurnosni aspekti.

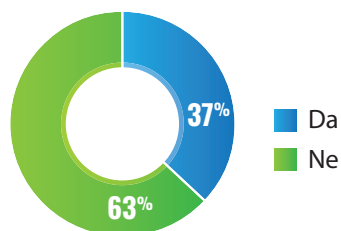
Rukovodioci ustanova socijalne zaštite u TK navode da tokom pandemije u ustanovama nisu raspolagali adekvatnom zaštitnom opremom neophodnom za rad u vanrednim okolnostima suočavanja sa zdravstvenim izazovom (38%). Time je bila narušena sigurnost radnika u zdravstvenom i fizičkom smislu. Interesantno je navesti da gotovo sve ustanove koje nisu imale adekvatne sigurnosne mehanizme nemaju ni izrađene planove postupanja u vanrednim okolnostima. Rizične kategorije poput osoba s invaliditetom, djeca i starije osobe zahtijevaju posebnu brigu i društvenu odgovornost s jedne strane, a s druge strane brigu i podršku zahtijevaju i radnici koji rade sa spomenutim kategorijama osoba.

Grafikon 13. Mjere psihosocijalne podrške djeci, starijim osobama i osobama s invaliditetom

Mišljenja rukovodilaca o poduzimanju mjera pojačane psihosocijalne podrške djeci, starijim osobama i osobama s invaliditetom su različita i prikazana su u grafikonu br. 13. Ukupno 50% ustanova je poduzelo određene mjere, 31% navodi da su mjere iste kao i prije pandemije, 19% ustanova nije pružalo taj vid podrške i smatra da je stanje čak i lošije u odnosu na period prije pandemije.

Grafikon 14 prikazuje postotak poduzimanja mjera psihosocijalne zaštite radnika na području Tuzlanskog kantona u periodu pandemije koronavirusa.

Grafikon 14. Psihosocijalna podrška radnicima u vrijeme pandemije

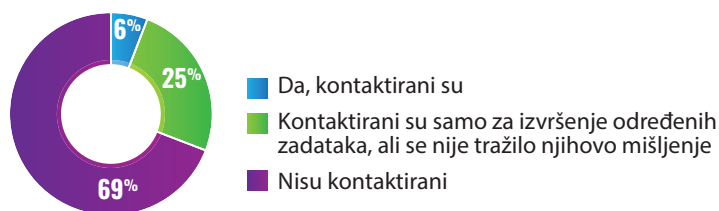
Alarmantan je podatak da ukupno 63% rukovodilaca nije poduzelo neke mjere u cilju psihosocijalne zaštite radnika u periodu pandemije, dok je 37% rukovodilaca u saradnji s osobljem poduzelo određene mjere psihosocijalne zaštite radnika. Jedan od razloga zašto je tako mali procenat rukovodilaca poduzeo mjere jeste i nova situacija u kojoj su se ustanove našle i neizvjesnost kojoj su svi bili izloženi zbog nepoznatih i dovoljno neistraženih

okolnosti nastalih zbog pandemije. Osim što nisu obezbijeđene sigurnosne mjere za radnike, također nije obezbijeđena ni adekvatna psihosocijalna podrška, što ukazuje i potvrđuje da procjena posljedica i rizika ugroženosti radnika u organizacijama i ustanovama socijalne zaštite nažalost nije urađena u dovoljnoj mjeri. Pokazalo se da su se od poduzetih mjera psihosocijalne zaštite radnika tokom perioda pandemije uglavnom provodile mjere koje su **propisane naredbama federalnog i općinskog kriznog štaba**.

5.1.4 Saradnja i podrška ustanova socijalne zaštite na području Tuzlanskog kantona s organima vlasti tokom pandemije

Podijeljeni su stavovi rukovodilaca o nivou podrške i saradnje koju su pružili osnivači u periodu pandemije. Rezultati nam govore da 50% rukovodilaca smatra da je pružena adekvatna podrška, dok 50% njih smatra da nije. Kada je u pitanju saradnja s osnivačima u vezi s pandemijom, interesantni su rezultati da ukupno 69% rukovodilaca navodi da im se nisu obratili nadležni organi vlasti u vezi s davanjem mišljenja i prijedloga za izradu mjera u cilju smanjenja negativnih posljedica pandemije na sistem socijalne zaštite. Samo 6% rukovodilaca je kontaktiralo s **nadležnim organima**, dok je s 25% rukovodilaca kontaktirano da izvrše određene zadatke, ali ne i da daju mišljenje ili prijedloge (grafikon 15).

Rezultati govore da za vrijeme pandemije rukovodioci u ustanovama socijalne zaštite nisu imali mogućnost aktivnog učešća u izradi mjera u cilju smanjenja negativnih posljedica novog zdravstvenog izazova na sistem socijalne zaštite.

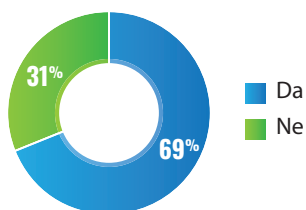

Grafikon 15. Koordinacija s nadležnim organima u cilju davanja mišljenja i prijedloga

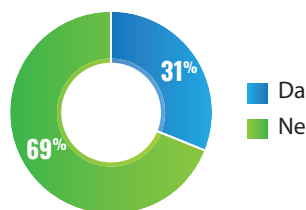
Primjetno je da se nije kontaktiralo sa strukom da pruži savjete u planiranju procedura i mjera, što se u konačnici negativno odrazilo i na stavove stručnjaka da procjena rizika ugroženosti u organizacijama i ustanovama socijalne zaštite nažalost nije urađena u dovoljnoj mjeri.

Kada je u pitanju civilni sektor, možemo reći da je saradnja bolja. Ukupno 69% ustanova saraduje s civilnim sektorom, dok njih 31% ne saraduje. Međutim, i podatak od 31% u svakom slučaju ne ide u prilog krajnjim korisnicima kojima je neophodna adekvatna podrška u periodu pandemije jer civilni sektor pruža široku paletu usluga za korisnike sistema socijalne zaštite.

Neke od značajnih usluga su: angažman volontera; saradnja s nevladinim organizacijama i volonterima koji su dostavljali prehrambene pakete osobama u stanju socijalne potrebe, pomoć za izvođenje *online* nastave, donacije u dezinfekcionim sredstvima, zaštitnoj opremi, hrani i novcu, te psihosocijalna podrška za korisnike.

Grafikon 16.
Saradnja s civilnim sektorom

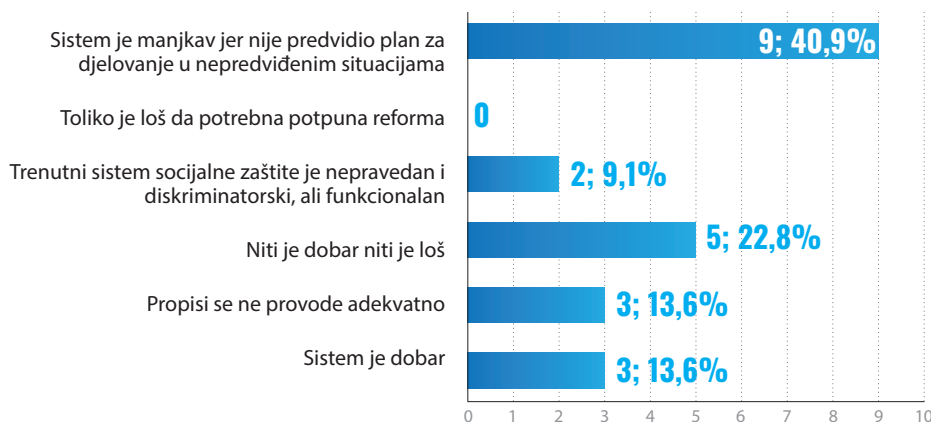

Grafikon 17.
Uključenost u rad kriznih štabova

Stoga bi odgovorni akteri trebali raditi na jačanju saradnje između civilnog sektora i ustanova socijalne zaštite. Kada je u pitanju uključenost rukovodilaca u rad kriznih štabova u anketiranim institucijama, pokazatelji na grafikonu br. 17 govore nam da većina njih, 69%, nije uključena u rad kriznih štabova, a 31% jeste.

Mišljenje rukovodilaca o trenutnom sistemu socijalne zaštite je analizirano kroz nekoliko ponuđenih odgovora. Da je sistem manjkav jer nije predvidio plan za djelovanje u nepredviđenim situacijama smatra 40,9% rukovodilaca, 22,8% rukovodilaca ima podijeljena mišljenja, 13% smatra da se propisi ne provode adekvatno, 9,1% da je sistem nepravedan i diskriminirajući, ali funkcionalan. Ostali rezultati prikazani su na grafikonu br. 16.

KAKVO JE VAŠE MIŠLJENJE O TRENUTNOM SISTEMU SOCIJALNE ZAŠTITE?

Grafikon 16. Stav o trenutnom sistemu socijalne zaštite

5.1.5 Baze podataka i vođenje evidencije

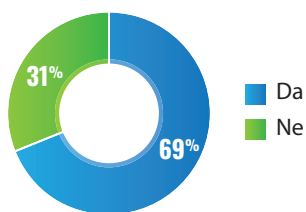
Rukovodioci navode da 62% ustanova socijalne zaštite, osim baze SOTAC, **vodi i dodatne evidencije**, a 38% ustanova ne vodi dodatne evidencije. Kao što je već rečeno, svakodnevno se vode dodatne evidencije o korisnicima, pravima i uslugama, a tako i za vrijeme pandemije, što je potvrdilo 50% rukovodilaca. **Potreba za stručnom podrškom** u razvijanju internih ili posebnih evidencija i baza podataka u ustanovi je gotovo podijeljena. Ukupno 44% rukovodilaca je iskazalo potrebu za stručnom podrškom u razvijanju internih ili posebnih evidencija, a 56% smatra da im nije potrebna podrška.

Rezultati pokazuju da je jedan od primjera dobre prakse (eng. *Evidence based practice*) u radu ustanova socijalne zaštite prije svega vođenje evidencije o svim svojim uslugama. Takav vid prakse omogućava sistemsko i analitičko praćenje osoba koje žive u siromaštvu i njihove šanse na tržištu rada. Baza SOTAC omogućava praćenje korisnika socijalne pomoći i svih oblika primljene pomoći, ali ona nažalost nije programirana za vođenje evidencija o svim uslugama. Kao takva onemogućava centrima za socijalni rad da prate slučajeve, proučavaju pojave, definišu trendove i predlažu rješenja.

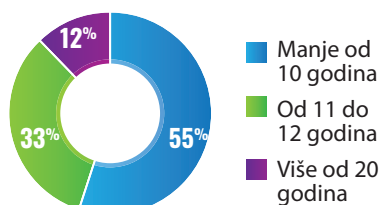
5.2 Stručnjaci u ustanovama socijalne zaštite

5.2.1 Opće karakteristike uzorka stručnjaka

Drugu istraživačku grupu su činili stručnjaci zaposleni u ustanovama socijalne zaštite. Poseban značaj s aspekta anketirane grupe za izradu Analize stanja socijalne zaštite i procjenu utjecaja pandemije na socijalnu zaštitu Tuzlanskog kantona bili su stavovi i mišljenja **stručnih radnika** koji direktno rade s korisnicima u ustanovama socijalne zaštite. U istraživanju je učestvovalo **286 ispitanika**, stručnjaka iz 18 (osamnaest) ustanova socijalne zaštite s područja Tuzlanskog kantona, koji su dali odgovore na Upitnik posebno konstruisan za potrebe izrade Analize. Uzorak čini 69% **ženskih** i 31% **muških** ispitanika. U odnosu na **radni staž** utvrđeno je da 159 ispitanika ima manje od 10 godina radnog staža (55%), između 11 i 20 godina je 33% te više od 20 godina ima 12% ispitanika (grafikoni broj 17. i 18.).

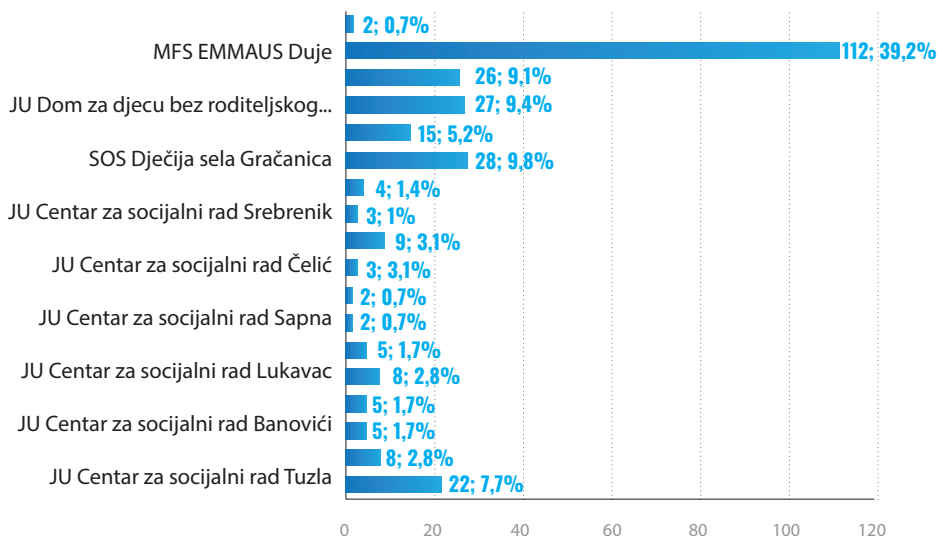

Grafikon 17.
Spolna struktura stručnih radnika

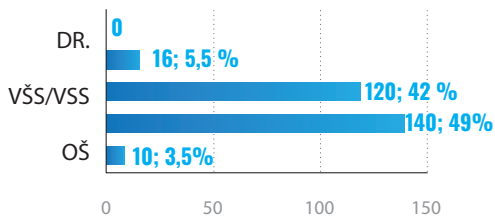

Grafikon 18. Radni staž stručnih radnika

Analizom anketnih upitnika došlo se do podataka o realnom stanju zaposlenih u ustanovama socijalne zaštite na području Tuzlanskog kantona. Ista pokazuje da je najviše zaposlenih stručnih lica u MFS EMMAUS – Prihvatni centar Duje, njih 39,2%, a najmanji broj u Duga Gradačac, JU Centar za socijalni rad Teočak i JU Centar za socijalni rad Sapna, svega 0,7%. Navedeno je prikazano u grafikonu broj 19.

Grafikon 19. Broj zaposlenih u ustanovama socijalne zaštite

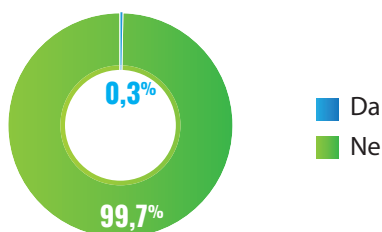

Grafikon 20. Obrazovna struktura stručnjaka

Kada je u pitanju obrazovna struktura anketiranih stručnih radnika, evidentno je da imamo najviše uposlenika sa SSS spremom njih 140 ili 49%, najmanje sa OŠ 10 ili 3,5%, sa VŠS/VSS 120 ili 42% i magistara 16 ili 5,6%. Navedeno je prikazano u grafikonu 20.

5.2.2 Utjecaj pandemije na mentalno zdravlje stručnjaka i reakcije na pojavu koronavirusa

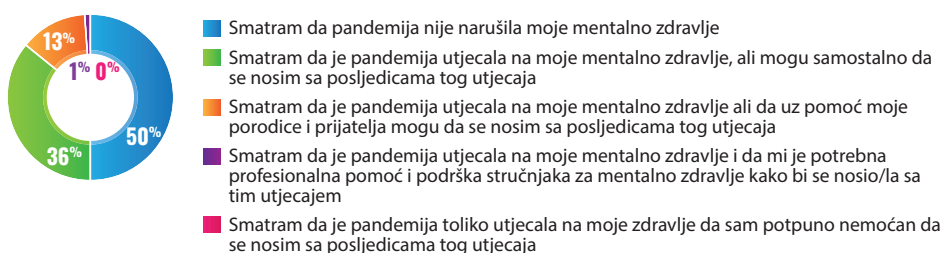
Rezultati istraživanja su pokazali da je samo jedan ispitanik ili 0,3% bilo pozitivno na koronavirus, a samo tri (1%) ispitanika su bila u kontaktu sa zaraženom osobom. Od ukupnog broja ispitanika njih dvoje (0,7%) je imalo člana porodice koji je bio zaražen koronavirusom. (Grafikon br. 21).

Grafikon 21. Prisustvo koronavirusa u okruženju stručnih radnika

Iz analize popunjenih upitnika u dijelu utjecaja pandemije koronavirusa na mentalno zdravlje stručnjaka zaposlenih u ustanovama socijalne zaštite utvrđeno je da je 50% ispitanika odnosno njih 142 odgovorilo da pandemija nije narušila mentalno zdravlje (grafikon br. 22).

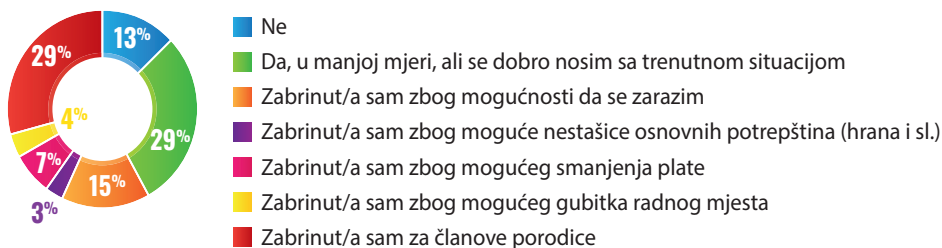
KAKO SE PANDEMIJA KORONAVIRUSA REFLEKTIRA NA VAŠE ZDRAVLJE?

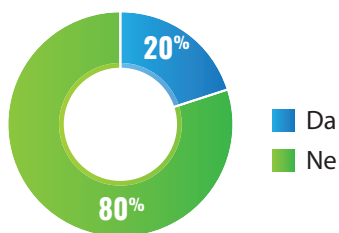
Grafikon 22. Reflektiranje pandemije koronavirusa na zdravlje stručnjaka

Zabrinutost zbog pandemije koronavirusa kod uposlenika je prisutna u velikoj mjeri. Na pitanje da li ste zabrinuti zbog pandemije koronavirusa od ukupnog broja ispitanih njih 63 ili 13,4% je odgovorilo ne, dok je 86,6% zaokružilo neki od odgovora koji podrazumijevaju dozu zabrinutosti. Rezultati su prikazani u grafikonu broj 23.

DA LI STE ZABRINUTI ZBOG PANDEMIJE KORONAVIRUSA?

Grafikon 23. Zabrinutost stručnjaka zbog pandemije koronavirusa?

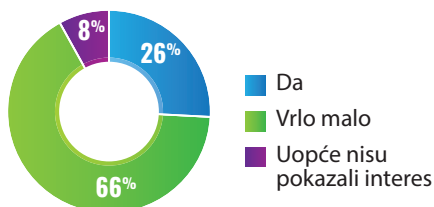

Grafikon 24. Utjecaj pandemije na koncentraciju stručnjaka

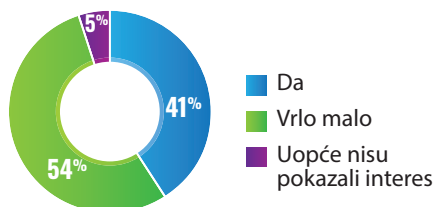
Analizom upitnika evidentno je da je pandemija koronavirusa dovela do pada koncentracije jednog broja stručnjaka kada su u pitanju svakodnevne radne obaveze (20%), što se odrazilo na kvalitet njihovog rada, pružanje usluga građanima i korisnicima ostvarenih prava (Grafikon br. 24).

5.2.3 Stavovi ispitanika/profesionalaca o podršci gradskih/općinskih i kantonalnih nivoa vlasti tokom pandemije

U narednim grafikonima prikazani su stavovi o podršci viših nivoa vlasti iz ugla stručnjaka, od kojih 41% smatra da su lokalni nivoi vlasti pružili **odgovarajuću podršku** ustanovi, 54% ih procjenjuje da je **podrška vrlo mala**, a 5% da oni uopće **nisu pokazali interes**.

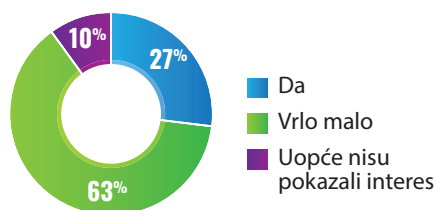
Grafikon 25. Podrška lokalne vlasti

Grafikon 26. Pomoć lokalnih organa u nabavci zaštitne opreme

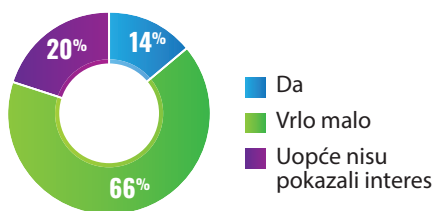
Kada je u pitanju pomoć lokalnih/nadležnih općina/gradskih organa u podršci/pomoći ustanovama, tu se misli na zaštitnu opremu kao što su maske, rukavice, dezinfekciona sredstva, zaštitna odjela i drugo, odgovori dati u anketnim upitnicima pokazuju da njih 189 ili 66% smatra da je bilo vrlo malo podrške, 75 ili 26% smatra da je bilo podrške, dok 22 ili 8% smatra da općinski/gradski organi uopće nisu pokazali interes. Rezultati su prikazani na grafikonu br. 27.

Procjena podrške kantonalnih organa (grafikon broj 27) je nešto nepovoljnija, 27% ih smatra da su kantonalni nivoi vlasti pružili **odgovarajuću podršku**, 63% ih procjenjuje da je **podrška vrlo mala**, a 10% smatra da uopće **nisu pokazali interes**.

Grafikon 27. Pomoć/podrška kantonalnih nivoa vlasti Vašoj ustanovi

Analizirajući popunjene upitnike u dijelu pomoći nadležnih kantonalnih organa kada se misli na zaštitnu opremu kao što su maske, rukavice, dezinfekciona sredstva, zaštitna odjela i drugo, evidentno je da njih 188 ili 66% smatra da je vrlo malo bilo podrške, 39 ili 14% smatra da je bilo podrške, dok 59 ili 20% smatra da kantonalni organi uopće nisu pokazali interes. Rezultati su prikazani na grafikonu br. 28.

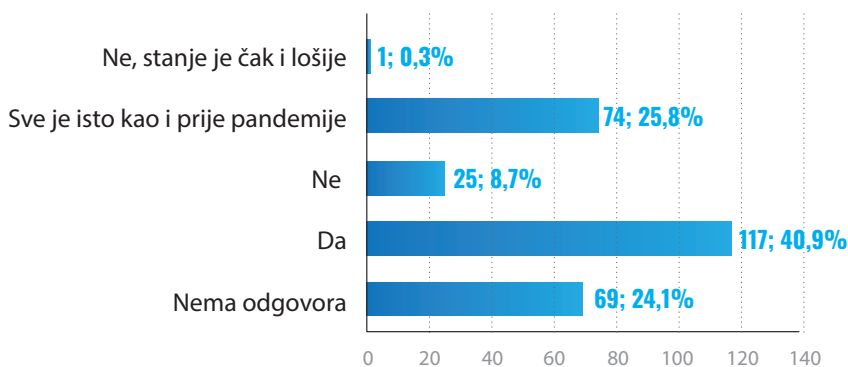

Grafikon 28. Pomoć kantonalnih organa u nabavci zaštitne opreme

Slične podatke nalazimo i u mišljenjima o podršci u vidu zaštitne opreme tokom pandemije (maske, rukavice, dezinfekciona sredstva, zaštitna odijela i sl.). Uočljivo je da **visok procenat stručnjaka** (66%) smatra da je podrška bila mala, a da 8% smatra da viši organi vlasti **uopće nisu pokazali** interes za pružanje pomoći ustanovama u vidu nabavke i dodjeljivanja zaštitne opreme.

5.2.4 Mjere psihosocijalne zaštite

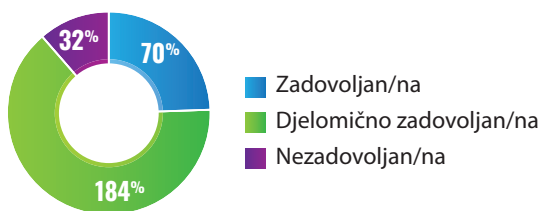
Mjere kojima bi se poduzela aktivnost psihosocijalne podrške djeci i starijim osobama koji su staratelji uglavnom su poduzimane u manjem omjeru što smatra 117 ili 40,9% stručnjaka, dobar dio njih nije imao adekvatan odgovor koji je bio ponuđen čak njih 69 ili 24,1%, a 74 ili 25,8% smatra da je stanje isto kao i prije pandemije, dok svega 0,3% smatra da je stanje lošije. Rezultati su prikazani na grafikonu br. 29.

Grafikon 29. Mjere psihosocijalne podrške

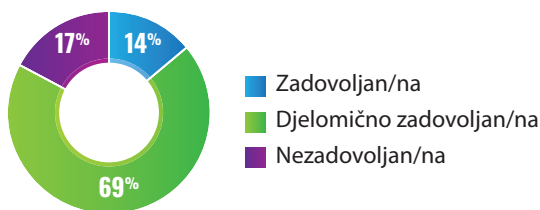
5.2.5 Sigurnosne mjere pomoći koje su pružili gradski/općinski i kantonalni organi

Kada su u pitanju sigurnosne mjere pomoći nadležnih općinskih/gradskih organa u podršci ustanovama, rezultati pokazuju da od ukupnog broja stručnjaka 184 ili 64% je djelimično zadovoljno pruženom pomoći, 70 ili 25% je zadovoljno, dok 32 ispitanika ili 11% nije zadovoljno sigurnosnim mjerama koje su pružili općinski/gradski organi. Rezultati su prikazani na grafikonu br. 30.

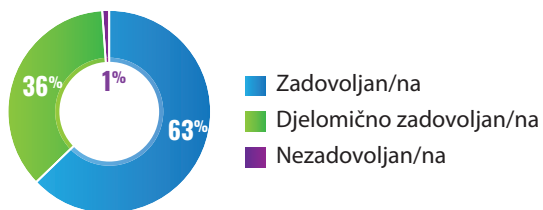
Grafikon 30. Sigurnosne mjere pomoći lokalne vlasti

Sigurnosne mjere pomoći nadležnih kantonalnih organa u podršci anketiranim ustanovama su prikazane u grafikonu 31. Odgovori dati u anketnim upitnicima pokazuju da od ukupnog broja ispitanika njih 197 ili 69% je djelimično zadovoljno, njih 39 ili 14% je odgovorilo da je zadovoljno, dok 50 anketiranih ili njih 17% nije zadovoljno sigurnosnim mjerama koje su poduzeli kantonalni organi.

Grafikon 31. Sigurnosne mjere pomoći kantonalnih organa vlasti

5.2.6 Organizacija rada i procedure u radu ustanova u vrijeme pandemije koronavirusa

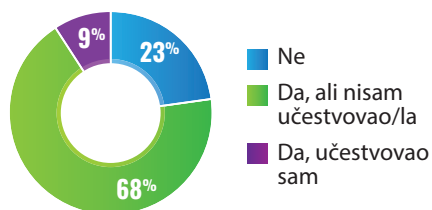
Grafikon 32. Zadovoljstvo stručnjaka organizacijom rada ustanova u doba pandemije

Analizom popunjenih upitnika evidentno je da je većina stručnjaka **zadovoljna organizacijom rada** ustanove u vrijeme trajanja pandemije, odnosno 63%. Tek 1% ispitanih je **nezadovoljno**, a 36% **djelimično zadovoljno**. Ipak moguće je dati i sljedeću konstataciju, da 20% stručnjaka

smatra da postoji prostor za poboljšanje usluga i organizacije rada u kriznim stanjima.

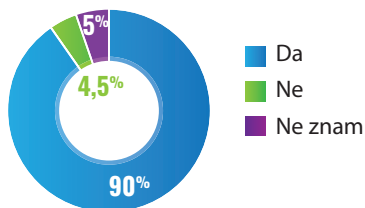
Kao što je moguće primijetiti, posebna pažnja posvećena je **planovima djelovanja i procedurama postupanja u vanrednim okolnostima**. Posebno su analizirani odgovori rukovodilaca i stručnjaka iz ove tematske oblasti. Zanimalo nas je da li su stručnjaci upoznati s postojanjem planova u ustanovi i procedurama o postupanju u vanrednim situacijama, a rezultati su prikazani na narednom grafikonu.

Na pitanje da li ustanova ima **plan djelovanja u vanrednim okolnostima** 23% stručnjaka tvrdi da **nema**, 68% misli **da ima, ali da nije učestvovalo u njegovoj izradi**, dok 9% stručnjaka navodi da **ima taj plan i da je učestvovalo u njegovoj izradi**.

Grafikon 33. Učestvovanje stručnjaka u izradi planova i procedura za rad u doba pandemije

Iz navoda stručnjaka vidljivo je da značajan broj njih navodi da je **upoznato s procedurama** rada s korisnicima tokom pandemije (90%), dok 4,5% stručnjaka navodi da **nije upoznato** s procedurom. Ipak, na pitanje da li poznaju proceduru o postupanju u slučaju prisustva korisnika koji je zaražen, njih 207 (72%) navodi **da zna**, dok 9% ispitanika tvrdi da **ne poznaje proceduru i nisu u mogućnosti** dati procjenu do koje mjere su upoznati sa procedurama. Analizom popunjenih upitnika utvrđeno je da 19% njih navodi kako je o procedurama postupanja upoznato preko sredstava informisanja (grafikoni broj 34 i 35).

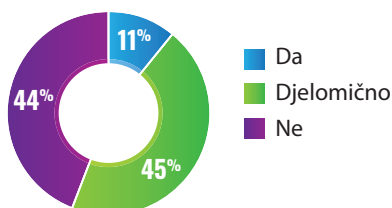
Grafikon 34. Da li ste upoznati s procedurama

Grafikon 35. Da li poznajete procedure postupanja u slučaju zaraženog korisnika?

Daljom analizom tematske cjeline utvrđeno je da je došlo do značajne **promjene u ličnom radu** stručnjaka prema korisnicima socijalne zaštite, što je vidljivo iz grafikona broj 36.

Promjene u ličnom radu prema korisnicima usluga **potvrdilo** je 11% stručnjaka, od čega njih 45% navodi djelimične promjene. Četrdeset četiri odsto stručnjaka tvrdi da **nema promjena** u njihovom ličnom radu u odnosu na korisnike u periodu pandemije. Promjene u radu odnosile su se na svakodnevne obaveze, pristup u kontaktu s korisnicima i kolegama, svakodnevne rutinske procedure, komunikaciju s drugim službama i sl.

Grafikon 36. Promjene u ličnom radu stručnjaka prema korisnicim

Kada su u pitanju radne obaveze, 141 stručnjak ili njih 41,1% smatra da nema nikakve razlike u odnosu na raniji period, dok na drugoj strani imamo 85 ili 24,7% koji smatraju da je otežano izvršavanje radnih obaveza jer je obim posla veći, zahtjevniji i teži. Ostali rezultati dati su na grafikonu br. 37.

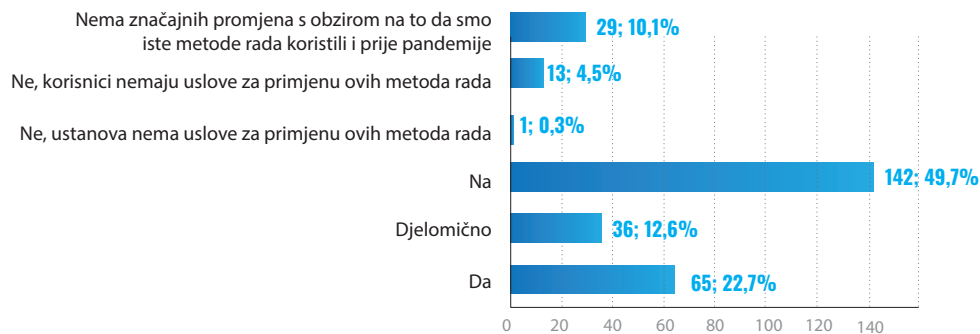
KAKO IZVRŠAVATE RADNE OBAVEZE U VRIJEME PANDEMIJE U ODNOSU NA PERIOD PRIJE PANDEMIJE?

Grafikon 37. Izvršavanje radnih obaveza u periodu pandemije u odnosu na raniji period

Vanredne okolnosti, da bi se postigao cilj, često zahtijevaju i vanredne metode rada, stoga nas je zanimalo da li su i na koji način korištene alternativne metode komunikacije s korisnicima i građanima tokom trajanja pandemije, a rezultati su predstavljeni u grafikonu 38. Pokazalo se da stručnjaci u 22,7% slučajeva potvrđuju da **su koristili neku od alternativnih metoda** rada u pristupu korisnicima. **Djelimično** je koristilo 12,6% stručnjaka, dok ostalih 49,7% ispitanika **nije koristilo** nikakve alternativne metode komunikacija (Viber, Skype, Zoom, itd.) s obzirom na populaciju s kojom rade.

DA LI STE KORISTITE NEKE OD ALTERNATIVNIH METODA RADA SA KORISNICIMA USLUGA

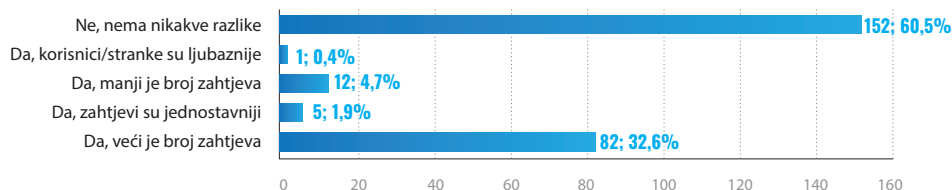

Grafikon 38. Korištenje alternativnih metoda rada s korisnicima

Da bi se utvrdilo da li je pandemija utjecala na socijalno, ekonomsko ili zdravstveno stanje građana Tuzlanskog kantona izvršeno je poređenje **broja zahtjeva za usluge ili prava** u toku pandemije u odnosu na period prije pandemije i vrsta zahtjeva čiji je broj povećan za vrijeme pandemije. Rezultati su predstavljeni dolje prikazanim grafikonima.

Analizom je utvrđeno kako u periodu pandemije u Tuzlanskom kantonu nije došlo do **povećanja broja zahtjeva** za usluge socijalne zaštite, što tvrdi 60,5% stručnjaka, dok 32,6% tvrdi da se povećao broj zahtjeva u odnosu na period prije pandemije. S obzirom na to da ispitanici predstavljaju ustanove socijalne zaštite, u periodu pandemije najčešći zahtjevi koji su upućeni ustanovama su zahtjevi za novčanu pomoć, njih 90 ili 24%, na drugom mjestu je zahtjev za usluge smještaja djece u ustanove, njih 60 odnosno 16%, a najmanje je bilo zahtjeva za smještaj djece u hraniteljske porodice, svega 13 odnosno 3,4%.

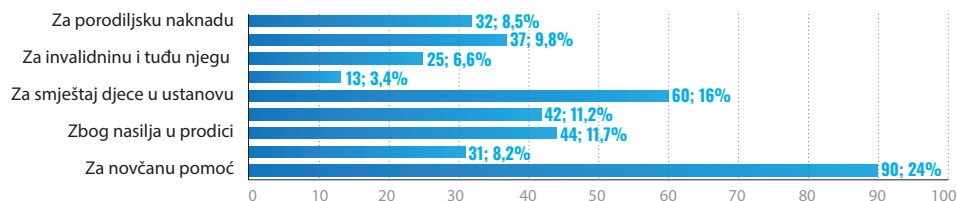
DA LI SE PRIMJEĆUJE RAZLIKA U ZAHTJEVIMA ZA USLUGE SOCIJALNE ZAŠTITE OD STRANE TRENUTNIH KORISNIKA ILI DRUGIH GRAĐANA TOKOM PANDEMIJE U ODNOSU NA STANJE PRIJE?

Grafikon 39. Oblici zahtjeva za usluge socijalne zaštite u periodu pandemije u odnosu na raniji period

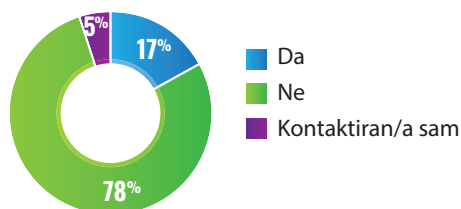
Rezultati analize su logični s obzirom na povećanu potrebu stanovništva za novčanim davanjima – jednokratnim i interventnim novčanim pomoćima jer je određeni broj stanovnika Tuzlanskog kantona došao u stanje socijalne potrebe zbog gubitka posla.

KOJE VRSTE ZAHTJEVA SU NAJČEŠĆE UPUĆIVANE VAŠOJ USTANOVU?

Grafikon 40. Zastupljenost zahtjeva za socijalne usluge po vrstama

Većina anketiranih se izjasnila da im se niko od nadležnih u sistemu socijalne zaštite nije obratio i konsultovao se s njima u vezi s davanjem mišljenja i prijedloga za reagovanje na utjecaj pandemije na sistem socijalne zaštite, 48 ili 17% je odgovorilo potvrdno, dok 16 ili 5% njih je reklo da su kontaktirali s njima i da su oni izvršavali određene zadatke, ali ne i da su davali mišljenje ili prijedloge.

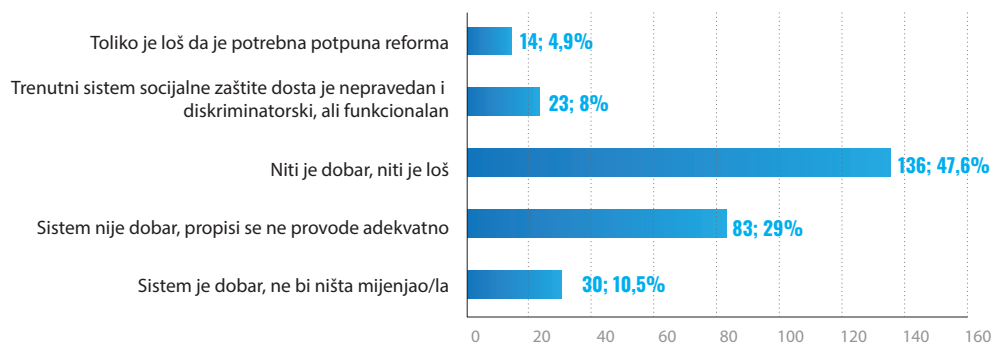
Grafikon 41. Uključenost stručnjaka u davanje mišljenja i prijedloga za reagovanje u periodu pandemije

U cilju adekvatne procjene i planiranja mjera i aktivnosti analizirana su mišljenja stručnjaka o mogućem utjecaju pandemije na prava ili usluge. Najdominantnije pojave na koje stručnjaci upozoravaju kao moguće su: povećanje broja zahtjeva za stalnu i jednokratnu novčanu pomoć; zahtjeva za humanitarnu pomoć; značajno pogoršanje odnosa u porodici uslijed pada prihoda, nezaposlenosti, bolesti i sl.; povećan broj zahtjeva za razvod braka; povećan broj predmeta nasilja u porodici; povećan broj predmeta maloljetne djece čiji razvoj je ometen porodičnim prilikama (grafikon 42). Iz navedenog se može zaključiti da je stanje pandemije koronavirusa uzrokovalo i određene poremećaje odnosa u porodicama, narušilo komunikaciju između bračnih partnera kao i eskalaciju kriznih situacija u porodicama u kojima su one bile prisutne i prije pandemije.

Grafikon 42. Pojave u sistemu socijalne zaštite na koje može utjecati stanje pandemije koronavirusa

Da je sistem dobar, **ne bih ništa mijenjao** misli 10,5% ispitanika; da se propisi ne provode adekvatno misli 29% ispitanika; **niti je dobar, niti je loš** misli 47,6% ispitanika. Da je trenutni sistem socijalne zaštite dosta **nepravedan i diskriminatorski, ali funkcionalan** misli 23% ispitanika, a da je toliko **loš da je potrebna njegova potpuna reforma** misli 14% stručnjaka koji rade u ustanovama socijalne zaštite.

Grafikon 43. Mišljenje stručnjaka iz ustanova socijalne zaštite o trenutnom sistemu socijalne zaštite

U slučaju pogoršanja i potrebe za hitnim interventnim mjerama, najveći broj stručnjaka smatra da je potrebno povećati organizacione, kadrovske i materijalne uslove u ustanovama socijalne zaštite, zatim supervizijsku podršku te finansijsku stabilnost korisnicima naknada.

Grafikon 44. Mjere intervenisanja u sistemu socijalne zaštite

Dodatna zapažanja i prijedlozi stručnjaka su sljedeći: socijalno distanciranje je sociološki problem, ukinuti taj naziv i uvesti isključivo pojam „fizička distanca“ za vrijeme pandemije koronavirusa. Poslije pandemije bit će potrebe za povećanjem stručnog kadra, upošljavanjem socijalnih radnika i psihologa prije svega. Potrebno je pratiti i analizirati pojave u sistemu socijalne zaštite tokom pandemije i najmanje dvije godine nakon prestanka pandemije.

5.3 Korisnici prava iz oblasti socijalne zaštite

5.3.1 Opće karakteristike uzorka korisnika

Treću istraživačku grupu čine **korisnici prava** socijalne zaštite. U istraživanju je dobrovoljno učestvovalo 1.978 **korisnika**. **Korisnici dolaze** s područja trinaest (13) općina/gradova Tuzlanskog kantona koji su dali odgovore na upitnik posebno konstruisan za potrebe izrade analize. Uzorak kategorije korisnika činili su: odrasle osobe nesposobne za rad (kod kojih nije utvrđen invaliditet) 1.047 (52,9%); starije osobe (270 ili 13,8%), samohrani roditelji 254

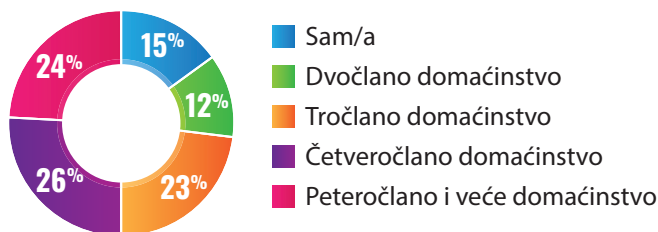
(12,8%); odrasle osobe s invaliditetom 218 (11%); djeca/maloljetne osobe s invaliditetom (72 ili 3,6%); djeca/maloljetne osobe (29 ili 1,5%) i djeca bez roditeljskog staranja (8 ili 0,4%). Posebnu istraživačku podgrupu korisnika čine **djeca (54) i starija lica (66)**, tako da je istraživanjem obuhvaćeno ukupno 2.098 korisnika. Djeca i starija lica su dali odgovore na posebne upitnike urađene za potrebe izrade analize, a rezultati istraživanja će biti navedeni nakon ove grupe **korisnika prava**.

Korisnici su ostvarili jedno ili više od sljedećih **prava iz oblasti socijalne zaštite**: ličnu invalidninu i druga prava lica s invaliditetom, stalnu novčanu pomoć, drugu materijalnu pomoć (jednokratnu novčanu pomoć, privremenu pomoć i pomoć na ime dženaza), smještaj u ustanovu socijalne zaštite, smještaj u hraniteljsku porodicu i prava **zaštite porodice s djecom**: dječiji dodatak, jednokratnu pomoć za opremu novorođenog djeteta, prehranu djeteta do 6 mjeseci, obrok u vrijeme nastave i subvenciju prijevoza za djecu, učenike i studente. Uzorak čini 60% (1.187) ženskih i 40% (791) **muških** ispitanika. Prema **starosnoj grupi**, uzorak sačinjavaju sljedeće grupe: od 0 do 18 godina (22 ili 1,1%); od 19 do 35 godina (565 ili 28,6%); od 36 do 65 godina (1.168 ili 59%) i više od 66 godina 223 ili 11,3%. U odnosu na **mjesto stanovanja**, 1.534 (78%) ispitanika je iz ruralnog područja, dok 444 (22%) ispitanika stanuje u gradu. Prema **obrazovnoj strukturi**, 814 (41,2%) je s osnovnom školom, 763 (38,6%) je sa srednjom stručnom spremom, tek 17 (0,9%) je visokoobrazovanih, dok je čak 384 (19,4%) ispitanika bez formalnog obrazovanja.

Prema **nadležnosti centra za socijalni rad**, najviše je korisnika koji su prava ostvarili putem JU Centar za socijalni rad Tuzla (434 ili 21,9%), a najmanje putem JU Centar za socijalni rad Kladanj (51 ili 2,6%). **Prema kategoriji prava, ispitivanjem je najviše obuhvaćeno korisnika prava na dječiji dodatak (709 ili 35,8%), što je i srazmjerno populaciji korisnika prava, a najmanje je korisnika prava na opremu djeteta do 6 mjeseci (1 ili 0,1%).**

5.3.2 Struktura domaćinstva

Analiza je pokazala da u najvećem procentu korisnici prava na socijalnu zaštitu žive u četveročlanom domaćinstvu (505 ili 25%), zatim s petero članova i više njih 481 ili 24,4%, u tročlanom domaćinstvu živi njih 463 ili 23,4%, sam/a 302 ili 15,3%, a najmanje korisnika živi u dvočlanom domaćinstvu (226 ili 11,4%). Rezultati su prikazani grafikonom br. 45.

Grafikon 45. Broj članova domaćinstva korisnika

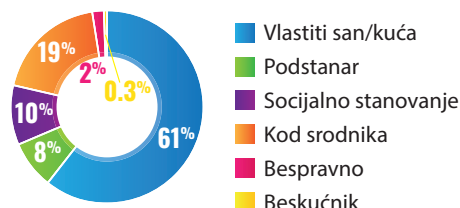
Od ukupnog broja ispitanika 71% ima **maloljetnu** djecu i to: 578 ili 29% korisnika ima jedno maloljetno dijete, 492 ili 25% ima dvoje maloljetne djece, 217 ili 11% ispitanika je s troje maloljetne djece, dok je broj korisnika koji u svom domaćinstvu ima četvero i više maloljetne djece 122 ili 6%, što je **ukupno 2.701 maloljetno dijete**. Ti rezultati istraživanja pokazuju da većina korisnika ima malodobnu djecu, što ukazuje na rizik od siromaštva i socijalne isključenosti, posebno u vrijeme pandemije.

Također ukazuje na potrebu **planiranja sistemskih mjera podrške porodicama** s djecom a posebno za porodice **s troje i više djece** kako bi se **preveniralo siromaštvo i izdvajanje djece iz bioloških porodica**.

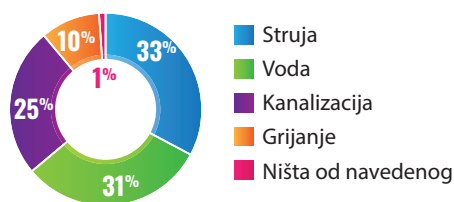
Daljnjom analizom utvrđeno je da 264 (20%) korisnika ima djecu s **invaliditetom** i to ukupno 299 djece s različitim stepenom invaliditeta, što ukazuje na **potrebu dodatne podrške**, kako **stručne** (zdravstvene, rane dijagnostike, psihološke), **materijalne** (uvećani dječiji dodatak, prava lica s invaliditetom), tako i **usluge** stanovanja uz podršku smještaja u ustanove i hraniteljske porodice. Pored toga, potrebne su **usluge boravka** (dnevnog, poludnevnog) s ciljem rehabilitacije, resocijalizacije i usluge osposobljavanja za samostalan život i rad. **Usluge osposobljavanja za samostalan život** i rad u Tuzlanskom kantonu, pored inkluzije učenika u redovno obrazovanje, realizuju se **upućivanjem u specijalizovane odgojno-obrazovne ustanove** kao što su: JU Zavod za odgoj i obrazovanje osoba sa smetnjama u psihičkom i fizičkom razvoju Tuzla, JU Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju Tuzla, JU Centar za slijepu i slabovidnu djecu u Sarajevu. Na raspolaganju je također i **više dnevnih centara** čije usluge su u organizaciji nevladinih organizacija (Koraci nade, UG Majke hendikepirane djece, URODIOI), kao i Centar za djecu s autizmom URDOSA. Djeca, učenici i studenti i njihovi pratioci **ostvaruju pravo na subvenciju troškova prijevoza u 100% iznosu** mjesečne karte. Na taj način se podržava osposobljavanje djece iako nije tako definisano u budžetu Ministarstva.

5.3.3 Uslovi stanovanja korisnika i socijalna uključenost

Kada su u pitanju stambene prilike korisnika, rezultati nam govore da najviše imamo korisnika koji imaju **vlastitu kuću/stan** - njih 1.201 ili 60,8%, najmanje je beskućnika - njih 6 ili 0,3%, dok je njih 379 ili 19,2% **kod srodnika**, 195 ili 9,9% ima **socijalne stanove**, 156 ili 7,9% su **podstanari**, 41 ili 2,1% su bespravno uselili u stambenu jedinicu. Rezultati su prikazani grafikonom br. 46.

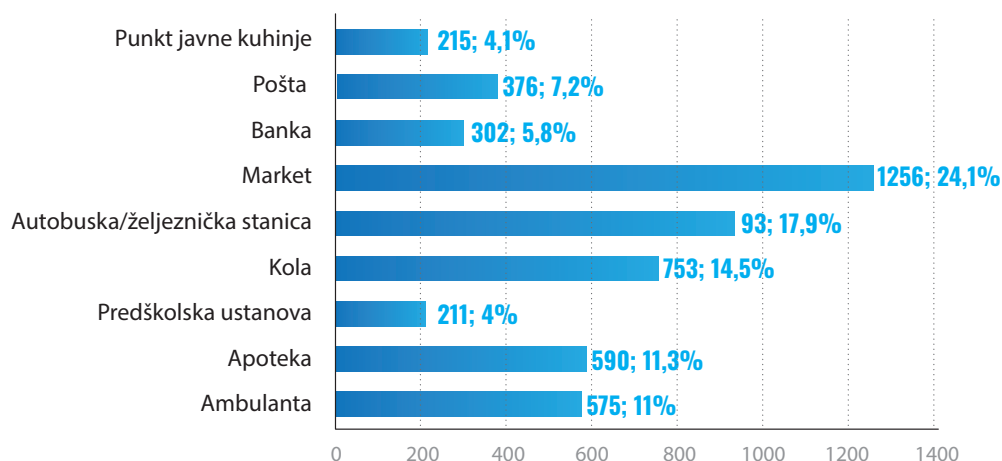
Grafikon 46. Stambene prilike korisnika

Grafikon 47. Uslovi stanovanja korisnika

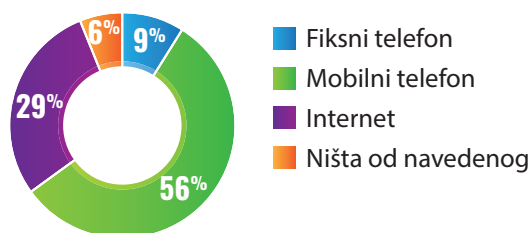
Analizom uslova stanovanja korisnika, prema podacima prikazanim u grafikonu, najveći broj njih ima **vlastitu kuću ili stan (1.201 ili 61%)**. U najvećoj mjeri (1.930 ili 33,4%) imaju struju i vodu (1.793 ili 31,1%) i/ili kanalizaciju (1.414 ili 24,5%), a samo 552 ili 9,5% ima i grijanje. Rezultati su prikazani grafikonom br. 47.

Kada je u pitanju dostupnost **infrastrukture**, najviše korisnika ima pristup životnim potrepštinama, trgovinama, marketu (1.256 ili 24,1%), autobuskoj stanici (933 ili 17,9%). Korisnicima su manje dostupne škole (753 ili 14,5%), apoteke (590 ili 11,3%), ambulante (376 ili 11%), pošte (376 ili 7,2%), banke (302 ili 5,8%), punkt javne kuhinje (215 ili 4,1%), a najmanje su dostupne predškolske ustanove (211 ili 4%). Navedeni podaci potvrđuju da **značajan broj korisnika ima otežan pristup zadovoljavanju potreba za obrazovanjem, liječenjem**, ishranom u javnim kuhinjama i da su **u riziku da budu socijalno isključeni**, a posebno ako imamo u vidu broj porodica s maloljetnom djecom i djecom s invaliditetom. Rezultati su prikazani grafikonom br. 48.

Grafikon 48. Dostupnost infrastrukture korisnicima

Kada su u pitanju **komunikacijski uslovi** korisnika u domaćinstvu, rezultati pokazuju da većina ima svoj mobilni telefon, njih 1.639 ili 55,9%, dok najmanje njih 268 ili 9,1% ima fiksni telefon, a internet ima njih 835 ili 28,5%. Zabrinjavajuća je činjenica da 71,5% korisnika socijalne zaštite **ne posjeduje internet**, a posebno zabrinjava podatak da čak 6% korisnika **ne posjeduje ništa od navedenog**. Može se zaključiti da je značajan procenat korisnika socijalne zaštite **socijalno isključen** i da u vanrednim okolnostima nije u mogućnosti ostvarivati određena prava: korisnici ne mogu biti adekvatno informisani, a djeca korisnika nisu u mogućnosti učestvovati u nastavnom procesu putem *online* nastave. Rezultati su prikazani grafikonom br. 49.

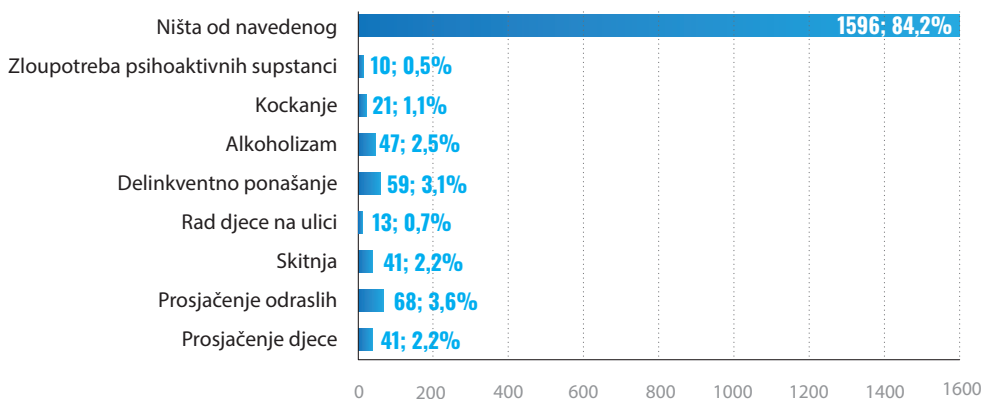
Grafikon 49. Komunikacijski uslovi

5.3.4 Utjecaj pandemije na mentalno zdravlje i socijalne aspekte korisnika

U uzorku je 8 ispitanika bilo **zaraženo koronavirusom**, a pet osoba je bilo u karantenu. Također, u vrijeme ispitivanja u 4 porodice je bilo zaraženih članova i u jednoj je bilo izliječenih od virusa. Kod 6 ispitanika je bilo članova porodice koji su bili u kućnoj izolaciji.

Rezultati analize su pokazali da 1.097 ili 55,4% korisnika smatra kako im pandemija **nije narušila mentalno zdravlje**. Kod ostalih su nastupile **promjene**, s tim da 615 ili 31,1% ispitanika smatra da se **može nositi s posljedicama**, dok 94 ili 4,8% treba **hitnu intervenciju** službi za mentalno zdravlje, od čega 18 ili 0,9% kućnu posjetu.

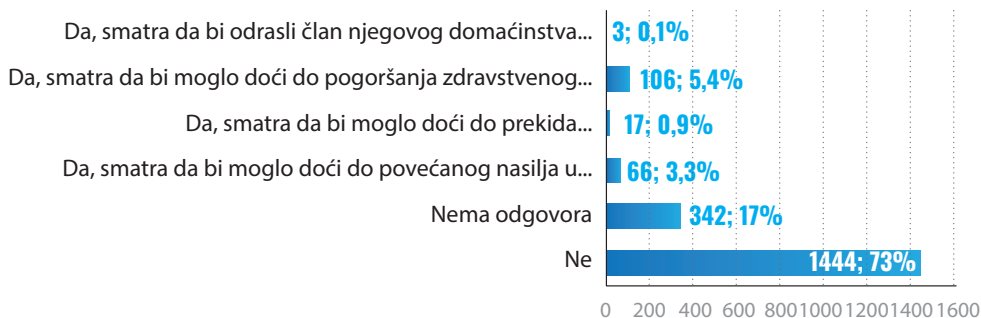
Procjena mogućnosti pojave **asocijalnih oblika ponašanja** iz perspektive korisnika prisutna je kod 16% ispitanika. Mogući asocijalni oblici ponašanja odnose se najviše na **prosjačenje odraslih** (68 ili 3,6%), zatim **delinkventno ponašanje** (59 ili 3,1%), **alkoholizam** (47 ili 2,5%), **prosjačenje djece** (41 ili 2,2%) i manje kockanje i ovisnost, što je prezentovano u narednom grafikonu.

Grafikon 50. Procjena rizika za pojavu asocijalnih oblika ponašanja

Daljnijim analitičkim sagledavanjem moguće je zaključiti da većina korisnika socijalne zaštite nema brigu **povećanog rizika od poremećaja odnosa u porodici** (1.444 ili 73%), dok 66 ili 3,3% smatra da bi moglo doći do **pogoršanja zdravstvenog stanja** člana domaćinstva s duševnim smetnjama, 17 ili 0,9% ispitanika/korisnika procjenjuje bi moglo doći do **porodičnog nasilja**, 17 ili 0,9% smatra da bi moglo doći do **prekida braka/vanbračne zajednice** i 3 ili 0,1% smatra da bi odrasli član njegovog domaćinstva mogao biti smješten u ustanovu socijalne zaštite.

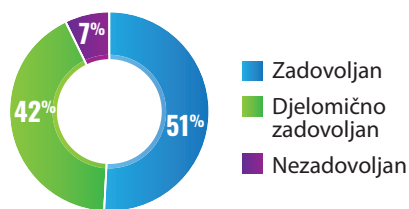
DA LI JE KORISNIK ZBOG TRENUTNOG STANJA PANDEMIJE ZABRINUT ZBOG POVEĆANJA RIZIKA OD POREMEĆAJA ODNOSA U PORODICI?

Grafikon 51. Procjena korisnika o utjecaju pandemije na odnose u porodici

U području **porodičnog nasilja** zabrinjava podatak da je nasilje prisutno kod 17 ispitanika i da bi kod istog broja ispitanika moglo doći do **prekida braka/vanbračne** zajednice. Navedeni rezultati ukazuju da je potrebno preventivno djelovati, kao i u slučaju 66 ispitanika koji imaju člana domaćinstva kod kojeg je potrebno intenzivirati **pregled u centru za mentalno** zdravlje, što je vidljivo u grafikonu br. 51.

5.3.5 Stavovi korisnika o sigurnosnim mjerama koje su poduzeli lokalni i kantonalni organi vlasti tokom pandemije

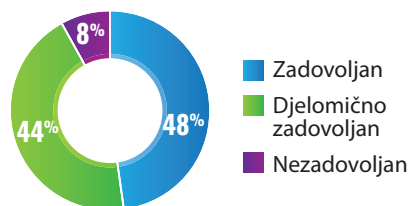
Grafikon 52. Zadovoljstvo korisnika sigurnosnim mjerama gradskih/općinskih organa

koje poduzimaju gradski/općinski organi iskazalo je 7% korisnika. Rezultati su prikazani grafikonom br. 54.

Sigurnosnim mjerama koje poduzimaju gradski/općinski organi **zadovoljno** je 1.004 ili 51%, i **djelimično 837 ili 42%** korisnika. Nezadovoljstvo sigurnosnim mjerama koje poduzimaju gradski/općinski organi iskazalo je 137 ili 7% korisnika. Pitanje je koliko su korisnici zaista i informisani o njihovim mjerama i koliko je zadovoljstvo iskreno iskazano.

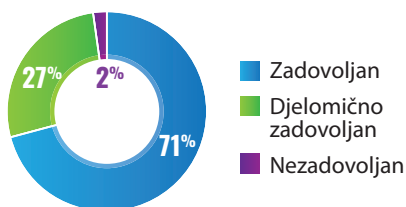
Nezadovoljstvo sigurnosnim mjerama

Najviše korisnika (953 ili 48%) zadovoljno je **sigurnosnim mjerama koje poduzimaju kantonalni organi**, dok je njih 868 ili 44% djelimično zadovoljno, a nezadovoljno je sigurnosnim mjerama koje poduzimaju kantonalni organi 157 ili 8% korisnika. Rezultati su prikazani grafikonom br. 53.

Grafikon 53. Zadovoljstvo korisnika sigurnosnim mjerama kantonalnih organa

5.3.6 Prikaz stavova korisnika o organizaciji rada i pruženim uslugama u ustanovama socijalne zaštite tokom pandemije

Grafikon 54. Zadovoljstvo korisnika organizacijom rada centra za socijalni rad

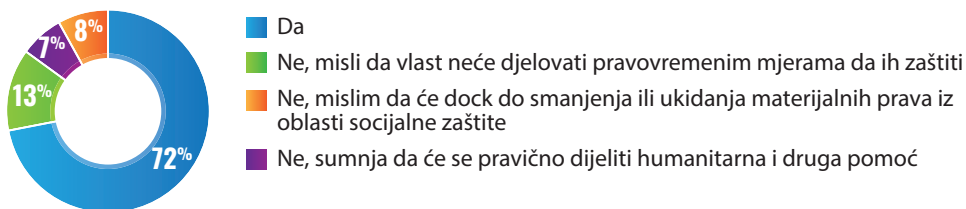
Narednim grafikonom prikazano je **zadovoljstvo korisnika organizacijom rada centra za socijalni rad** u vrijeme pandemije.

Analiza je pokazala da je organizacijom rada centara za socijalni rad u periodu pandemije **zadovoljstvo** iskazalo 1.408 ili 71% korisnika i djelimično zadovoljstvo

533 ili 27% korisnika socijalne zaštite. Nezadovoljstvo organizacijom rada centara za socijalni rad u periodu pandemije iskazalo je 37 ili 2% korisnika. Rezultati su prikazani grafikonom br. 54.

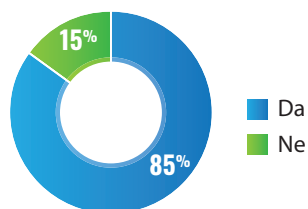
Analizom dobijenih podataka može se zaključiti da većina korisnika ima visok stepen **povjerenja u sistem socijalne zaštite** (1.432 ili 72,4%), dok 356 ili 13,4% smatra da vlast neće reagovati pravovremeno. Ostatak uzorka sumnja da će se pravično dijeliti humanitarna i druga pomoć (151 ili 7,6%), a njih 130 ili 6,6% misli da će doći do smanjenja ili ukidanja materijalnih prava iz oblasti socijalne zaštite. Pošto su većinom stručna lica popunjavala upitnike putem intervjua s korisnicima, moguće je da je to utjecalo na iskrenost i otvorenost, tako da ostaje otvoreno pitanje koliko su korisnici zaista zadovoljni uslugama (grafikon br. 54).

DA LI KORISNIK IMA POVJERENJE U SISTEM SOCIJALNE ZAŠTITE U VRIJEME TRAJANJA PANDEMIJE KORONA VIRUSA?

Grafikon 55. Povjerenje korisnika u sistem socijalne zaštite

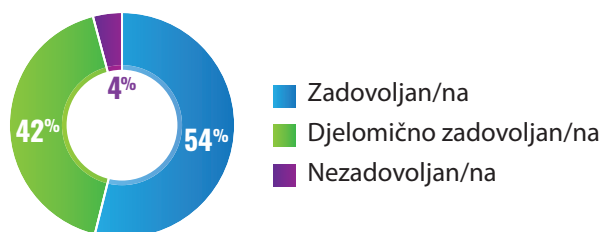
Povjerenje u zdravstveni sistem ima nešto veći broj korisnika. Na osnovu statističkih pokazatelja možemo reći da većina korisnika **ima povjerenja** u zdravstveni sistem (1.683 ili 85%). Moguće objašnjenje za takvo mišljenje jeste u tome da korisnici govore ono što stručnjaci/drugi žele da čuju i da nije uobičajeno iskazivati kritičke stavove prema predstavnicima institucija. Rezultati su prikazani grafikonom br. 56.

Grafikon 56. Povjerenje korisnika u zdravstveni sistem

Povjerenje u zdravstveni sistem ima nešto veći broj korisnika. Na osnovu statističkih pokazatelja možemo reći da većina korisnika **ima povjerenja** u zdravstveni sistem (1.683 ili 85%). Moguće objašnjenje za takvo mišljenje jeste u tome da korisnici govore ono što stručnjaci/drugi žele da čuju i da nije uobičajeno iskazivati kritičke stavove prema predstavnicima institucija. Rezultati su prikazani grafikonom br. 56.

DA LI KORISNIK IMA POVJERENJE U SISTEM SOCIJALNE ZAŠTITE U VRIJEME TRAJANJA PANDEMIJE KORONA VIRUSA?

Grafikon 57. Zadovoljstvo korisnika uslugama

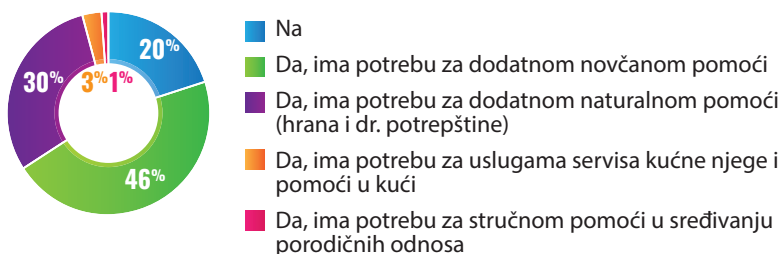
Rezultati istraživanja zadovoljstva uslugama pokazuju da je samo 1.074 ili 54% korisnika zadovoljno, ostalih 826 ili 42% korisnika je **djelimično** zadovoljno, a **nezadovoljno** je 82 ili 4% korisnika. Potrebno je analizirati razloge djelimičnog zadovoljstva i nezadovoljstva i unaprijediti kvalitet usluga. Također, upitno je koliko su korisnici, koji su ovisni o sistemu socijalne zaštite, slobodni dati kritički stav. Rezultati su prikazani grafikonom br. 57.

5.3.7 Mišljenja korisnika o dodatnim potrebama

Korisnici su iskazali brojne dodatne potrebe uzrokovane stanjem pandemije, a koje se ne mogu zadovoljiti trenutnim utvrđenim pravima iz oblasti socijalne zaštite.

Najviše korisnika (1.297 ili 45,7%) ima potrebu za dodatnom novčanom pomoći i 850 ili 30% za dodatnom naturalnom pomoći (hrana i druge potrepštine). Samo 569 ili 19,9% njih nije iskazalo potrebe, dok 102 ili 3,6% ima potrebu za uslugama servisa kućne njege i pomoći u kući, a najmanje njih (23 ili 0,8%) ima potrebu za stručnom pomoći u sređivanju porodičnih odnosa. Zabrinjavajuće je da 2.147 ili 76% korisnika treba materijalnu i drugu podršku. Rezultati istraživanja ukazuju na potrebu poduzimanja mjera materijalne podrške, ali i uspostavljanja uslova za realizaciju zakonom propisanog prava iz socijalne zaštite - kućna njega i pomoć u kući, koje se u TK ne realizuje. Rezultati su prikazani grafikonom br. 58.

DODATNE POTREBE KORISNIKA UZROKOVANE PANDEMIJOM

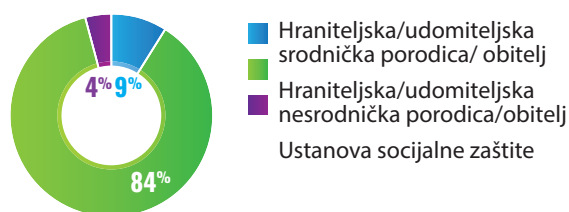
Grafikon 58. Dodatne potrebe korisnika uzrokovane pandemijom

Ovakvi odgovori upućuju na zaključak da je **materijalni položaj korisnika nezadovoljavajući**, da su kriteriji za ostvarivanje prava visoki, a naknade niske, tako da i pored ostvarenih prava njihove osnovne potrebe nisu zadovoljene. Zbog toga ekonomske **posljedice pandemije** još više ugrožavaju

njihov status i stvaraju dodatnu nesigurnost. **Neminovne su i posljedice** na mentalno zdravlje, odnose u porodici i mogućnosti obavljanja roditeljskih prava i obaveza.

5.4 Utjecaj pandemije na potrebe djece korisnika usluga smještaja u hraniteljske porodice i ustanove socijalne zaštite

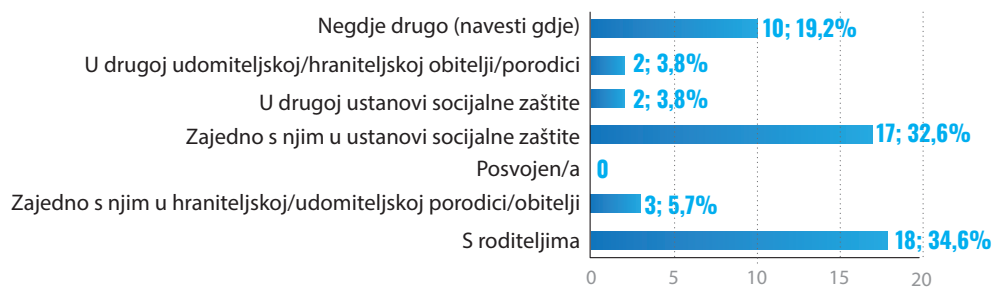
Istraživanjem stanja i potreba djece obuhvaćeno je 54 djece, od čega je njih 7 ili 13% smješteno u hraniteljske porodice i 47 ili 87% u ustanove, što uključuje institucionalne i vaninstitucionalne oblike zaštite (grafikon br. 59).

Grafikon 59. Oblici smještaja djece

Prema obrazovnom nivou, većinom su učenici osnovnih (30 ili 55%) i srednjih škola (23 ili 42,5%), i 1 dijete ili 1,8% je djece predškolske dobi. Prema spolnoj strukturi, obuhvaćeno je 28 (51,9%) ispitanika ženskog i 26 (48,1) muškog spola. Istraživanjem je obuhvaćeno 47 ili 87% djece smještene u ustanove i 7 ili 13% djece smještene u hraniteljske porodice. Podatke za 41 dijete ili 76% djece dali su stručni radnici, dok su za 10 djece isto podatke dala druga lica (skrbnik/srodnik za 7 ili 13% djece, i roditelj za 3 ili 5,5%), a samo 3 djece starije od 18 godina je samostalno dalo podatke.

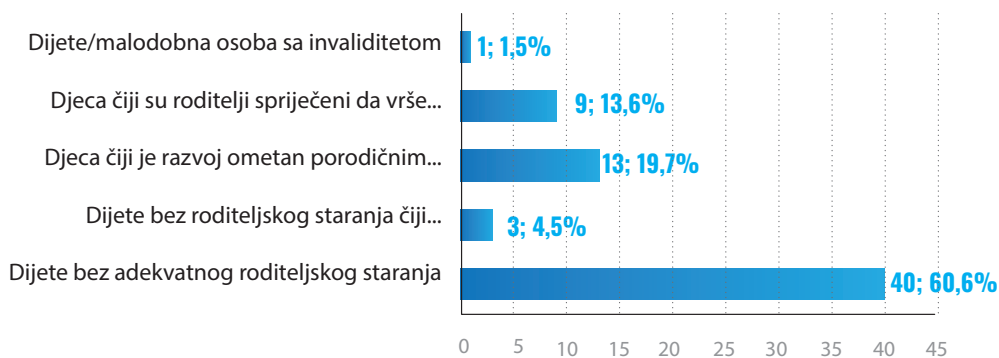
Vežano za porodično porijeklo, većina djece (44 ili 83%) je iz bračnih zajednica (od čega je 18% jednoroditeljskih porodica) i 10 ili 17% iz vanbračnih zajednica. Razlog izdvajanja djece iz bioloških porodica za najveći broj djece je siromaštvo (31 ili 40,2%), zatim neodgovarajuća roditeljska briga (24 ili 31%), privremena spriječenost roditelja da obavljaju roditeljsku dužnost (9 ili 11,7%), smrt roditelja (7 ili 9,1%) i oduzeto roditeljsko pravo (6 ili 7,8%). **Siromaštvo ne bi trebalo biti razlog izdvajanja djece iz porodice nego ukazuje na potrebu društvene podrške porodici i poduzimanje mjera prevencije izdvajanja djece iz porodice.** Većina djece ima braću i sestre i najviše njih je s roditeljima (18 ili 34,6%), nešto manje zajedno u ustanovi (17 ili 32,6%) i negdje drugo 10 ili 19,2% djece (grafikon broj 60).

Grafikon 60. Podaci o mjestu boravka braće i sestara djece izmještene iz porodica

Trajanje boravka za najveći broj djece (38 ili 70%) je preko tri godine, dok smještaj traje 1-3 godine za 10 ili 19% djece, a manje od godine je samo za 6 ili 11% djece. Djeca su najčešće smještena u hraniteljsku porodicu nakon neodgovarajuće brige roditelja, njih 30 ili 55,5%, a najmanje je djece smješteno odmah po rođenju, njih 5 ili 9,3%. Najveći broj djece je došao u dobi od 7 do 14 godina, njih 31 ili 57%, a najmanje odmah po rođenju njih 6 ili 11,1%. Pored prava na smještaj, djeca ostvaruju pravo na zdravstveno osiguranje (30,8%) i pravo na usluge socijalnog i drugog stručnog rada (23,9%).

Najveći broj djece pripada kategoriji djece bez adekvatnog roditeljskog staranja i djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama (80,3%), dok je 19,7% djece bez roditeljskog staranja (13,6% djece čiji su roditelji spriječeni da vrše roditeljsku dužnost, 4,5% djece čiji roditelji nisu živi), a od njih 1,5% je djece s invaliditetom.

Grafikon 61. Kategorije djece korisnika usluga smještaja

Dakle, najveći broj djece pripada kategoriji djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama. To znači da djeca imaju roditelje koji zbog nesređenih porodičnih odnosa, materijalnih ili drugih razloga nisu u mogućnosti da im

osiguraju normalne uslove za pravilan odgoj, fizički i psihički razvoj.³⁰ Manje je (19,7%) zastupljeno djece bez roditeljskog staranja, a to su djeca bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napuštena, od roditelja lišenih roditeljskog prava i roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost.³¹ Kada su u pitanju uslovi smještaja, u porodičnim modelima smještaja živi zajedno 6-8 djece (npr. u jednoj SOS porodici), a za spavanje se koriste većinom dvokrevetne sobe, dok jednokrevetne sobe ima 9% djece.

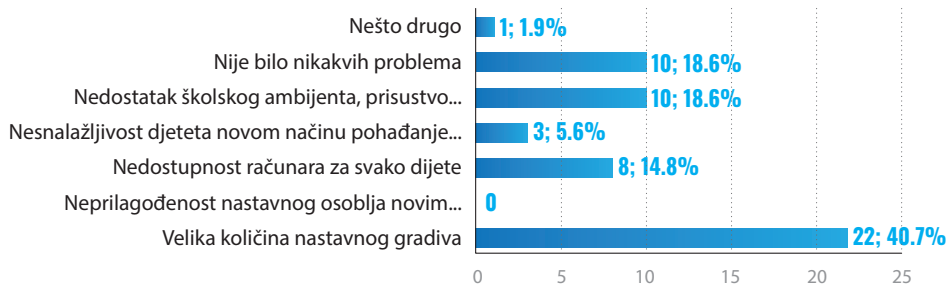
Kada su u pitanju komunikacijski uslovi djece smještene u hraniteljskoj porodici i ustanovi, možemo reći da većina ima sve (fiksni telefon, mobitel i internet), njih 39 ili 72,2%, dok najmanje njih dvoje ili 3,7% ima samo internet. Djeca koja imaju roditelje, a nalaze se u ustanovi socijalne zaštite, u vrijeme pandemije njih 46% nije ostvarivalo kontakte s roditeljima, dok su ostali rijetko imali kontakte. Djeca smještena u hraniteljskoj porodici, njih 70,4% nije imalo kontakte s roditeljima, često 9,2%, a ostali rijetko ili nikako, **što će se** svakako negativno odraziti na njihovo mentalno zdravlje, mada je njegovanje odnosa s članovima biološke porodice inače potreba na kojoj treba dodatno raditi i isto unaprijediti.

Što se tiče uslova života u hraniteljskoj/udomiteljskoj obitelji/ustanovi, prema rezultatima istraživanja imamo 41 ili 76% zadovoljnih, a 13 ili 24% je djelimično zadovoljno tim uslovima. Zabrinutost u vrijeme pandemije je bila izražena i to prije svega za lično zdravlje, njih 23 ili 39%, da se boje i smatraju da može doći do pogoršanja zdravstvenog stanja svih njih i zaposlenih u ustanovi tako misli njih 20 ili 34%, a njih 16 ili 27% je bilo zabrinuto za zdravlje svojih najbližih. U vrijeme pandemije možemo reći da je većina djece bila zadovoljna slobodnim aktivnostima koje su osmislili hranitelji ili zaposlenici u ustanovama socijalne zaštite, njih 79,6%, a nezadovoljnih je bilo 11,1%, dok je djelimično zadovoljnih bilo 9,3%. Zadovoljstvo slobodnim aktivnostima treba uzeti s rezervom jer je zaista pitanje koliko su ispitanici mogli biti iskreni u odgovorima koje su davali stručnim radnicima. Isto se odnosi i na podatke koji pokazuju da su djeca bila zadovoljna slobodnim aktivnostima koje su im bile na raspolaganju, njih 66,7%, djelimično zadovoljna, njih 20,3%, a nije bilo zadovoljno 13% djece. Problemi s kojima su se djeca susretala u vrijeme pandemije vezani su za *online* nastavu i ogledali su se najviše u velikoj količini nastavnog gradiva, tako smatra njih 40,7%, dok 18,5% smatra da nije bilo nikakvih problema niti im je nedostajao školski ambijent prisustva vršnjaka i nastavnika. Najmanje je bilo nesnalažljivosti djece s novim načinom pohađanja nastave, svega 3 ili 5,6%. Rezultati su prikazani grafikonom br. 62.

30 Član 13. Federalnog zakona

31 Isto

IMATE LI SAZNANJE S KOJIM PROBLEMIMA SU SE DJECA SUSRETLA U HRANITELJSKIM PORODICAMA/UDOMITELJSKIM OBITELJIMA ILI USTANOVI SOCIJALNE ZAŠTITE U VRIJEME

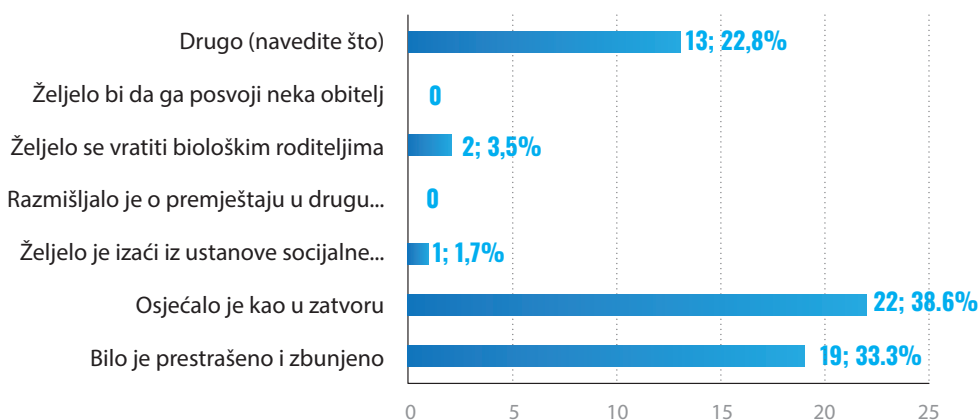

Grafikon 62. Problemi s kojima se susreću djeca korisnici usluga smještaja

5.4.1 Procjena rizika djeteta

Zabrana izlaska djeci i posjeta djeci u ustanovi odnosno hraniteljskoj porodici utjecala je na djecu tako da se osjećaju kao da su u zatvoru, izjasnilo se njih 38,6%, mnogi su bili prestrašeni i zbunjeni, njih 33,3%, a najmanje je bilo djece koja su željela izaći iz ustanove socijalne zaštite odnosno napustiti hraniteljsku porodicu, jedno ili 1,7%.

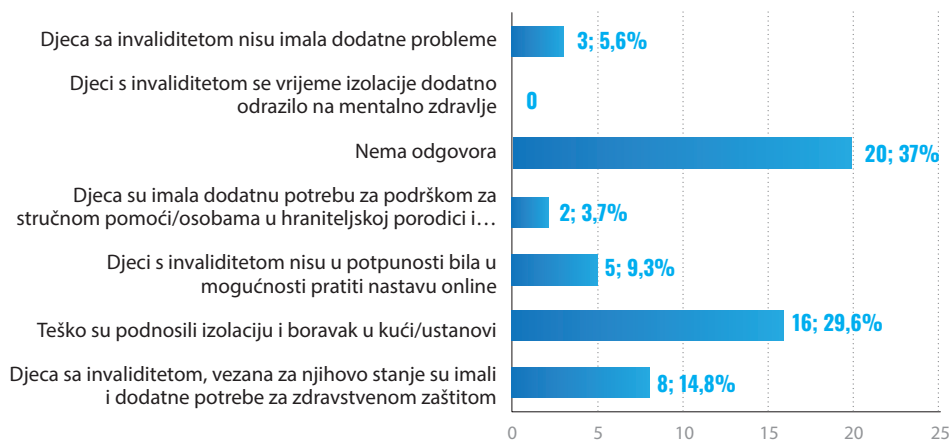
KAKO JE ZABRANA IZLASKA I POSJETE DJECI U USTANOVI, ODNOSNO UDOMITELJSKOJ OBITELJI/HRANITELJSKOJ PORODICI UTJECALA NA DIJETE

Grafikon 63. Utjecaj zabrane kretanja na djecu

Najviše djece (57,5%) nije bilo zabrinuto zbog povećanog rizika od poremećaja odnosa u ustanovi socijalne zaštite odnosno hraniteljskoj porodici, što potvrđuje da se s većinom djece blagovremeno radilo na pripremi, informisanju i stručnoj podršci. Nije bilo zaražene djece koronavirusom, a samo jedno dijete ili 1,9% se izjasnilo da je član porodice zaražen. Vezano za utjecaj na porodične odnose, 59,2% njih smatra da se ništa neće promijeniti, 33,3% smatra da će im manje dolaziti u posjete roditelji/srodnici, a najmanje je njih koji su rekli da će se oni manje brinuti o njihovom zdravstvenom stanju, svega 1,9%. Uglavnom se smatra da pandemija nije narušila mentalno zdravlje (75,8%). Međutim, pitanje je koliko su ispitanici zaista upoznati s ovom temom i koliko su u mogućnosti da sami procijene posljedice utjecaja pandemije na mentalno zdravlje. Ipak, njih 16,7% smatra da je bilo utjecaja na njihovo mentalno zdravlje, dok jedan ispitanik ili 1,9% smatra da je pandemija toliko utjecala na njegovo mentalno zdravlje da je trenutno potpuno nemoćan da se nosi s posljedicama tog utjecaja. Stanje pandemije nije uzrokovalo dodatne potrebe, tako se izjasnilo 48 ili 88,8% ispitanika, po jedan ili 1,9% ima potrebu za dodatnom novčanom pomoći kao i podršku nastavnika kod praćenja *online* nastave i izvršavanja zadataka, njih po dvoje ili 2,7% ima potrebu za stručnom pomoći u odnosima s radnicima/djelatnicima ustanove kao i potrebu za stručnom pomoći u vršnjačkim odnosima. Najveći broj djece s invaliditetom (29,6%) je teško podnosio izolaciju i boravak u kući/ustanovi, dodatne potrebe za zdravstvenom zaštitom imalo je njih 14,8%, 9,3% djece nije u potpunosti bilo u mogućnosti pratiti nastavu *online*, a dodatna stručna pomoć nedostajala je za njih 3,7%. Samo 14,8% nije imalo dodatne probleme, što se vidi u grafikonu br. 64.

DA LI JE STANJE PANDEMIJE, PREMA VAŠIM SAZNAJIMA, UZROKOVALO I DODATNE POTREBE DJECE S INVALIDITETOM SMJEŠTENE U UDOMITELJSKIM OBITELJIMA/HRANITELJSKIM PORODICAMA

Grafikon 64. Dodatne potrebe djece s invaliditetom

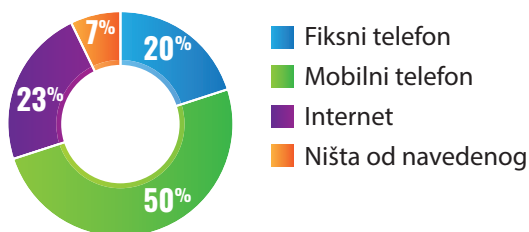
Prema rezultatima ispitivanja, 93% ispitanika je zadovoljno kvalitetom brige koja mu se pruža u ustanovi socijalne zaštite odnosno hraniteljskoj porodici, dok je njih 7% bilo djelimično zadovoljno. I ovdje postoji dilema oko mogućnosti ispitanika da daju iskrene odgovore na to pitanje stručnim radnicima koji su vršili ispitivanje, tako da se može smatrati da su bili pod njihovim utjecajem i njihovo iskazano zadovoljstvo se može dovesti u pitanje. Rezultati kao i odgovori pokazuju visok stepen zadovoljstva skrbnika/roditelja ostvarenim rezultatima djeteta na temelju individualnog plana, njih 51 ili 94%, a 3 ili 6% je djelimično zadovoljno. **Može se zaključiti da su iskazane dodatne potrebe vezane za stručnu pomoć i materijalnu podršku.**

Stručna pomoć je potrebna porodicama i djeci za: njegovanje trajnih odnosa s članovima biološke porodice, revidiranje nužnosti njihovog izdvajanja iz porodice, zaštitu mentalnog zdravlja i međuvršnjačke odnose, praćenje *online* nastave i izvršavanje školskih zadataka. Za djecu s poteškoćama u razvoju potrebna je dodatna zdravstvena zaštita. Materijalna pomoć putem dodatnih mjera podrške u okviru sistema zaštite porodice s djecom potrebna je djeci i porodicama u riziku u cilju smanjivanja i prevencije siromaštva kao evidentnog razloga izdvajanja djece iz porodica.

5.5 Utjecaj pandemije na potrebe starijih lica koja su smještena u ustanove socijalne zaštite

Analizom je obuhvaćeno 66 ispitanika smještenih u ustanove socijalne zaštite i to 69% iz Doma penzionera Tuzla i 30,3% iz Prihvatnog centra Duje. Podjednako je učešće ispitanika muškog i ženskog spola. Najviše osoba je starosne dobi od 66 i više godina, njih 48 ili 72,8%. Ispitanici su skoro podjednako iz urbanog (52%) i ruralnog (48%) područja. Kada je u pitanju obrazovni nivo korisnika, više od polovine ispitanika je sa srednjom stručnom spremom, 34 ili 51,6%, a najmanje s višom odnosno visokom stručnom spremom 3 ili 4,5%, s osnovnom školom 16 ili 24,2%, bez obrazovanja je 13 ili 19,7%. Najveći broj starijih lica ostvaruje prava iz oblasti PIO, njih 44 ili 57,0%, zdravstveno osiguranje putem Ministarstva njih 14 ili 18,4%, a ličnu invalidninu njih 7 ili 9,2%. Većinom se radi o kategoriji starijih lica, njih 44 ili 67%, najmanje je osoba s invaliditetom samo 3 ili 4%, dok odraslih osoba nesposobnih za rad ima 19 ili 29%. Kada su u pitanju stambene prilike lica starije životne dobi, rezultati nam govore da većina posjeduje vlastitu kuću/stan, njih 49 ili 74,2%, najmanje je beskućnika, svega jedan ili 1,5%, dok je njih 6 ili 9,1% bilo kod srodnika ili je koristilo socijalne stanove, a njih 4 ili 6,1% je kod srodnika. Starija lica su u najvećoj mjeri, i to njih 63 ili 27,7%, imala struju, vodu i kanalizaciju. Njih 35 ili 15,5% je imalo i grijanje. Infrastruktura je bila dostupna samostalnom pokretnom korisniku, nalazila se na udaljenosti

do 500 metara, iz čega se može zaključiti da je najviše korisnika imalo pristup životnim potrepštinama, trgovinama njih 66 ili 28,9%, zatim pristup ambulanti 44 ili 19,3% odgovora, autobuskoj/željezničkoj stanici 43 ili 18,8%, zatim apotekama 42 ili 18,4%, a najmanje su dostupne banka sa 27 ili 11,8% i pošta sa 6 ili 2,6%.

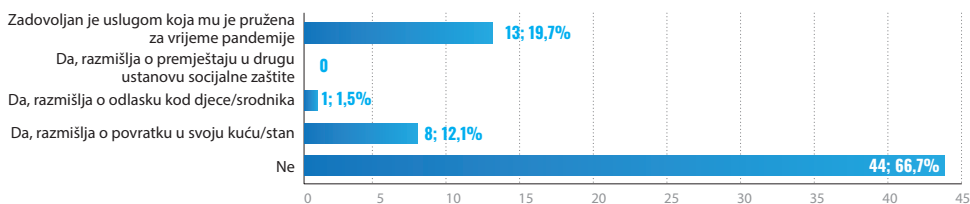

Grafikon 65. Komunikacijski uslovi starijih lica

Kada su u pitanju komunikacijski uslovi starijih lica smještenih u ustanovi, iz odgovora koje smo analizirali možemo reći da polovina njih ima svoj mobilni telefon, njih 33 ili 50%, dok najmanje njih 13 ili 19,7% ima fiksni telefon, a internet ima njih 15 ili 22% (grafikon br. 65). Na osnovu navedenih

rezultata istraživanja može se zaključiti da većina ispitanika nema internet, a značajan broj njih nema ni lični telefon, što može značajno utjecati na kvalitet komunikacije s članovima porodice i prijateljima i na rizik povećanja njihove socijalne isključenosti, te u tom cilju treba poduzeti mjere podrške.

DA LI JE KORISNIK ZBOG TRENUTNOG STANJA PANDEMIJE ZABRINUT ZA SVOJU BUDUĆNOST UNUTAR USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE?

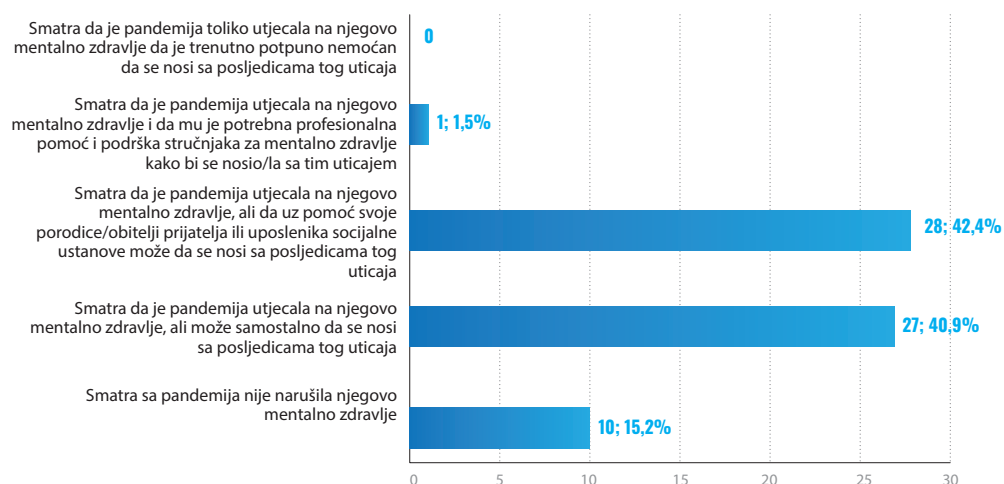

Grafikon 66. Podaci o zabrinutosti starijih lica u ustanovi

Možemo konstatovati da je većina korisnika zbog trenutnog stanja pandemije zabrinuta za stanje svojih srodnika, njih 52 ili 66%, a njih 13 ili 16% također razmišlja o zdravstvenom stanju srodnika, što značajno utječe na njihovo mentalno zdravlje i ukazuje na potrebu podrške u zaštiti istog. Samo njih 14 ili 18% se izjasnilo da nije zabrinuto. Kada je u pitanju utjecaj pandemije na porodične kontakte i odnose, samo 5 ili 6,5% ispitanika je stava da im niko neće dolaziti u posjete. Najveći broj njih (25 ili 32,9%) smatra da će posjete biti češće, 19 ili 25,1% smatra da će manje dolaziti u posjete roditelji/srodnici, a da će se srodnici više će brinuti o njihovom zdravstvenom stanju izjasnilo se

15 ili 19,7%, dok 11 ili 14,5% smatra da se ništa neće promijeniti kada prođe pandemija u odnosu na prije misli 11 ili 14,5%. Zaraženo koronavirusom je bilo 2 ili 3% starih osoba, dok niko od članova njihove porodice/obitelji nije zaražen koronavirusom. Na osnovu obrađenih odgovora na ovom pitanju, smatra se da je pandemija utjecala na mentalno zdravlje starijih lica smještenih u institucije, ali da uz pomoć svoje porodice, prijatelja ili uposlenika socijalne ustanove mogu da se nose s posljedicama tog utjecaja stav je 28 ili 42,4% ispitanika. Njih 27 ili 40,9% smatra da je pandemija utjecala na njihovo mentalno zdravlje, ali može samostalno da se nosi s posljedicama tog utjecaja, njih 10 ili 15,2% smatra da pandemija nije narušila njihovo mentalno zdravlje, dok jedan od njih ili 1,5% smatra da je pandemija utjecala na njihovo mentalno zdravlje i da je potrebna profesionalna pomoć i podrška stručnjaka.

KAKO SE PANDEMIJA KORONAVIRUSA REFLEKTIRA NA MENTALNO ZDRAVLJE STARIJIH LICA

Grafikon 67. Utjecaj pandemije na mentalno zdravlje starijih lica

Da ima povjerenja u sistem socijalne zaštite u vrijeme trajanja pandemije koronavirusa izjasnila se većina ispitanika, njih 53 ili 80%, 4 ili 6,1% je odgovorilo da nema povjerenja, misli da vlast neće reagovati pravovremenim mjerama da ih zaštititi. Najmanje odgovora, svega jedan ili 1,5% misli da će doći do smanjenja ili ukidanja materijalnih prava iz oblasti socijalne zaštite. Kod uzimanja u obzir odgovora vezanih za zadovoljstvo korisnika, treba imati u vidu da su ispitivanje vršila stručna lica koja rade s ovim korisnicima i da nije osigurana privatnost i uslovi za nesmetano (anonimno) izjašnjavanje. Isto

se odnosi i na povjerenje u zdravstveni sistem. Naime, da imaju povjerenja i u zdravstveni sistem izjasnila su se 62 korisnika ili 94%, dok njih 4 ili 6% je odgovorilo s ne, odnosno nemaju povjerenja u zdravstveni sistem. Većina korisnika je zadovoljna sigurnosnim mjerama koje poduzimaju gradski/općinski organi, njih 48 ili 73%, djelimično je zadovoljno sigurnosnim mjerama koje poduzimaju kantonalni organi njih 34 ili 52%, dok je 16 ili 24% nezadovoljno a i zadovoljno sigurnosnim mjerama koje poduzimaju kantonalni organi. Odgovori koje su dale starije osobe pokazuje da su korisnici zadovoljni organizacijom rada ustanove socijalne zaštite u kojoj su smješteni u toku trajanja pandemije koronavirusa, njih 58 ili 88% se tako izjasnilo, djelimično zadovoljnih je 6 ili 9%, a 2 ili 3% je nezadovoljno organizacijom rada ustanove socijalne zaštite u kojoj su smješteni u toku trajanja pandemije koronavirusa. Značajan broj korisnika (12 ili 21%) ima potrebu za dodatnom jednokratnom novčanom pomoći, a jedno ili 2% ima potrebu za stručnom psihološkom podrškom. **Može se zaključiti** da starija lica trebaju podršku u zaštiti mentalnog zdravlja, unapređenje uslova za ličnu komunikaciju, i održavanje odnosa s članovima porodice, kao i materijalnu podršku putem jednokratne i druge pomoći. Imajući u vidu da su korisnici smješteni samo u dvije ustanove i da pojedini razmišljaju o drugom smještaju ili vraćanju kod srodnika, potrebno je da sistem socijalne zaštite korisnicima osigura veći broj ustanova za smještaj kako bi starija lica, a ovdje su većinom penzioneri koji su privređivali ovom društvu, imala mogućnost izbora uslova i mjesta za smještaj.

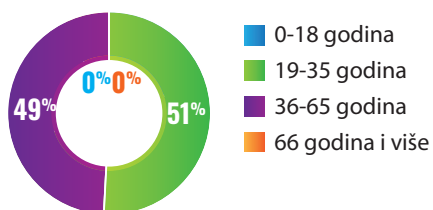
5.6 Osobe koje su tokom pandemije ostale bez zaposlenja

5.6.1 Opće karakteristike uzorka osoba koje su tokom pandemije ostale bez posla

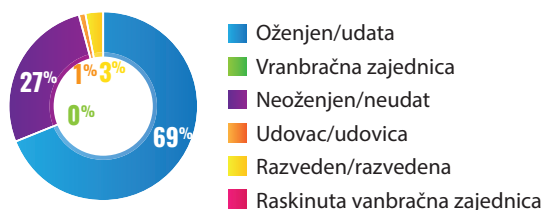
Osobe koje su tokom pandemije ostale bez posla i prijavljene su u Službu za zapošljavanje Tuzlanskog kantona čine **četvrtu istraživačku grupu**. Prema evidenciji Federalnog zavoda za zapošljavanje **na kraju mjeseca marta 2020.** godine ukupan broj nezaposlenih evidentiranih osoba iznosio je 73.864 ili 16,6% od ukupnog broja stanovništva TK. Od ukupnog broja nezaposlenih osoba 45.382 ili 61,44% su žene. Broj osoba koje prvi put traže zaposlenje u martu je 29.985 ili 40,6% u odnosu na ukupan broj nezaposlenih. Najveći broj nezaposlenih osoba pripada populaciji od 51 do 55 godina starosti, ukupno 8.876, zatim populaciji 30-34 godine starosti ukupno 8.496, dok 8.456 pripada populaciji starosti od 25 do 29 godina, što zajedno čini približno 40% ukupno nezaposlenih osoba. Od navedenog broja u martu 2020. godine ukupno je evidentirano 1.537 novoprijavljenih osoba, gdje udio osoba ženskog spola

iznosi 50%.³² U istraživanju je dobrovoljno učestvovalo n4=245 **ispitanika (16% od ukupnog broja novoprijavljenih osoba u mjesecu martu)** koji su ostali bez posla tokom pandemije **s područja trinaest općina Tuzlanskog kantona**. Ispitanici su dobrovoljno davali odgovore na Upitnik posebno konstruisan za potrebe izrade Analize.

U odnosu na **spol**, uzorak je približno izjednačen, žena je 51% u odnosu na muškarce kojih je 49%. Ukupno 69% nezaposlenih lica koja su anketirana dolazi iz ruralnih sredina, dok je 31% nastanjeno u urbanom području. **Obrazovni nivo** nezaposlenih osoba je raznolik, najviše osoba je sa završenom srednjom stručnom spremom, njih 203 ili 82,9%, zatim 28 ili 11,4% osoba s višom/visokom stručnom spremom, a najmanje je magistara i doktora nauka samo jedan ili 0,4%, dok je s osnovnom školom 13 ili 5,3%. Bitno je istaći da u uzorku ispitanika nije evidentirano ni jedno nezaposleno lice bez osnovnog obrazovanja. U grafikonu br. 68 predstavljena je analiza dobne grupe osoba koje su ostale bez posla za vrijeme trajanja pandemije. Primjetno je da je najveći procenat osoba u dobi od 19 do 35, ukupno 124 ili 50,6%, a najmanje u dobi od 36 do 65 godina, 121 ili 49%.

Grafikon 68. Starosna struktura osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije

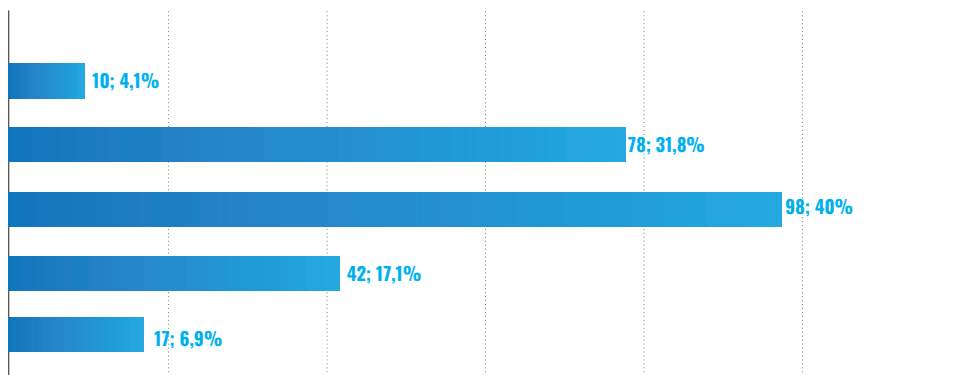
Grafikon 69. Bračni status osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije

Primjetno je da se podaci kojima raspolaže Federalni zavod za zapošljavanje o dobnoj grupi nezaposlenih lica izjednačavaju sa stavovima i iskustvima osoba koje su ostale bez posla za vrijeme pandemije. Osobe koje su ostale bez posla za vrijeme pandemije ovisno o dobnoj starosti predstavljaju dobru ciljanu grupu za implementiranje različitih mjera i aktivnosti od strane resornog ministarstva ili gradskih/općinskih službi. Analizom bračnog statusa nezaposlenih lica utvrđeno je da najviši udio osoba koje su ostale bez posla čine osobe u bračnoj zajednici ukupno 170 ili 69,4%, dok je udio neoženjenih/neudatih osoba 65 ili 36,5%. Najmanji udio čine osobe koje žive u vanbračnim zajednicama 1 ili 0,4%. Ostali rezultati su navedeni u grafikonu br. 69.

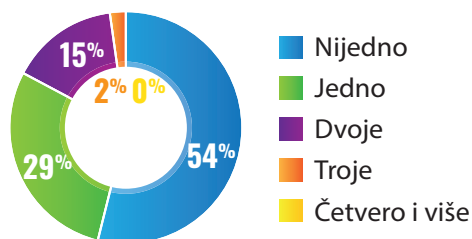
32 <http://www.fzzz.ba/ckFinderFiles/bilteni/Bilten%20FZZZ%2003%202020%20A%C5%BD.pdf>

5.6.2 Struktura domaćinstva

Broj članova domaćinstva osoba koje su ostale bez posla prikazan je grafikonom br. 70. Primjetno je da najveći udio čine tročlane porodice ukupno 98 ili 49% njih, zatim četveročlane porodice 78 ili 31,8%.

Grafikon 70. Broj članova domaćinstva osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije

Grafikon 71. Broj malodobne djece

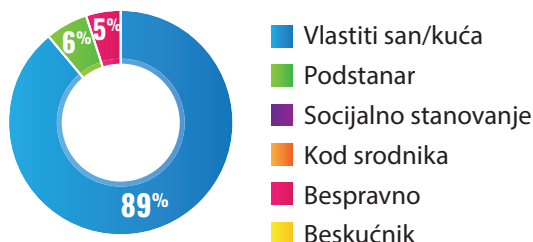
Rezultati prikazani grafikonom br. 71 predstavljaju broj malodobne djece koja žive u domaćinstvu osoba koje su ostale bez posla. Primjetno je da 132 ili 53,9% osoba nemaju malodobnu djecu. Roditeljsko staranje nad jednim malodobnim djetetom ostvaruje 71 ili 29% ispitanika, dok ukupno dvoje djece ima 37 ili 15,1% ispitanika,

a troje 5 ili 2%. Nalazi istraživanja pokazuju da ukupno 78% ispitanika ima djecu starosti od 0 do 6 godina, dok niti jedan

ispitanik nema dijete s invaliditetom. Od svih anketiranih osoba koje su ostale bez posla samo je jedna ili 0,4% osoba s invaliditetom.

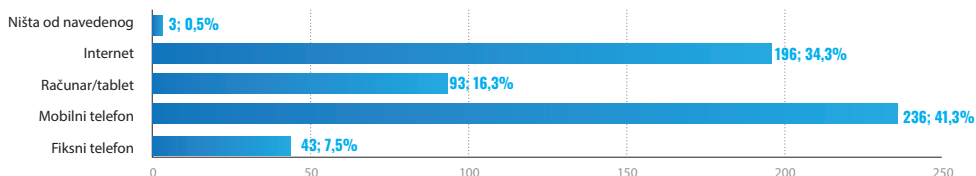
5.6.3 Uslovi stanovanja ispitanika i socijalna uključenost

Stambene prilike nezaposlenih lica su prikazane u grafikonu br. 72. Ukupno 219 ili 89,4% ispitanika posjeduje vlastitu kuću ili stan. Niti jedan ispitanik nije korisnik socijalnog stanovanja ili je beskućnik. Kao podstanar živi ukupno 15 ili 6,1% ispitanika, dok 11 ili 4,5% ispitanika živi u zajedničkom domaćinstvu sa srođnicima.

Grafikon 72. Stambene prilike osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije

Kada su u pitanju stambene prilike ispitanika, rezultati govore da domaćinstva gotovo svih ispitanika zadovoljavaju osnovne sanitarno-higijenske uslove: struja, voda i kanalizacija, dok ukupno 196 ili 80% domaćinstava posjeduje i grijanje. Osnovno sredstvo komunikacije ispitanika je mobilni telefon. Kada su u pitanju komunikacijski uslovi osoba koje su ostale bez posla za vrijeme pandemije, iz dobijenih rezultata vidljivo je da većina posjeduje vlastiti mobilni telefon, njih 236 ili 96,37%, dok najmanje njih 43 ili 17,5% ima fiksni telefon. Internet koristi 196 ili 80% ispitanika, dok računar ili tablet posjeduje 93 ili 37,4%. Ostali rezultati prikazani su grafikonom br. 73.

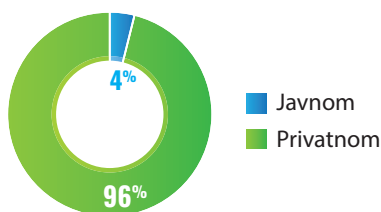

Grafikon 73. Sredstva komunikacije osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije

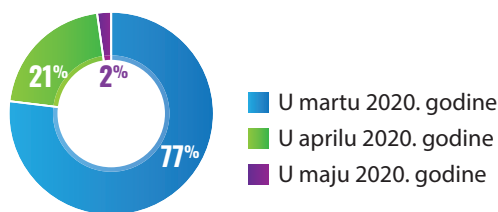
Rezultati pokazuju da ukupno 20% osoba koje su ostale bez posla tokom pandemije nema priključen internet i 62,6% ne posjeduje vlastiti računar ili tablet, što dovodi do zaključka da pripadaju populaciji koja se nalazi u riziku od socijalne isključenosti, te kao takve spadaju u grupu porodica u riziku. U prilog tome idu i rezultati neinformisanosti ispitanika o pravima iz oblasti socijalne zaštite, što može biti rezultat nedostatka komunikacijskih sredstava u domaćinstvima.

5.6.4 Radni status

Prije prestanka radnog odnosa najviše ispitanika je bilo zaposleno u privatnom sektoru 235 ili 96%, dok je svega 10 ili 4% bilo zaposleno u javnom sektoru. Sektor u kojem su **ispitanici radili** prije nego im je prestao radni odnos prikazan je u grafikonu br. 74.

Grafikon 74. Sektor u kojem su radili ispitanici prije prestanka radnog odnosa

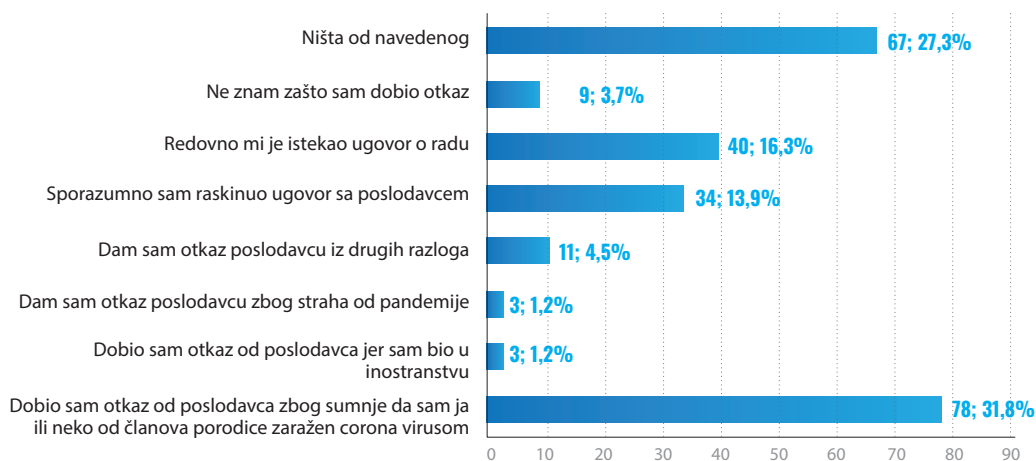

Grafikon 75. Period u kojem su ispitanici ostali bez posla

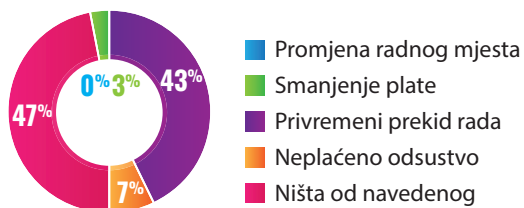
Većina ispitanika koji su učestvovali u istraživanju ostala je bez posla u periodu proglašenja pandemije, **u martu ukupno 188 ili 77%**, zatim u **aprilu 52 ili 21%**, u **maju** ukupno 5 ili 2% ispitanika (grafikon 75). Iz prezentovanih rezultata primjećujemo da je 87% osoba sa srednjom stručnom spremom ostalo bez posla na samom početku pandemije. Najdominantnija zanimanja koja su pogođena pandemijom na području TK su: trgovac, konobar i vozač. Dakle, najveći broj osoba je srednje stručne spreme, koje su radile na poslovima **uslužnih djelatnosti**, a njima je tokom pandemije bio zabranjen ili ograničen rad.

Prema rezultatima o načinu prestanka radnog odnosa, ukupno 78 ili 31,8% ispitanika je dobilo otkaz od poslodavca zbog sumnje da su oni ili neko od članova porodice zaraženi koronavirusom, kod 40 ili 16,3% ispitanika je redovno istekao ugovor o radu, kod 34 ili 13,9% ispitanika je došlo do sporazumnog prekida radnog odnosa s posl-odavcem. Ostali rezultati prikazani su grafikonom br. 76.

NAČIN PRESTANKA RADNOG ODNOSA

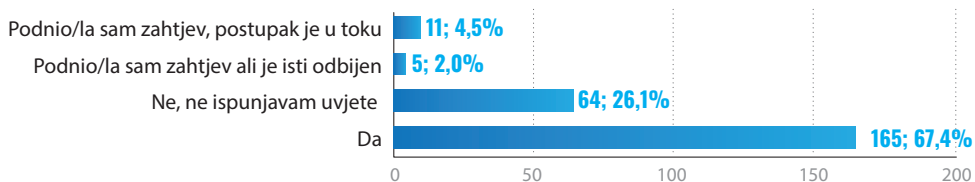
Grafikon 76. Razlog prestanka radnog odnosa

Grafikon 77. Mogućnosti koje je poslodavac ponudio prije raskida ugovora o radu?

Ukupno 85% osoba koje su ostale bez posla smatra da poslodavac nije iskoristio pandemiju koronavirusa kako bi otkazao ugovor o radu (85%), dok 15% smatra da je poslodavac iskoristio pandemiju koronavirusa kako bi otkazao ugovor o radu (grafikon 77).

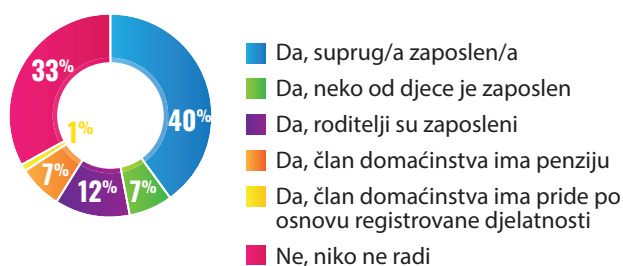
Pravo na naknadu po osnovu nezaposlenosti ostvarilo je 165 ili 67,4 % ispitanika, 64 ili 26,1% ne ispunjava uslove potrebne za ostvarivanje prava, 11 ili 4,5% je podnio/jela zahtjev i postupak ostvarivanja je u toku, a najmanje njih 5 ili 2% je podnio/jela sam zahtjev, ali je on odbijen (grafikon br. 78).

Grafikon 78. Ostvarivanje prava po osnovu nezaposlenosti

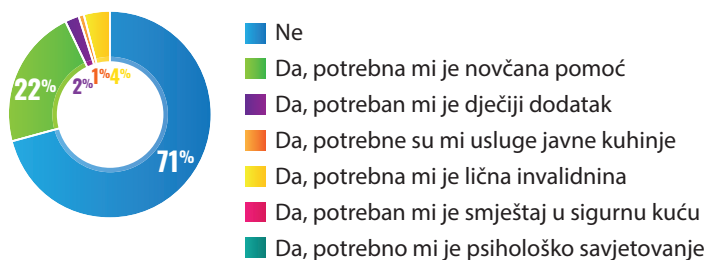
5.6.5 Socio-ekonomski status osoba koje su ostale bez posla tokom pandemije

Socio-ekonomski položaj i redovnost novčanih primanja osoba koje su ostale bez posla u periodu pandemije prikazan je u narednim grafikonima.

Grafikon 79. Da li neko od članova domaćinstva posjeduje redovna novčana primanja?

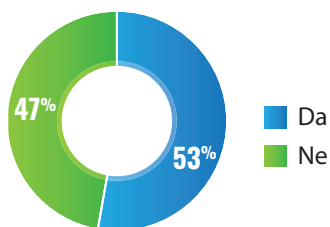
Shodno navedenim podacima moguće je konstatovati da ispitanici koji nemaju redovne prihode iskazuju zabrinutost za egzistencijalno stanje svoje porodice, ujedno i potrebu za određenim vidom socijalne ili druge novčane pomoći, što predstavlja potencijalni procenat novih mogućih korisnika sistema socijalne zaštite. Ukupno 22,4% ispitanika se izjasnilo da im je potreban neki vid socijalne ili druge pomoći zbog utjecaja pandemije koronavirusa, što predstavlja udio od 70% osoba koje nemaju redovna primanja. Alarmantan je podatak da je 53% ispitanika zabrinuto za egzistencijalno stanje članova svoje porodice, što može negativno utjecati na mentalno zdravlje osoba koje su ostale bez posla.

Grafikon 80. Potreba osoba koje su ostale bez posla za socijalnom ili nekim drugim oblikom pomoći?

Na osnovu stavova ispitanika o redovnosti novčanih primanja njihovog domaćinstva, došlo se do rezultata da ukupno 32,7% ispitanika nije imalo redovna primanja niti je bilo u radnom odnosu, dok je kod 40% ispitanika jedan od supružnika bio u radnom odnosu, 30 ili 12,2% ispitanika je imalo zaposlene roditelje. Ostali rezultati su prikazani u grafikonu br. 80.

DA LI STE ZBOG TRENUTNOG STANJA PANDEMIJE ZABRINUTI ZA SVOJE I EGZISTENCIJALNO STANJE ČLANOVA VAŠE PORODICE?

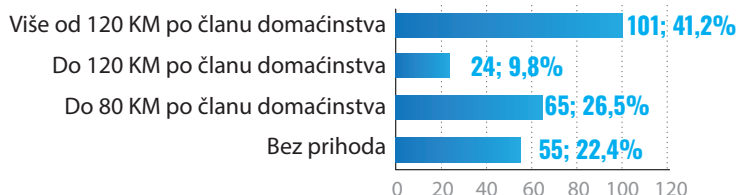
Grafikon 81. Zabrinutost za egzistencijalno stanje porodice

Ukupno 53% ispitanika je zabrinuto za egzistencijalno stanje članova svoje porodice, a 47% nije. Shodno dobijenim rezultatima prikazanim u Grafikonu 81 moguće je konstatovati da su svi ispitanici koji nemaju nikakve prihode i oni čija su primanja po članu domaćinstva manja od 80 KM (26,5%), uz ispunjenje svih drugih zakonom propisanih uslova, potencijalni korisnici stalne novčane pomoći ili prava na jednokratnu novčanu pomoć. Pravo na stalnu socijalnu pomoć, u skladu sa članom 22. Federalnog zakona³³ i članom 5. Kantonalnog zakona³⁴, imaju lica i porodice po sljedećim uslovima:

da su nesposobni za rad i privređivanje, da nemaju dovoljno prihoda za izdržavanje i da nemaju **članove** porodice koji su obavezni da ih izdržavaju ili ako ih imaju, da ta lica nisu u stanju da ih izdržavaju. Pravo na pomoć iz stava 1. ovog člana ostvaruje se kod nadležnog organa općine na čijem području lice i porodica imaju prebivalište. Ispitanici čija su primanja niža od 120 KM (9,8%) po članu domaćinstva potencijalni su korisnici drugih prava kao što je pravo na dječiji doplati i sl.

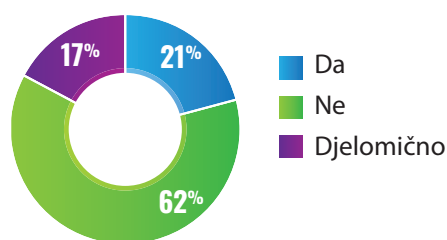
33 Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom FBiH („Službene novine FBiH”, br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09)

34 Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom TK („Sl. novine Tuzlanskog kantona”, br. 05/12,07/14, 11/15, 13/16 i 4/18)

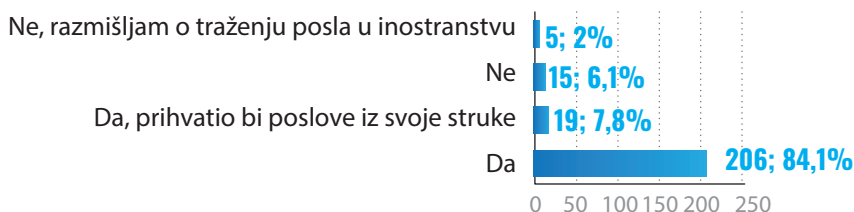
Grafikon 82. Visina prihoda po članu domaćinstva

Ukupno 58,7% ispitanika ostvaruje novčana primanja manja od 120 KM i kao takvi su u stanju materijalne potrebe. Potrebno je napomenuti da gotovo 22,4% ispitanika koji su bez prihoda navodi da im je potrebna novčana pomoć (Grafikon br. 82). Posmatrajući dugoročno, njihovi prihodi neće zadovoljavati osnovne životne potrebe. Uslijed nedostatka novčanih sredstava, doći će u stanje socijalne potrebe i ispunjavati uslove za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne zaštite. Međutim, sistem socijalne zaštite ima ograničen godišnji budžet, te bi povećan broj korisnika mogao postati opterećenje. Zbog nedostatka novčanih resursa u budžetu za finansiranje prava iz oblasti socijalne zaštite, pojedine osobe bi mogle biti uskraćene za ostvarivanje prava. Stoga su nadležne vlasti obavezne raditi na izmjenama postojećeg budžeta s ciljem prevencije broja lica u stanju socijalne potrebe. Jedna od mogućih preventivnih aktivnosti bi mogla biti planiranje sredstava u vidu materijalnih naknada za porodice s djecom čiji su članovi ostali bez posla za vrijeme pandemije.

Grafikon 83. Poznavanje procedura podnošenja zahtjeva ostvarivanja prava iz oblasti socijalne zaštite?

Većina osoba koja je ostala bez posla tokom pandemije nije upoznata s procedurama podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne zaštite, njih 62%, što ukazuje da građani Tuzlanskog kantona nisu u dovoljnoj mjeri upoznati s mogućnostima i načinima ostvarivanja određenih prava iz oblasti socijalne zaštite. Ukupno 21% ispitanika je upoznato, a 17% je djelimično upoznato s procedurama podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne zaštite.

Grafikon 84. Spremnost prihvatanja bilo kakvog posla?

Ukupno 206 ili 84,1% je spremno prihvatiti bilo kakav posao koji bi im se ponudio, dok bi njih 19 ili 7,8% željelo raditi u struci, a 15 ili 6,1% ne bi prihvatilo bilo kakav posao, dok 5 ili 2% ispitanika razmišlja o traženju posla u inostranstvu (grafikon br. 84).

5.6.6 Utjecaj pandemije na mentalno zdravlje i socijalne aspekte osoba koje su ostale bez posla u periodu pandemije

Većina ispitanika 98% ne razmišlja da se zbog pandemije koronavirusa razdvoji od svoje djece, odnosno da svoju djecu povjerava nekome drugom na brigu i čuvanje, 2% nije sigurno, a 0,4% razmišlja o odvajanju, odnosno da svoju djecu povjeri nekome drugom na brigu i čuvanje s ciljem pronalaska novog radnog angažmana. Niko od ispitanika ne razmišlja o institucionalnom zbrinjavanju vlastite djece zbog trenutne pandemije. Nadalje, niko od ispitanika nije zabrinut da bi trenutna pandemija mogla dovesti do povećanog rizika poremećaja odnosa u porodici, niti smatra da bi mogla dovesti do pojave asocijalnih oblika ponašanja.

Takvi rezultati govore da u TK postoji visok stepen porodične kohezije i emocionalne povezanosti između članova domaćinstva. Shodno tome, sistem socijalne zaštite je obavezan učiniti velike napore u pružanju podrške onima koji su za to iskazali potrebu, ali i implementirati različite preventivne aktivnosti s ciljem očuvanja porodičnog blagostanja u TK. Opravdanost preventivnih aktivnosti leži u činjenicama da stanje pandemija još traje, mjere su ublažene, ali su još uvijek tu i moraju se poštivati. Vlade i lokalne vlasti bi mogle formirati radne grupe za implementaciju preventivnih aktivnosti. Aktivnosti i oblici socijalnih usluga bi ovisile o potrebama ciljanih porodica, a sve radi zaštite porodice kao osnovne socijalne grupe u društvu.

6. ZAKLJUČCI

Istraživanje je provedeno u četvrtom mjesecu trajanja pandemije. Rezultati dobijeni istraživanjem daju uvid u rad ustanova i osoblja za vrijeme trajanja pandemije. Nadalje, doprinose sagledavanju trenutnog stanja socijalne, dječije i porodične zaštite, te u konačnici daljnjem razvoju i unapređenju cjelokupnog sistema. Pored toga, rezultati pružaju značajan uvid u kvalitet usluga iz korisničke perspektive i utjecaj nepovoljnih okolnosti na osobe koje su ostale bez posla za vrijeme pandemije.

Korona, kao novi zdravstveni izazov, iziskuje dodatne napore u radu profesionalaca u oblasti socijalne zaštite. Socijalni radnici, a i ostalo osoblje se svakodnevno suočavaju s novim zahtjevima da odgovore na potrebe klijenata i zajednice u izmijenjenim okolnostima. Suštinski, navedeno potvrđuje opravdanost provedenog istraživanja i naše nastojanje da ukažemo da pandemija kao zdravstveni izazov ne utječe **samo na zdravstveni sistem nego i na sistem socijalne zaštite. Međutim, ostavlja se otvoreno pitanje kakav je utjecaj** ostavila pandemija na osobe koje su istovremeno korisnici usluga socijalne i zdravstvene zaštite. Tačnije, kako se pandemija odrazila, na primjer, na korisnike usluga zdravstvenog sistema (centara za mentalno zdravlje) i korisnike NVO sektora, od kojih bi ciljana grupa mogle biti osobe sa problemima mentalnog zdravlja.

Pored poteškoća u radu uzrokovanih pandemijom, dodatna otežavajuća okolnost u radu je **što** ustanove socijalne zaštite nemaju popunjena radna mjesta predviđena sistematizacijom. Dakle, kvalifikaciona i kadrovska struktura radnika ne zadovoljava minimum stručne zastupljenosti, ustanove nemaju dovoljan broj stručnih radnika, sistematizacije nisu usklađene i predviđena radna mjesta nisu popunjena. Izmjene i dopune sistematizacija se vrlo rijetko vrše ili se prilagođavaju društvenim standardima i potrebama. Većina osoblja je s visokom stručnom spremom, to su uglavnom socijalni radnici, pravnici, psiholozi, pedagozi i odgajatelji. Kvalifikaciona struktura zadovoljava samo minimum stručne zastupljenosti i može se negativno odražavati na pružanje usluga. Trenutni poslovni procesi unutar ustanova socijalne zaštite zbog pandemije obilježeni su zahtjevima za visoko specijalizovanim kadrovima. Socijalni radnici posjeduju odgovarajuća i kvalificirajuća znanja i vještine koje im omogućavaju da relativno brzo savladaju zadatke koje ovo područje rada nameće.

Rezultati potvrđuju otežan pristup građanima i korisnicima, komplikovanije odlaske na teren (obaveza poštivanja propisanih epidemioloških mjera) s ciljem utvrđivanja socio-ekonomskih i porodičnih prilika, dolazak korisnika

s ciljem podnošenja zahtjeva, prikupljanje potrebne dokumentacije. Sve spomenuto se može staviti u usku vezu s nedovoljnom informisanošću korisnika o mogućnostima i načinima korištenja prava iz oblasti socijalne zaštite, jer su uobičajeni načini informisanja koji su korišteni za vrijeme pandemije bili nedovoljni i neadekvatni. Iz odgovora rukovodilaca ustanova i analizom rezultata moguće je konstatovati da većina ustanova socijalne zaštite na području TK zbog pandemije nije pojednostavila pristup prema korisnicima i građanima, te nije poduzela određene mjere na unapređenju načina informisanja korisnika i građana.

U periodu 2017–2019. iz budžeta TK omogućeno je finansiranje još dva propisana prava iz oblasti zaštite porodice s djecom, što ukazuje na odlučnost Vlade TK da unaprijedi položaj porodica s djecom. Shodno tome, u 2020. godini planirana su dodatna sredstva za podršku roditeljima s novorođenim trećim i svakim sljedećim djetetom i u tu svrhu izvršene su i potrebne izmjene i dopune Kantonalnog zakona. Ono što je evidentno jeste da su neke lokalne zajednice, prije svega Grad Tuzla, poduzele mjere i osigurale značajna sredstva za finansijsku pomoć osobama koje su ostale bez posla u doba pandemije i njihovim porodicama kao i licima koja obavljaju samostalnu djelatnost a čiji je rad u periodu pandemije odlukama kriznih štabova bio obustavljen.

Rezultati istraživanja su pokazali da porodice s djecom zaista i trebaju dodatnu materijalnu podršku jer je utvrđeno da 71% korisnika prava u svom domaćinstvu ima malodobnu djecu, a da čak 20% korisnika ima djecu s invaliditetom, što ukazuje na rizik od siromaštva i socijalne isključenosti posebno u vrijeme pandemije.

Najveći broj djece smještene u ustanove socijalne zaštite pripada kategoriji djece čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama (80,3%), a siromaštvo je za najveći broj njih (31 ili 40,2%) razlog izdvajanja iz bioloških porodica. Većina djece ima braću i sestre koji, u najvećem broju, žive s roditeljima (18 ili 34,6%). I pored toga, boravak u ustanovi za najveći broj djece (38 ili 70%) traje preko tri godine. Većina djece (preko 70%) u vrijeme pandemije nije ostvarivala kontakte s roditeljima ili su bili rijetki, a za skoro 20% djece pandemija je imala negativan utjecaj na mentalno zdravlje. Najveći broj djece (40,7%) bio je opterećen obimom *online* nastave, dok skoro polovina djece (49%) treba dodatnu novčanu pomoć. Zbog navedenog potrebno je intenzivirati mjere prevencije siromaštva i stručne podrške na održavanju odnosa s članovima biološke porodice, revidiranju nužnosti izdvajanja iz porodice, zaštiti mentalnog zdravlja i podršci u praćenju *online* nastave.

Značajno je istaći utvrđeni trend opadanja broja porodica i djece korisnika prava. U TK u 2019. godini broj djece i porodica korisnika dječijeg dodatka

u odnosu na 2017. godini manji je za 3.496 djece, dok je u odnosu na 2015. godinu manji za 4.030 porodica i 5.432 djece. Značajan utjecaj ima evidentan pad nataliteta i povećan trend migracija porodica.

Rukovodioci i stručnjaci zaposleni u ustanovama socijalne zaštite uglavnom nisu imali mogućnost aktivnog učešća u izradi mjera u cilju smanjenja negativnih posljedica novog zdravstvenog izazova na sistem socijalne zaštite. Primjetno je da se u većini slučajeva nije kontaktiralo sa strukom da bi pružila savjete u planiranju procedura i mjera, što se u konačnici negativno odrazilo i na stavove stručnjaka da procjena rizika ugroženosti u organizacijama i ustanovama socijalne zaštite, nažalost, nije urađena u dovoljnoj mjeri. Rukovodioci ističu mogućnost i potrebu poboljšanja saradnje s civilnim sektorom za vrijeme pandemije, jer pružaju široku paletu usluga za korisnike sistema socijalne zaštite.

Zabrinutost stručnih radnika u ustanovama socijalne zaštite je, na osnovu analiziranih upitnika, prisutna u određenom procentu. Planovi i procedure za djelovanje i preveniranje posljedica pandemije su uglavnom doneseni u ustanovama socijalne zaštite, ali nisu u potpunosti realizovani.

Stručni radnici u ustanovama socijalne zaštite nisu bili dovoljno uključeni i prisutni u donošenju procedura i politika koje se tiču njihovih korisnika u periodu pandemije, što je u određenom procentu otežalo obavljanje svakodnevnih zadataka i pružanje usluga socijalne zaštite. Naime, 59% od anketiranih stručnih radnika smatra da je otežano obavljanje svakodnevnih poslova i zadataka u periodu pandemije koronavirusa.

Ustanove socijalne zaštite su u funkciji pružanja usluga korisnicima. Posjedovanje i korištenje adekvatnih i savremenih softvera, baza podataka, omogućava brzu i jednostavnu razmjenu informacija, bolje planiranje koje dovodi do kvalitetnije usluge, sprečavanje zloupotrebe prava, ali i neophodne međusektorske saradnje, razmjene podataka i informacija, kako na lokalnom tako i na višem društvenom nivou. Baza SOTAC omogućava praćenje korisnika socijalne pomoći i sve oblike primljene pomoći, ali ona nažalost nije programirana za vođenje evidencija o svim uslugama.

Trenutni sistem socijalne zaštite tokom pandemije je, prema mišljenju većine rukovodilaca, potrebno unaprijediti prvenstveno jer postojeći planovi i procedure nisu predvidjeli plan djelovanja u nepredviđenim situacijama. Procjena rizika ugroženosti u organizacijama i ustanovama socijalne zaštite, nažalost, nije urađena u dovoljnoj mjeri, a radnici tokom pandemije nisu raspolagali adekvatnom zaštitnom opremom neophodnom za rad u vanrednim okolnostima i u situaciji suočavanja s novim zdravstvenim izazovom. Osim što nisu obezbijeđene sigurnosne mjere za radnike, također

nije obezbijeđena adekvatna psihosocijalna podrška, što ukazuje i potvrđuje da procjena posljedica i rizika ugroženosti radnika u organizacijama i ustanovama socijalne zaštite nažalost nije urađena u dovoljnoj mjeri. Uzrok tome mogu biti: velik obim posla i nedostatak stručnog kadra, te nedovoljan angažman stručnih lica iz ustanova socijalne zaštite tokom izrade planova i mjera.

Rizici koji su prisutni u izvršavanju svakodnevnih poslova i zadataka iz oblasti socijalne zaštite, zbog različite strukture korisnika, često dovode do prisustva stresa i sindroma „burn-out“ kod zaposlenika, a posebno za vrijeme trajanja pandemije koronavirusa. Iako im je poznata navedena situacija, rukovodioci ističu da radnicima nisu ponuđene mogućnosti psihosocijalne podrške.

Rezultati istraživanja su također potvrdili da pandemija uzrokovana koronavirusom dodatno otežava materijalni položaj korisnika prava iz socijalne zaštite, posebno djece i starijih lica, zbog dodatnih potreba za materijalnom i stručnom podrškom na koje sistem nije u mogućnosti da adekvatno i blagovremeno odgovori. Također je značajno istaći da važeći propisi i kriteriji za ostvarivanje prava, svakako, nisu bazirani na stvarnim potrebama nego na statusu, za što su neophodne sistemske promjene na nivou FBiH i BiH.

Treba istaći da su rezultati istraživanja pokazali visok procenat zadovoljstva korisnika, kako s postupanjem nadležnih institucija vezano za sigurnosne mjere tako i s pruženim socijalnim i zdravstvenim uslugama.

Naime, većina korisnika ima visok stepen **povjerenja** u **sistem socijalne zaštite** (1.432 ili 72,4%), dok je uslugama zadovoljno samo 1.074 ili 54% korisnika, ostalih 826 ili 42% korisnika je **djelimično** zadovoljno.

Pošto su većinom stručna lica popunjavala upitnike, moguće je da je to utjecalo na iskrenost i otvorenost i ostaje otvoreno pitanje koliko su korisnici zaista zadovoljni uslugama.

Također, upitno je koliko su korisnici, koji su ovisni o sistemu socijalne zaštite, slobodni dati kritički stav. Posebno kada imamo u vidu da su rukovodioci i stručni radnici imali više kritički stav vezano za ista pitanja nego korisnici. Potrebno je analizirati razloge djelimičnog zadovoljstva i nezadovoljstva i unaprijediti kvalitet usluga.

Kada su u pitanju korisnici starija lica, samo njih 13 ili 19,7% je zadovoljno uslugom koja im se pruža za vrijeme pandemija, što pokazuje da je većina (80%) korisnika nezadovoljna uslugama i da treba mijenjati program rada i sadržaj usluga u vrijeme pandemije. Potrebno je da menadžment i stručni

radnici ispitaju dodatno šta je to što treba mijenjati u programu rada, šta nedostaje i raditi na otklanjanju uzroka nezadovoljstva korisnika.

Shodno navedenim podacima, moguće je konstatovati da je pandemija ostavila značajne posljedice po građane Tuzlanskog kantona. Prateći trend nezaposlenosti, vidljivo je da je došlo do značajnog broja otpuštanja radnika. Osobe koje su ostale bez posla za vrijeme pandemije iskazuju zabrinutost za egzistencijalno stanje svoje porodice, ujedno i potrebu za nekim vidom socijalne ili druge novčane pomoći, i predstavljaju potencijalne procenete novih mogućih korisnika usluga socijalne zaštite.

Rezultati govore da u TK postoji visok stepen porodične kohezije i emocionalne povezanosti između članova domaćinstva osoba koje su ostale bez posla. Shodno tome, sistem socijalne zaštite je obavezan učiniti velike napore u pružanju podrške onima koji su za to iskazali potrebu, ali i implementirati različite preventivne aktivnosti s ciljem očuvanja porodičnog blagostanja. Opravdanost preventivnih aktivnosti leži u **činjenicama da stanje pandemije** još traje, mjere su ublažene, ali su još uvijek tu i moraju se poštivati. Uvidom u nadležnosti službi za zapošljavanje i zakonske regulative prava po osnovu nezaposlenosti, u FBiH u odnosu na osobe koje su ostale bez posla na početku pandemije evidentno je neophodan odgovorniji i ozbiljniji pristup osobama s djecom. Vlade i lokalne vlasti bi trebale formirati radne grupe na implementaciji preventivnih aktivnosti. Aktivnosti i oblici socijalnih usluga bi ovisile o potrebama ciljanih porodica, a sve radi zaštite porodice kao osnovne socijalne grupe u društvu. Razlozi za taj pristup bi se mogli identifikovati kroz nedovoljnu razvijenost mreže socijalnih usluga, nefleksibilnost i nedovoljnu informisanost o pravima i načinima ostvarivanja prava iz oblasti socijalne zaštite. Nadalje, takav pristup zahtijeva multisektorsku saradnju resornog ministarstva, lokalnih ustanova socijalne zaštite i nadležnih službi za zapošljavanje a sve s ciljem izgradnje novih politika, efikasnijih materijalnih usluga i osiguravanja kvalitetnih usluga podrške. Izgradnja novih politika za osobe koje su ostale bez posla na početku pandemije odnosi se na konstituisanje modela integralne socijalne zaštite (*case management*) orijentisane ka osobama s malodobnom djecom.

7. PREPORUKE

Na osnovu dobijenih rezultata, donesenih zaključaka, definisane su sljedeće preporuke nadležnim entitetskim, kantonalnim i općinskim/gradskim vlastima, ali i ustanovama i korisnicima usluga socijalne zaštite. Definisane preporuke su grupisane u sljedeće kategorije:

I Planiranje i razvoj

1. Posvetiti veću pažnju strateškom planiranju socijalne zaštite koje je od posebnog značaja jer pomaže sistemu da fokusira svoju viziju i prioritete u odnosu na promjenljive okolnosti, te da osigura da sve nadležne institucije sistema rade na ostvarivanju istih ciljeva.
2. Usaglasiti politiku socijalne zaštite na nivou entiteta, kako bi se građanima svih kantona omogućio jednak nivo socijalne zaštite.
3. Usmjeriti posebnu pažnju na djecu i mlade, kao investiciju u razvoj i bolje ekonomske ishode društva, te im dati prioritet u svim strateškim dokumentima.
4. U svim strateškim planovima, uskladu s međunarodnim standardima, dati prednost razvoju i ulaganju u porodične oblike zbrinjavanja djece bez roditeljskog staranja u odnosu na institucionalni smještaj, a na osnovu detaljne finansijske analize cijena smještaja u porodici u odnosu na smještaj u instituciji.
5. Uvesti periodične evaluacije prava i usluga socijalne zaštite, kako bi se planiranje zasnivalo na dokazima i realnim pokazateljima, uključujući i finansijske.

II Zakoni iz socijalne zaštite

1. Uskladiti kantonalne zakone o socijalnoj zaštiti sa usvojenim standardima i politikom entiteta s ciljem osiguravanja jednakih prava za sve građane FBiH.
2. Analizirati propise kojim je uređen sistem i organizacija rada ustanova socijalne zaštite i utvrditi stvarno stanje na temelju kojeg se može procijeniti eventualna potreba izmjena i dopuna pojedinih propisa.

-
3. U okviru Nacrta Zakona o zaštiti porodice s djecom, čija procedura usvajanja je u toku, na svim nivoima podržati i zagovarati usvajanje predloženog zakonskog rješenja da se ostvarivanje i finansiranje prava žena-majki porodilja koje su u radnom odnosu izmjesti iz sistema socijalne zaštite u zdravstveni sistem, te da svoja prava na naknade ostvaruju po osnovu prava iz radnih odnosa. Na taj način ujedno bi podržali uštede i finansiranje prava na naknadu nezaposlenim majkama porodiljama, koje sada ne ostvaruju pravo na istu zbog nedostatka sredstava.
 4. Utvrditi zakonske procedure skraćenog i hitnog postupka kao i nove načine komunikacije s korisnicima (korištenjem internet i drugih naprednih oblika komunikacije i sl.) u ostvarivanju i korištenju prava iz socijalne zaštite i zaštite porodice s djecom.

III Budžet

1. Planirati budžetska sredstva za ostvarivanje propisanih prava iz socijalne zaštite i zaštite porodice sa djecom koja se mogu ostvarivati u skladu sa zakonskim propisima, ali se kao takva još uvijek ne realizuju poput prava na: kućnu njegu i pomoć u kući, novčanu pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja ženi-majci, odnosno drugom licu koje nije u radnom odnosu, smještaj djece uz osiguranu ishranu u ustanovama predškolskog odgoja.
2. Planirati budžetska sredstva za ostvarivanje materijalne naknade porodicama s djecom čiji su članovi ostali bez posla za vrijeme pandemije.
3. Potrebno je pružaoce usluga, posebno usluga smještaja djece, podržati da osiguraju izolatorije (opremanje prostora, nabavka opreme) i druge uslove za nesmetan rad i mogućnost hitnog prihvata korisnika bez odgađanja i čekanja testiranja.
4. U skladu s nalazima evaluacija i revizija novčanih prava, osigurati dodatna sredstva za najugroženije građane, posebno porodice s djecom. Dodatna sredstva mogu biti osigurana i kroz reviziju postojećih davanja, ukoliko bi se ona planirala za finansiranje programa koji su zasnovani na očekivanim rezultatima, a ne na paušalnim davanjima za programe za koje ne postoji jasan dokaz o učinku.
5. Budžeti koji se izdvajaju za ustanove institucionalnog smještaja korisnika sa sva tri nivoa, federalnog, kantonalnog i općinskog,

trebaju biti preusmjereni na podršku porodičnim modelima zbrinjavanja i razvijanje mreže socijalnih usluga za podršku življenja u zajednici, u skladu s postojećim strateškim dokumentima iz ovih oblasti.

6. U vanrednim situacijama (uključujući i trenutnu pandemiju), ukoliko je moguće, ne smanjivati budžetska izdvajanja za socijalnu zaštitu.

IV Baze podataka

1. Formirati funkcionalnu bazu podataka koja će omogućiti analitički rad u ustanovama socijalne zaštite. Posebnu pažnju posvetiti prikupljanju podataka o stanju korisnika u vanrednim situacijama. Centri za socijalni rad imaju potrebu za vođenjem evidencije o svim svojim uslugama.
2. Provesti reviziju korisnika u cilju utvrđivanja realnog stanja socijalne potrebe, a na osnovu koje će se jasno targetirati trenutni i budući korisnici.

V Institucionalni kapaciteti (ljudski, tehnički i materijalni)

1. Neophodno je u skladu s važećim propisima osigurati postepeno kadrovsko jačanje ustanova socijalne zaštite, prije svega centara za socijalni rad, finansiranjem zapošljavanja potrebnog broja stručnih radnika.
2. Podržati uspostavljanje usluga porodičnih savjetovališta u općinama/gradovima TK, kao i održivost već postojećih koja u skladu s propisanim standardima i normativima djeluju pri centrima za socijalni rad i udruženjima građana.
3. Podržati unapređenje uslova smještaja za starija lica u postojećim ustanovama i uspostavljanje privatnih ustanova za usluge smještaja i dnevnog boravka za starija lica i to redovnim stručnim nadzorom i izradom jasnih uslova i procedura za njihovo osnivanje i rad.
4. Omogućiti stalna profesionalna usavršavanja rukovodilaca i stručnih radnika o mogućnostima koje pružaju novi načini komunikacije, postupanju u vanrednim situacijama i sl.
5. Unaprijediti informacione i materijalno-tehničke uslove i usluge u ustanovama socijalne zaštite i na nivou lokalne zajednice s ciljem

svakodnevnog informisanja građana i socijalno isključenih grupa o pravima i načinima ostvarivanja prava iz oblasti socijalne zaštite.

6. Utvrditi kvalitetnije i efikasnije načine uspostavljanja komunikacije s potencijalnim i socijalno isključenim pojedincima i grupama.

VI Međusektorska saradnja

1. Kontinuirana razmjena informacija svih aktera koji su nadležni za zaštitu pojedinca i porodice.
2. Zajedničkim angažmanom i saradnjom svih aktera u sistemu socijalne zaštite pratiti i analizirati pojave koje su karakteristične za period pandemije koronavirusa ili bilo koje druge vanredne situacije, te shodno tome dati preporuke za određena unapređenja u ovom sistemu.
3. U periodu pandemije, ali i u svakodnevnom radu, neophodno je koordinirati i druge sisteme izvan okvira socijalnog, prije svega zdravstveni i obrazovni sistem, jer su korisnici jednog vrlo često korisnici i drugih sistema, te je stoga neophodan zajednički plan aktivnosti kako bi se pojednostavilo ostvarivanje određenih prava.
4. Vlade i lokalne vlasti bi trebale razmotriti mogućnost formiranja koordinacionog tima na nivou TK koji će postupati i pružati podršku ustanovama, organizacijama i korisnicima u vrijeme kriznih situacija (npr. pandemija, poplave, požari, zemljotresi i sl.)
5. Vlade i lokalne vlasti bi mogle formirati radne grupe za implementaciju preventivnih aktivnosti s ciljem očuvanja porodičnog blagostanja u TK.

VII Uvođenje novih usluga

1. Intenzivirati preventivni socijalni rad u zajednici i osigurati kontinuiranu edukaciju stručnog kadra u toj oblasti.
2. Unaprijediti usluge porodičnog savjetovanja.
3. Osigurati proaktivniji pristup centra za socijalni rad prema građanima, odnosno obezbijediti stručnom kadru značajniji iskorak u zajednicu.

VIII Korisnici socijalne zaštite

1. Uspostaviti mehanizme učešća korisnika u procesu kreiranja politika i socijalnih usluga.
2. Kontinuirano informisati građane o nadležnostima, dostupnim pravima u socijalnoj zaštiti i načinima ostvarivanja tih prava. Posebnu pažnju posvetiti alternativnim načinima komunikacije sa socijalno isključenim grupama do kojih teže dopiru informacije.
3. Konstantno animirati korisnike i ostale građane, kao potencijalne korisnike (posebno u periodima krize i vanrednim situacijama), za aktivnije učešće u kreiranju politika (posebno na lokalnom nivou) kroz organizaciju anketa, istraživanje potreba javnog mnijenja i sl.

8. REFERENCE

1. Obradović, N. (2016). „Reforme socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini u vremenu krize“, *Revija za socijalnu politiku* 23(1), str. 121-136. doi: 10.3935/rspv23i1.1282.
2. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap. Zagreb
3. Hsieh, H., Shannon, S. E., (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9) 1277-88
4. Milosavljević, M. (2002), *Socijalni rad na međi vekova*, Beograd, Draganić.
5. Puljiz, V. i sar. (2005), *Socijalna politika*, Pravni fakultet, Zagreb.
6. Selimović, S. (2009), *Uloga menadžera nevladinih organizacija u pružanju socijalnih usluga*, magistarski rad, Fakultet političkih nauka Sarajevo.
7. Selimović, (2013), *Razvoj partnerskih modela socijalnih usluga u BiH*, doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka u Banjoj Luci.

LEGISLATIVA

Ustav Bosne i Hercegovine

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj 1/94)

Porodični zakon Federacije BiH („Službene novine FBiH“, broj 35/05)

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 36/99,54/04, 39/06, 14/09 i 45/16)

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom - prečišćeni tekst („Službene novine Tuzlanskog kantona“, broj 5/12,7/14 ,11/15, 13/16 i 4/18)

Zakon o hraniteljstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj 19/17)

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine FBiH“, broj 22/05 i 51/06)

Pravilnik o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH („Službene novine FBiH“, broj 15/13)

INTERNET IZVORI

Strategija deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH (2014-2019), <https://fmrsp.gov.ba/>

Zavod za javno zdravstvo (2020). Definicija slučaja za Covid-19

Dostupno na: <http://www.zjztk.ba/view-more/definicija-slucaja-za-covid-19/205>

Federalna uprava civilne zaštite (2020). Naredbe postupanja u slučaju pandemije Covid-19

Dostupno na: <http://www.fucz.gov.ba/koronavirus-naredbe/>

9. DODACI

9.1 Pregled tabela u tekstu:

Tabela 1. Nezaposlenost, broj prijava o prestanku radnog odnosa i broj ostvarenih prava	27
Tabela 2. Pregled ukupnog broja korisnika i visine finansijskih izdvajanja za ostvarena socijalna prava u Tuzlanskom kantonu	31
Tabela 3. Pregled broja korisnika iz socijalne zaštite i visine finansijskih izdvajanja iz kantonalnog i federalnog budžeta po općinama za prava osoba s invaliditetom u 2019. godini	34
Tabela 4. Pregled kategorija i broja korisnika socijalne zaštite analiziran je za period 2017-2019. godina.....	35
Tabela 5. Pregled prava, broja korisnika i iznosa sredstava za period 2017. - juni 2020.....	37

9.2 Pregled grafikona u tekstu:

Grafikon 1. Broj korisnika i iznos finansijskih izdvajanja za ostvarena socijalna prava iz budžeta FBiH i budžeta TK.....	32
Grafikon 2. Pregled broja korisnika prava iz socijalne zaštite	39
Grafikon 3. Pregled budžetskih izdvajanja za prava iz socijalne zaštite	39
Grafikon 4. Pregled broja korisnika prava iz oblasti zaštite porodica sa djecom i civilnih žrtava rata.....	40
Grafikon 5. Pregled budžetskih izdvajanja za prava iz oblasti zaštite porodica sa djecom i civilnih žrtava rata	40
Grafikon 6. Broj korisnika u ustanovama	41
Grafikon 7. Iznos sredstava za smještaj u ustanove.....	41
Grafikon 8. Broj zahtjeva za ostvarivanje prava iz oblasti socijalne zaštite	45
Grafikon 9. Jeste li bili informisani o načinu pružanja usluga tokom trajanja pandemije	45
Grafikon 10. Procjena rizika/ugroženosti.....	46
Grafikon 11. Plan postupanja ustanova u vanrednim situacijama.....	46
Grafikon 12. Da li su ispunjeni sigurnosni aspekti za adekvatan rad vaše ustanove u periodu pandemije koronavirusa?	46
Grafikon 13. Mjere psihosocijalne podrške djeci, starijim osobama i osobama s invaliditetom	47
Grafikon 14. Psihosocijalna podrška radnicima u vrijeme pandemije	47
Grafikon 15. Koordinacija s nadležnim organima u cilju davanja mišljenja i prijedloga.....	48
Grafikon 16. Saradnja s civilnim sektorom.....	49
Grafikon 17. Uključenost u rad kriznih štabova	49
Grafikon 16. Stav o trenutnom sistemu socijalne zaštite	50
Grafikon 17. Spolna struktura stručnih radnika	51
Grafikon 18. Radni staž stručnih radnika	51
Grafikon 19. Broj zaposlenih u ustanovama socijalne zaštite.....	52
Grafikon 20. Obrazovna struktura stručnjaka	52
Grafikon 21. Prisustvo koronavirusa u okruženju stručnih radnika.....	53
Grafikon 22. Reflektiranje pandemije koronavirusa na zdravlje stručnjaka...	53
Grafikon 23. Zabrinutost stručnjaka zbog pandemije koronavirusa?.....	53
Grafikon 24. Utjecaj pandemije na koncentraciju stručnjaka.....	54
Grafikon 25. Podrška lokalne vlasti	54
Grafikon 26. Pomoć lokalnih organa u nabavci zaštitne opreme	54
Grafikon 27. Pomoć/podrška kantonalnih nivoa vlasti Vašoj ustanovi	55
Grafikon 28. Pomoć kantonalnih organa u nabavci zaštitne opreme	55
Grafikon 29. Mjere psihosocijalne podrške.....	56
Grafikon 30. Sigurnosne mjere pomoći lokalne vlasti	56

Grafikon 31. Sigurnosne mjere pomoći kantonalnih organa vlasti	56
Grafikon 32. Zadovoljstvo stručnjaka organizacijom rada ustanova u doba pandemije	57
Grafikon 33. Učestvovanje stručnjaka u izradi planova i procedura za rad u doba pandemije	57
Grafikon 34. Da li ste upoznati s procedurama	58
Grafikon 35. Da li poznajete procedure postupanja u slučaju zaraženog korisnika?.....	58
Grafikon 36. Promjene u ličnom radu stručnjaka prema korisnicim	58
Grafikon 37. Izvršavanje radnih obaveza u periodu pandemije u odnosu na raniji period	59
Grafikon 38. Korištenje alternativnih metoda rada s korisnicima	59
Grafikon 39. Oblici zahtjeva za usluge socijalne zaštite u periodu pandemije u odnosu na raniji period	60
Grafikon 40. Zastupljenost zahtjeva za socijalne usluge po vrstama.....	61
Grafikon 41. Uključenost stručnjaka u davanje mišljenja i prijedloga za reagovanje u periodu pandemije	61
Grafikon 42. Pojave u sistemu socijalne zaštite na koje može utjecati stanje pandemije koronavirusa	62
Grafikon 43. Mišljenje stručnjaka iz ustanova socijalne zaštite o trenutnom sistemu socijalne zaštite.....	63
Grafikon 44. Mjere intervenisanja u sistemu socijalne zaštite.....	64
Grafikon 45. Broj članova domaćinstva korisnika	66
Grafikon 46. Stambene prilike korisnika	67
Grafikon 47. Uslovi stanovanja korisnika	67
Grafikon 48. Dostupnost infrastrukture korisnicima	68
Grafikon 49. Komunikacijski uslovi	68
Grafikon 50. Procjena rizika za pojavu asocijalnih oblika ponašanja.....	69
Grafikon 51. Procjena korisnika o utjecaju pandemije na odnose u porodici	70
Grafikon 52. Zadovoljstvo korisnika sigurnosnim mjerama gradskih/općinskih organa	70
Grafikon 53. Zadovoljstvo korisnika sigurnosnim mjerama kantonalnih organa	71
Grafikon 54. Zadovoljstvo korisnika organizacijom rada centra za socijalni rad	71
Grafikon 55. Povjerenje korisnika u sistem socijalne zaštite	72
Grafikon 56. Povjerenje korisnika u zdravstveni sistem.....	72
Grafikon 57. Zadovoljstvo korisnika uslugama	72
Grafikon 58. Dodatne potrebe korisnika uzrokovane pandemijom.....	73
Grafikon 59. Oblici smještaja djece	74
Grafikon 60. Podaci o mjestu boravka braće i sestara djece izmještene iz porodica.....	75

Grafikon 61. Kategorije djece korisnika usluga smještaja	75
Grafikon 62. Problemi s kojima se susreću djeca korisnici usluga smještaja.	77
Grafikon 63. Utjecaj zabrane kretanja na djecu	77
Grafikon 64. Dodatne potrebe djece s invaliditetom	78
Grafikon 65. Komunikacijski uslovi starijih lica	80
Grafikon 66. Podaci o zabrinutosti starijih lica u ustanovi	80
Grafikon 67. Utjecaj pandemije na mentalno zdravlje starijih lica.....	81
Grafikon 68. Starosna struktura osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije	83
Grafikon 69. Bračni status osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije	83
Grafikon 70. Broj članova domaćinstva osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije	84
Grafikon 71. Broj malodobne djece	84
Grafikon 72. Stambene prilike osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije	85
Grafikon 73. Sredstva komunikacije osoba koje su ostale bez posla na početku pandemije	85
Grafikon 74. Sektor u kojem su radili ispitanici prije prestanka radnog odnosa	86
Grafikon 75. Period u kojem su ispitanici ostali bez posla	86
Grafikon 76. Razlog prestanka radnog odnosa.....	87
Grafikon 77. Mogućnosti koje je poslodavac ponudio prije raskida ugovora o radu?	87
Grafikon 78. Ostvarivanje prava po osnovu nezaposlenosti	87
Grafikon 79. Da li neko od članova domaćinstva posjeduje redovna novčana primanja?.....	88
Grafikon 80. Potreba osoba koje su ostale bez posla za socijalnom ili nekim drugim oblikom pomoći?	88
Grafikon 81. Zabrinutost za egzistencijalno stanje porodice.....	89
Grafikon 82. Visina prihoda po članu domaćinstva	90
Grafikon 83. Poznavanje procedura podnošenja zahtjeva ostvarivanja prava iz oblasti socijalne zaštite?	90
Grafikon 84. Spremnost prihvatanja bilo kakvog posla?.....	91

Izradu i štampanje ove analize omogućio je UNICEF BiH uz finansijsku podršku
Vlade Švedske. Stavovi i mišljenja izneseni u ovom dokumentu ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja UNICEF-a

Švedska
Sverige

unicef
za svako dijete